

Forsvarets høgskole

våren 2015

Masteroppgave

Norske spesialstyrker i endring:

Kommando og kontroll (K2)

Johan Alne

Forord

Denne studien ble gjennomført vinteren og våren 2015 som en del av det toårige Stabs- og Masterstudiet ved Forsvarets stabsskole.

Disse to årene har gitt meg god mulighet til faglig fordypning innen flere fagområder. Spesielt vil jeg trekke frem emnene *Militære fellesoperasjoner, Aktuelle sikkerhetsutfordringer og trusler* og *Sikkerhetspolitikk, militærmakt og operasjoner* som har gitt meg mye verdifull kunnskap. Innleveringen av denne oppgaven markerer slutten på to interessante og lærerike år ved Forsvarets høyskole.

I forbindelse med oppgavens tilblivelse ønsker jeg å takke Magnus Petterson for hans umiddelbare interesse for mitt valg av tema, og hans gode innspill i startfasen, samt mine respondenter som gjennom å stille opp til intervju bidro til å gjøre denne studien mulig. Jeg vil også rette en takk til Morten Andersen og Ståle Ljøterud ved Stabsskolen for gode innspill og diskusjoner underveis. Stor takk også til bibliotekarene som alltid velvillig stiller opp. Til slutt vil jeg takke til min veileder Anders Romarheim, for gode råd og bistand han har gitt meg underveis.

For ordens skyld vil jeg understreke at eventuelle feil og mangler helt og holdent er mine egne.

Johan Alne

Forsvarets stabsskole 22. mai 2014

Abstract

As the world has become more complex, new security threats have emerged, including asymmetric warfare, failed states, and terrorism. Special Operations Forces (SOF) can play a considerable role in confronting such challenges. The purpose of this study was to scrutinize which new command and control (C2) models for Norwegian SOF are feasible. This study discusses and compares three models for operational C2 of Norwegian SOF. An area in which there is a limited number of published studies. The study is based on unclassified documents, literature and interviews with senior officers. The analytical starting point derives from doctrines, SOF- and C2 theory. The study is limited to C2 models based on current SOF structure. The academic problem asks: *Which models for command and control of Norwegian SOF are feasible?* Although the comparative analysis identifies some differences between the three models, the findings provide fertile ground for indications that all three models for C2 are feasible at various costs. Findings in this study will show which positive effects all three models possesses as possible input in the ongoing debate on future organization of Norwegian SOF.

Sammendrag

Hensikten med denne studien har vært å undersøke *hvilke modeller for kommando og kontroll (K2) av norske spesialstyrker som er realiserbare*, og er en komparativ analyse av tre ulike modeller for operativ ledelse av norske spesialstyrker. Dette for å undersøke hvilke likheter og forskjeller de ulike modellene representerer. Ambisjonsnivået har vært å redegjøre for et område der det i begrenset grad er gjort studier, i håp om å frembringe ny kunnskap.

Oppgaven baserer seg på åpne, skriftlige kilder, samt intervju og er operasjonalisert i tre hoveddeler: den første hoveddelen er et teoretisk kapittel som redegjør for spesialstyrker og K2 basert på doktriner og teori. Den andre hoveddelen består av tre kapitler, og er en drøfting av tre modeller for K2 av norske spesialstyrker. Den tredje hoveddelen er en komparativ analyse av de tre modellene.

Fra den komparative analysen er det utledet noen overordnede slutninger. For det første er det forskjeller mellom modellene, samtidig som alle tre modellene er realiserbare til ulik kostnad. For det andre viser studien at best utnyttelse av spesialstyrkestrukturen oppnås gjennom å effektivisere det taktiske miljøet. For det tredje kan det være grunnlag for å hevde at Norges syn på spesialstyrker, og hva de kan benyttes til, kan ha en betydning for hvordan de kan organiseres. Til slutt viser analysen at det norske spesialstyrkemiljøet på grunn av sin relativt beskjedne størrelse og ressurstilgang, må være forberedt på å inngå noen kompromiss i K2-arkitekturen sett opp mot løsninger eksempelvis større nasjoner benytter seg av.

Med utgangspunkt i de identifiserte forskjellene mellom modellene, vil denne studien kunne slutte seg til Milan Vego som er av den oppfatning at sentralisert styring og desentralisert utførelse kan være en hensiktsmessig måte å organisere K2 på. En slik modell utnytter fullt ut fleksibiliteten på taktisk nivå til å etablere en taktisk kommando, samt at den gir Forsvarets spesialstyrker stab arbeidsro til å fokusere på sine strategiske oppgaver og oppsettingsansvaret for en spesialstyrkekomponent til NATO. En slik modell kan også i mindre grad bli påvirket av eventuelle fremtidige omorganiseringer i Forsvaret. Studien vil også vise hvilke positive effekter andre K2-modeller ville kunne gi det norske spesialstyrkemiljøet som et innspill i den pågående debatten om fremtidig organisering av norske spesialstyrker.

Innholdsfortegnelse

Forord	3
Abstract.....	4
Sammendrag	5
Innholdsfortegnelse	6
1. Innledning.....	7
1.1 PROBLEMSTILLING	10
1.2 AVGRENSNING.....	11
1.3 FORSKNINGSDESIGN	12
1.4 STUDIENS STRUKTUR	15
2. Teoretisk rammeverk	16
2.1 DISPOSISJON	16
2.2 SPESIALSTYRKER.....	18
2.3 KOMMANDO OG KONTROLL	26
3. Integrrert modell	38
3.1 MODELLBESKRIVELSE	38
3.2 ENHETLIG INNSATS	39
3.3 OPERASJONSSIKKERHET	44
3.4 FLEKSIBILITET	45
3.5 SAMMENFATNING AV INTEGRERT MODELL	46
4. Sentralisert modell.....	47
4.1 MODELLBESKRIVELSE	47
4.2 ENHETLIG INNSATS	49
4.3 OPERASJONSSIKKERHET	52
4.4 FLEKSIBILITET	54
4.5 SAMMENFATNING AV SENTRALISERT MODELL	55
5. Desentralisert modell	56
5.1 MODELLBESKRIVELSE	56
5.2 ENHETLIG INNSATS	57
5.3 OPERASJONSSIKKERHET	60
5.4 FLEKSIBILITET	62
5.5 SAMMENFATNING AV DESENTRALISERT MODELL.....	63
6. Komparativ analyse	64
7. Avslutning	73
7.1 KONKLUSJON	73
7.2 NORSKE SPESIALSTYRKER I FREMTIDEN	76
7.3 VIDERE FORSKNING.....	77
Kilde- og litteraturoversikt	78
Vedlegg A: Forkortningsliste	82
Vedlegg B: Oversikt over intervjuobjektene	83

1. Innledning

Etter den kalde krigens slutt så norske myndigheter konturene av en verden uten fiender. Et syn mange allierte delte, fokuset på militærmakten ble følgelig gradvis redusert. Etter terroraksjonene 11. september 2001, øket igjen fokuset på militærmakten. Norge fikk føle terroren på kroppen ifølge med terrorangrepene 22. juli 2011 i Oslo og på Utøya. Våren 2014 fremstod et annet Russland enn tidligere, da Krim ble annektert og en hybrid krig startet i Ukraina.¹ Trusselbildet er mer sammensatt og komplekst enn tidligere (Etterretningstjenesten, 2015, s. 3; Politiets sikkerhetstjeneste, 2014, s. 2-3). Professor James D. Kiras ved Joint Special Operations University i USA hevder at denne utviklingen har skapt en arena for spesialstyrker (Kiras, 2011, s. 80).

Norske spesialstyrker ble først opprettet i Storbritannia under andre verdenskrig. Norwegian Independent Company No 1 (Kompani Linge) og Norwegian Naval Independent Unit (Shetlandsgjengen), ble opprettet henholdsvis i 1941 og 1942 (Holte, 2014). Etter andre verdenskrig ble imidlertid både Kompani Linge og Shetlandsgjengen nedlagt, primært av økonomiske årsaker (Gjeseth, 30. april 2015).

Selv om spesialstyrkene ble gjenopprettet på 50- og 60-tallet var det Kosovo på slutten av 90-tallet som representerte et vendepunkt i forståelsen av spesialstyrkenes kapasitet (Hagen, 12. mars 2015). Ved at spesialstyrkene blir anerkjent av politiske- og militære beslutningstagere, fører dette til hyppigere bruk (Kiras, 2011, s. 85). Terrorangrepet på World Trade Center og Pentagon 11. september 2001 forsterket denne utviklingen, og norske spesialstyrker har utviklet seg i høyt tempo siden den gang (Forsvarsdepartementet, 2004, s. 29; Melien, 2012, s. 230).²

Samtidig som spesialstyrkene har vært gjenstand for prioritet og satsning, har det vært gjennomført store omorganiseringer i den norske militære kommandostrukturen (St.prp. nr. 42, 2003-2004, s. 9, 11; St.prp. nr. 45, 2000-2001, s. 101; St.prp. nr. 48, 2007-2008, s. 12-14, 74-75). I 2015 er igjen kommandostrukturen til vurdering som del av forsvarssjefens militærfaglige råd (Søreide, 2015). En av tingene det ses på, er utvikling av nasjonale taktiske kommandoer underlagt Forsvarets operative hovedkvarter (FOH). Eksempelvis skal Forsvarets logistikkorganisasjon (FLO) etablere en permanent kadre for et nasjonalt logistisk

¹ «...opprørere blander maktmidler som tradisjonelt har vært under statlig kontroll med opprørers klassiske virkemidler» (Daltveit, Geiner, & Ydstebø, 2010, s. 7)

² Til sammenligning har United States Special Operations Command (USSOOCM) økt fra 46 000 ansatte i 2000 (USSOCOM, 2000, s. 39) til 69 700 ansatte i 2014 (QDR, 2014, s. 37).

ledelseelement, kalt Nasjonal logistikkommando, tilsvarende løsning vurderes også for andre deler av Forsvaret (Prop. 73 S, 2011-2012, s. 99).

I dag er ansvaret for de tre styringslinjene: styrkeproduksjon, støttevirksomhet og operativ virksomhet delt på flere aktører (Forsvarsstaben, 2009, s. 7). Hovedansvaret er fordelt slik: styrkeproduksjon er tillagt Generalinspektørene, støttevirksomhet er tillagt FLO og operativ virksomhet er tillagt FOH. Allikevel har enkelte avdelinger, som Etterretningstjenesten, ansvar innen alle tre styringslinjene (Forsvarsstaben, 2009a, s. 7). I fremtiden kan dette endres hvis Forsvaret går i samme retning som FLO med flere avdelinger.

Med økt kapasitet kommer også flere oppgaver, og spesialstyrkene er stadig hyppigere benyttet (Melien, 2012, s. 231). Svært gode tilbakemeldinger fra viktige allierte etter innsatsen på Balkan, bidro til og forsterket både den politiske og militære ledelsens erkjennelse av nytten av spesialstyrker (Hagen, 12. mars 2015). Terrorhandlingene ved Statoils anlegg i In Amenas i januar 2013 viste at Regjeringen i tillegg til satsingen, også mener alvor med bruk av spesialstyrkene. I følge med denne hendelsen ble det på et tidlig tidspunkt besluttet å øke beredskapen til Forsvarets spesialstyrker (FS) på et møte mellom Statsministeren og berørte statsråder (Utenriksdepartementet, 2013, s. 11). Dette indikerer at politisk ledelse anser Forsvaret spesialstyrker som en relevant kapasitet i følge med krisehåndtering.

Mens de taktiske avdelingene har vært gjenstand for en formidabel vekst, har dette hittil ikke vært tilfelle for ledelseelementene til spesialstyrkene. Det er først i senere år at den operasjonelle og strategiske ledelsen av spesialstyrkene er styrket gjennom strukturelle endringer (IVB LTP, 2013-2016, s. 64). Det operasjonelle nivå har i mange år hatt et spesialoperasjonselement til støtte, og i 2009 fikk også Norge en overordnet strategisk ledelse.

I begynnelsen av 2011 ble det besluttet noen tiltak for videre utvikling av spesialstyrkene. De viktigste momentene innebar en omlegging, der arbeidsoppgavene og integrering ved både FOH og Forsvarsstaben skulle gjennomføres helhetlig. På denne bakgrunnen besluttet Forsvarsstaben at spesialstyrkene fra 2012 fortsatt skal ha et spesialstyrkeelement til støtte for FOH, men antallet stabsoffiserer skulle reduseres (Gråtrud, 2011, s. 5). Samt at fra 1. januar 2012 ble Spesialoperasjonsavdelingen i Forsvarsstaben etablert som støtteapparat for Forsvarssjefens ledelse av Forsvarets spesialoperasjoner (IVB LTP, 2013-2016, s. 65).

Hensikten med denne styrkingen på strategisk nivå var å gi en forbedret kapasitet for å understøtte både den militære og sivile beslutningskjeden (Prop. 1 S, 2012-2013, s. 23). Dette kan forbedre den langsiktige planleggingen av spesialstyrkenes anvendelse både på det operasjonelle og på det strategiske nivå. Samt tilføre strategisk ledelse en bedre oversikt over muligheter og utfordringer ved benyttelse av spesialstyrkene, herunder hva de realistisk sett kan bidra med. En bedre kjennskap til spesialstyrkenes kapasiteter og metoder kan dessuten bidra til at beslutningstakere bedre er i stand til å kunne gi hensiktsmessige anmodninger om kapasiteter når en krisesituasjon oppstår.

Spesialstyrker har også ofte vært i publikums interesse (Urban, 2010, s. xiv). Blant annet våren 2013 fokuserte norske aviser på ulike ytringer i følge med Forsvarsjefens fagmilitære studie. Spesielt delen om spesialstyrkene ble heftig debattert. VG skriver blant annet om tidligere Forsvarssjef Harald Sunde: «Eks-forsvarstopper ber politikerne stoppe Sunde» (Andersen & Peters, 2013). Overskrifter av denne typen preget det forsvarspolitiske nyhetsbilde hele den aktuelle våren. Overnevnte sak illustrer også sprekraften spesialstyrkene representerer. I det som opprinnelig var en intern prosess i Forsvaret ble det åpen og til dels opprivende dialog mellom ulike miljøer og Forsvarsministeren i media (Brekke, 2013; NTB, 2013).

Dette var ikke første gang det var uenighet om organiseringen av spesialstyrkene. Fra 60-tallet og frem til i dag har K2 av spesialstyrkene jevnlig vært gjenstand for debatt (Melien, 2012, s. 372-379). Ferske eksempler er Forsvarsjefens militærfaglige utvalg i 2003 (FMU, 2003, s. 8) og Special Operations Forces (SOF)-mulighetsstudien fra 2013 hvor det nok engang var forslag om å slå sammen de norske spesialstyrkemiljøene (Forsvaret, 2013). Begge gangene strandet forsøket grunnet motstand enten fra politisk nivå eller fra spesialstyrkemiljøet selv (Melien, 2012, s. 376-377). Bakgrunnen for en slik motstand fra spesialstyrkemiljøet har variert, men tilknytningen til forsvarsgrenene og varierende økonomiske rammer må ta noe av skylden for dette.

Selv om diskusjonen var preget av både følelser, historie og maktkamp, ble likevel Forsvarsjefens forslag vedtatt i Stortinget sommeren 2013. 1. januar 2014 ble spesialstyrkene samlet under felles ledelse da Forsvarets spesialstyrker ble opprettet som egen driftsenhet i Forsvaret. Sammenlignet med de fleste andre nasjoner skiller likevel Norge sin modell seg ut på et vesentlig punkt. Den nyopprettede driftsenheten fikk ikke et operativt ansvar. Dette skal som tidligere ivaretas av FOH (Holte, 2014).

Det har vist seg at denne modellen har flere utfordringer knyttet til seg. Forsvarets bistand til politiet i følge med terroranslagene 22. juli 2011 ble ledet fra Situasjonssenteret (Sitsen) i Forsvarsstaben ved sjef Forsvarsstaben og fungerende sjef Operasjonsavdelingen (NOU 2012: 14, 2012, s. 243). Det samme var tilfelle med kidnappingen av journalisten Pål Refsdal i Afghanistan i 2009. Planleggingen av et mulig norsk militært bidrag med Forsvarets spesialkommando (FSK) i en gisselredningsaksjon ble gjennomført av Forsvarsstaben / operasjonsavdelingen Spesialoperasjonsseksjonen (Engebretsen-Skaret, 2012, s. 47-48). Den norske innsatsen i forbindelse med terroren mot Statoils anlegg i In Amenas 2013 ble ledet av Utenriksdepartementet, men den militære innsatsen ble ledet fra Forsvarsstaben (Utenriksdepartementet, 2013, s. 29). Disse eksemplene indikerer at eksempelvis krisehåndtering håndteres ad-hoc fra gang til gang. Noe ledes fra FOH, samtidig som spesielt profilerte hendelser håndteres direkte fra Forsvarsstaben (NOU 2012: 14, 2012, s. 243). Det vil alltid være utfordringer knyttet til et system som varierer med situasjonen, og i følge med krisehåndtering og situasjonshåndtering vil den politiske dimensjonen ofte være markant (Diesen, 11. mars 2015).

1.1 Problemstilling

Et komplekst og sammensatt trusselbilde, med krevende sikkerhetsutfordringer både hjemme og internasjonalt, gjør norske spesialstyrker til en stadig viktigere ressurs. Dette medfører også at kravene som stilles til norske spesialstyrker vil øke i fremtiden. Den fagmilitære anbefalingen om spesialstyrkene fremlagt våren 2013 pekte på noen grunnleggende utfordringer med dagens struktur, og konkluderte med at det er mulig å øke den operative effekten gjennom en utvikling av spesialstyrkene (Forsvaret, 2013). Flere av anbefalingene ble vedtatt, som å samle spesialstyrkene under én ledelse. Derimot ble det ikke gjort endringer på den operative K2-strukturen. På denne bakgrunnen vil studien undersøke K2 av norske spesialstyrker, og følgende problemstilling er formulert:

Hvilke modeller for kommando og kontroll (K2) av norske spesialstyrker er realiserbare?

Denne problemstillingen vil operasjonaliseres gjennom først en redegjørelse av hva spesialstyrker og spesialoperasjoner er. Forståelsen av dette, herunder de spesielle kravene til K2 gir de grunnleggende premissene for den komparative analysen. Hvilke realistiske alternativer eksisterer for K2 av norske spesialstyrker er spesielt viktig å anskueliggjøre. Det vil være sentralt

å presentere de ulike fordelene og ulempene. I forhold til dagens utnyttelse av strukturen er det totale spillerommet begrenset.

Gitt at dagens rammer videreføres, med tanke på personell, vil på mange måter diskusjonen angående spesialstyrkenes kommandomessige oppheng handle om en operasjonell- eller militærstrategisk tilknytning. Skal spesialstyrkene underlegges det operasjonelle nivået i følge med operasjoner som i dag, eller skal spesialstyrkene underlegges sjef Forsvarets spesialstyrker og derigjennom Forsvarsstaben? For å gjøre dette håndterbart vil studien presentere og drøfte tre ulike modeller: en modell basert på tilknytning til operasjonelt nivå (Integrert modell), en modell basert på tilknytning til strategisk nivå (Sentralisert modell) og en modell innrettet mot bedre utnyttelse av dagens kapasitet på taktisk nivå (Desentralisert modell). I drøftingen vil disse knyttes til aktuell teori og empiri.

De senere årene har omfanget av litteratur om norske spesialstyrker økt. Det meste av denne omhandler enten bruk av, eller den historiske utviklingen av norske spesialstyrker. Det er forsket lite på organisering og ledelse av norske spesialstyrker, dette gjør en studie av dette betimelig. For det første har spesialstyrkene opplevd et økende fokus og prioritering som skiller seg vesentlig fra andre deler av Forsvaret de siste årene (Melien, 2012, s. 370). For det andre har anvendelsen av norske spesialstyrker endret seg betraktelig etter 11. september 2001. Pendelen har gått fra primært å bli benyttet som del av invasjonforsvaret og støtte nasjonale beredskapsoppgaver, til i økende grad bidra til krisehåndtering og operasjoner i utlandet (Melien, 2012, s. 360-370). For det tredje vil studien kunne bidra med innspill i den pågående debatten om fremtidig organisering av norske spesialstyrker.

Den fagmilitære anbefalingen som ble fremlagt våren 2013 konkluderte med at det er mulig å øke den operative effekten gjennom en utvikling av spesialstyrkene (Forsvaret, 2013). Studiens problem er utilstrekkelig undersøkt, men også et uløst og aktuelt problem for Forsvaret.

1.2 Avgrensning

Denne studien er en komparativ analyse av tre ulike modeller for operativ K2 av norske spesialstyrker. I studien nyttes Forsvarets fellesoperative doktrine (FFOD) sin definisjon på K2 (FFOD, 2014, s. 222), da FFOD har definisjonsmakt innen en norsk kontekst. Studiens omfang tillater ikke en behandling av alle de fire funksjonene FFOD legger i begrepet K2. Studien vil

derfor ha et hovedfokus på organisering av spesialstyrkene. Dermed vil kun en av de fire funksjonene som utgjør K2 i følge FFOD sin definisjon fullt ut behandles.

Studien vil fokusere på organisering av ledelselementene til Forsvarets spesialstyrker og i mindre grad behandle organiseringen av de taktiske avdelingene og administrative forhold rundt dem. Tidsmessig vil studien avgrenses til å omhandle perioden etter den kalde krigen og frem til i dag, med hovedfokus fra etableringen av Forsvarets spesialstyrker 1. januar 2014. Studien vil ha en teoretisk forankring, støttet av fagmilitære synspunkt. Det politiske aspektet, herunder distriktspolitiske hensyn, vil i mindre grad vektlegges, da det er bred enighet i stortinget om hovedretningen i norsk sikkerhets- og utenrikspolitikk. Studien tar dermed utgangspunkt i dagens lokalisering, henholdsvis Oslo, Bodø, Rena og Bergen, samt Horten og Ramsund.

Studien vil ha et fokus på unilaterale operasjoner og ikke på operasjoner i rammen av en koalisjon. Dette med bakgrunn i at sistnevnte nærmest er rutine, og at dette har mindre betydning for organiseringen i Norge.

Forsvarets spesialstyrkeavdelinger består i dag prinsipielt av to miljø: spesialstyrkeelementet ved FOH og Forsvarets spesialstyrker. Sjefen for spesialstyrkeelementet ved FOH har to ulike hovedoppgaver. På den ene siden er han sjef FOH sin rådgiver innen spesialoperasjoner. På den andre siden er han sjef for spesialstyrkeelementet ved FOH. Forsvarets spesialstyrker har i tillegg til egen stab (FSST) to underavdelinger: Forsvarets spesialkommando og Marinejegerkommandoen (MJK). De to kommandoene vil gjennomgående bli omtalt som spesialstyrkene eller det taktiske miljøet snarere enn ved avdelingsnavn.

Studien vil kun se på realiserbare løsninger, med dette menes løsninger som baserer seg på dagens økonomiske bevilgninger eller en marginal økning. Med bakgrunn i Forsvarets ressursituasjon og spesialstyrkemiljøets størrelse virker det derfor urealistisk å opprette en ny taktisk kommando. En slik modell er derfor ikke vurdert videre.³

1.3 Forskningsdesign

Studien har en kvalitativ tilnærming, og er lagt opp som en komparativ studie, basert på tekstanalyse og intervju med flere sentrale aktører. En kvalitativ oppgave som dette stiller krav

³ Nyopprettelser av nye selvstendige avdelinger som kommer i tillegg til dagens struktur.

ikke bare til teoretisk og analytisk litteratur, men også til empiriske kilder for å muliggjøre den kvalitative analysen (Jacobsen, 2005, s. 216). En tilnærming med triangulering mellom dokumenter, litteratur og informasjon fra intervjuobjekter ble valgt for å styrke validiteten i oppgavens funn (Creswell, 2009, s. 191).

Metodevalget har følgende begrensinger. Den vektlegger i mindre grad rammene, herunder det sikkerhetspolitiske grunnlaget for Forsvaret, samt de konkrete oppgavene til norske spesialstyrker. Studien tar hensyn til Forsvarets ressursituasjon og vil derfor ikke se på modeller som krever en betydelig økning i ressurstilgangen. Studien er ugradert og vil derfor ikke kunne håndtere sikkerhetsgradert materiale. Norge som småstat med en relativt beskjeden militærmakt gjør at deler av litteraturen ikke er direkte anvendbar på norske forhold da den er basert på amerikanske forhold.⁴ K2 av norske spesialstyrker er også under utredning som del av forsvarsjefens fagmilitære råd som kommer 1. oktober 2015 (Søreide, 2015).

Forfatteren har en tidligere tilknytning til Forsvarets spesialstyrker og det er viktig å være årvåken for uheldige undersøkelseeffekter (Jacobsen, 2005, s. 30). I erkjennelsen av dette har det vært et mål å tilnærme seg datagrunnlaget på en objektiv måte. Samtidig er forfatteren student ved Forsvarets høyskole og har i studietiden ingen formell rolle i Forsvarets spesialstyrker. Forfatterens tilknytning til spesialstyrkemiljøet kan tilføre innsikt og kunnskap om spesialstyrkene, noe som er vesentlig for denne typen studie. Tilgang til primærkildene ville trolig i større grad fremstått som utfordrende for eksterne forskere.

De viktigste primærkildene er skriftlig materiale. Fortrinnsvis offentlige dokumenter og doktriner som omhandler Forsvaret og spesialstyrkene. Herunder regjerings- og stortingsdokumenter i form av stortingsproposisjoner, stortingsmeldinger og innstillinger, samt andre offentlige utredninger og rapporter. I tillegg redegjørelser gitt i Stortinget, samt avisartikler og taler.

Intervjuobjektene er tidligere sentrale beslutningstakere på høyt nivå i Forsvaret valgt ut i fra deres kompetanse og kunnskap om fenomenet i de aktuelle periodene (Jacobsen, 2005, s. 171). Det har vært et bevisst valg ikke å intervju personell med tilhørighet til spesialstyrkemiljøet, men derimot fokusere på oppdragsgiverne til spesialstyrkene, representert ved en tidligere

⁴ Småstat er en stat som skårer lavt i forhold til sine viktige internasjonale aktører på fire indikatorer for størrelse: Befolkning, geografisk utstrekning, bruttonasjonalprodukt og militær kapasitet (Kjølberg & Nyhamar, 2011, s. 7).

Forsvarssjef, en tidligere øverstkommanderende i Nord-Norge, en tidligere sjef for Etterretningstjenesten og en tidligere landkommandør. Datainnsamlingen bar preg av å ha saksopklarende karakter om en historisk utvikling, samt personlige erfaringer rundt tematikken. Det har derfor i mindre grad vært viktig å balansere utvalget i forhold til forsvarsgren, eller andre faktorer som kan innvirke på intervjuobjektene (Jacobsen, 2005, s. 174). Imidlertid var flere av intervjuobjektene involvert i, og hadde ansvar for, temaer denne oppgaven belyser og har derfor potensiell interesse av at denne fremstilles mest mulig positivt eller i en spesiell retning. Opplysningene er likevel, så langt som det lot seg gjøre, kontrollert mot andre tilgjengelige kilder for bekreftelse (Jacobsen, 2005, s. 216).

Det er gjennomført fire intervju. En oversikt over intervjuobjektene finnes i vedlegg B. Før intervjuene ble foretatt fikk alle respondentene tilsendt et informasjonsskriv om studiens tema og hensikt, samt hvordan intervjuet skulle gjennomføres. Avklarende spørsmål vedrørende informasjonsskrivet ble besvart og samtykkeerklæring undertegnet før intervjuet startet.

Studien har benyttet ulik litteratur som har bidratt til begrepsforståelse om hva spesialstyrker er. Litteraturen har også bidratt til forståelse for kompleksiteten rundt ulike modeller for K2. Mye er skrevet om spesialstyrker de seneste årene, både internasjonalt og i Norge. Blant annet har Tor Jørgen Melien ved IFS utgitt boken *Våre hemmelige soldater*, som omhandler historien til norske spesialstyrker fra 1940 og frem til 2012. Tom Bakkeli gav ut boken *Kriger og diplomat* om Forsvarets spesialkommando i 2013. I tillegg er det publisert flere masteroppgaver om tematikken både ved Forsvarets høyskole (FHS) og ved Naval Postgraduate School (NPS) i USA. Felles for de fleste av disse er at de enten beskriver en historisk utvikling, forklarer det spesielle med spesialstyrker eller at de beskriver dagens spesialstyrker. Lite er skrevet ugradert om dagens, og fremtidens organisering av kommando og kontroll av norske spesialstyrker.

Av annen litteratur kan blant annet FFOD nevnes. Denne har vært benyttet for å se tematikken med norske øyne, samt at den presenterer norske definisjoner. Blant de mest sentrale internasjonale forfatterne i denne studien er Professor Colin Gray, Professor James D. Kiras, Dr. Robert G. Spulak Jr og Professor Milan N. Vego. Forfatterne av litteraturen er anerkjente på sitt fagfelt, og har i en årrekke aktivt deltatt i debatten om spesialstyrker. De fleste av forfatterne har også en offisiell rolle gjennom å være tilknyttet ulike militære utdanningsinstitusjoner. Imidlertid har de fleste tilknytninger til USA, noe som gjør at de ikke behandler særnorske forhold. Dette poenget gjelder også vestlige doktriner generelt, hvor de fleste har innordnet seg amerikansk

forståelse for militære operasjoner. Noe som blant annet har blitt kritisert i Canada, hvor Oberst J.H. Vance hevder at Canada ukritisk tar inn over seg amerikansk doktriner som ikke er gyldig for en mindre stat (English, Gosselin, Coombs, & Hickey, 2005, s. 271).

1.4 Studiens struktur

Studien er inndelt i 7 kapitler. Kapittel 2 innledes med oppgavens disposisjon, samt en gjennomgang av teori om spesialoperasjoner. Denne analysen munner ut i definisjonen av tre empiriske faktorer som strukturer den påfølgende analysen. Deretter beskrives spesialstyrker og spesialoperasjoner, samt deres unike egenskaper. Avslutningsvis redegjør kapittelet for spesialstyrkenes prinsipielle oppgaver i henhold til NATOs spesialstyrkedoktrine, samt redegjør for K2-teorien. De neste tre kapitlene omhandler tre ulike modeller for å organisere K2 av norske spesialstyrker. Kapittel 3 drøfter en modell basert på tilknytning til operasjonelt nivå (Integrert modell). Denne modellen er en utvidet versjon av dagens modell operativ K2 av norske spesialstyrker. Kapittel 4 drøfter en modell basert på tilknytning til strategisk nivå (Sentralisert modell), hvor Forsvarets spesialstyrker stab også får en operativ rolle. Kapittel 5 drøfter en modell innrettet mot bedre utnyttelse av dagens kapasitet på taktisk nivå (Desentralisert modell), hvor også Forsvarets spesialstyrker stab har en operativ rolle. Kapittel 6 utgjør den sammenfattende komparative analysen av de tre modellene. Oppgaven avsluttes med en oppsummering og en konklusjon, der forskningsspørsmålet besvares. I tillegg vil studien i dette kapittelet gjennomføre en diskusjon om norske spesialstyrker i fremtiden og komme med noen forslag til fremtidig forskning.

2. Teoretisk rammeverk

Dette kapitlet vil etablere det teoretiske rammeverket gjennom først å gjennomgå oppgavens disposisjon, samt utledning av analysefaktorene og det teoretiske doktrinære grunnlaget. Deretter vil kapitlet beskrive hva spesialstyrker og spesialoperasjoner er, herunder hvilke egenskaper som skiller spesialstyrker fra konvensjonelle styrker og hva slags prinsipielle oppgaver spesialstyrker utfører. Avslutningsvis redegjør kapitlet for K2, herunder spesialstyrkenes behov. Dette som bakgrunn for den komparative analysen.

2.1 Disposisjon

Oppgaven er grovt sett tredelt. Først redegjør oppgaven for det teoretiske grunnlaget og rammene for spesialstyrker. Videre drøftes tre ulike modeller for K2 av norske spesialstyrker. Deretter sammenlignes de tre modellene, før oppgaven avslutningsvis presenterer en overordnet vurdering av alternativene.

Endringsprosessen av Forsvarets ledelsesorganisasjon er en kompleks affære, som involverer flere ledd. Fra interne utredninger, via eksempelvis Forsvarsjefens militærfaglige råd til den endelige beslutning i stortinget. En analytisk tilnærming til en slik prosess kan gjøres ved å identifisere de aspektene og prinsippene som står sentralt i militære organisasjoner. Sentralt i denne sammenhengen er de ni krigsprinsippene den britiske offiseren og krigshistorikeren John Frederick Charles Fuller (1878-1966) nedskrev i etterkant av første verdenskrig.⁵ Disse prinsippene er på mange måter tidløse, og danner fremdeles grunnlaget for både norsk og alliert doktrine (FFOD, 2014, s. 83-88).

Ved å sjele til krigsprinsippene, samt litteratur om spesialstyrker og operativ K2, kan følgende aspekter og perspektiver trekkes ut som relevante: *enhetlig innsats*, *operasjonssikkerhet*, og *fleksibilitet*. Disse aspektene og prinsippene refereres det til gjennomgående i litteraturen og er nevnt både av Vego, Spulak og FFOD (FFOD, 2014, s. 86-87; Spulak, 2007, s. 26; Vego, 2008, s. VIII-13). Disse tre aspektene og prinsippene organiseres i den videre drøftingen som tre faktorer: *enhetlig innsats* (unity of effort), *operasjonssikkerhet* (operations Security) og *fleksibilitet* (flexibility). Faktorene vil bli drøftet ut fra deres innvirkning på en K2-organisasjon under gjennomføring av spesialoperasjoner. Disse variablene ble valgt grunnet deres anvendbarhet som beskrevet i doktriner og teorier, og er relevante både i følge med militære

⁵ Listen så i en periode slik ut: 1) Objective, 2) Offensive, 3) Mass, 4) Economy of Force, 5) Maneuver, 6) Unity of Command, 7) Security, 8) Surprise, 9) Simplicity.

operasjoner generelt, og spesialoperasjoner spesielt. I tillegg fremstår disse som en teoretisk motvekt til realpolitiske faktorer som økonomi, årsverk og lokalisering som ofte styrer utvikling av militære organisasjoner.

Enhetlig innsats (Unity of Effort) gjelder for alle nivåer og starter på regjeringsnivå. Her utvikles strategiene som militærstrategisk nivå skal omsette til militærmakt. Viktigheten av strategi er ofte kun nevnt overfladisk i militære doktriner som i større grad vektlegger fellesoperasjoner. I rene militære operasjoner er målsettingen enhetlig kommando for å oppnå enhetlig innsats militært. I samarbeid med andre ikke-militære aktører vil det ikke være mulig å oppnå enhetlig kommando. Dette henger sammen med at mange sivile og ikke-statlige organisasjoner ikke bør eller kan operere sammen med, eller være underlagt, militære avdelinger. En realistisk ambisjon i slike operasjoner er da å forsøke å oppnå en enhetlig hensikt for å bidra til enhetlig innsats i operasjonsområdet totalt sett (FFOD, 2014, s. 89).

Operasjonssikkerhet (OPSEC) er spesielt viktig fordi spesialoperasjoner må omfattes av robuste sikkerhetstiltak. Dette på grunn av oppdragenes ofte strategiske viktighet, politiske sensitivitet og behovet for å beskytte eget personell og kritisk materiell (FFOD, 2014, s. 119). Spesialstyrkene operer ofte i mindre enheter bak fiendens linjer og er spesielt utsatt hvis operasjonssikkerheten ikke ivaretas. Spesialoperasjoner planlegges normalt med høy oppløselighet og detaljgrad. For å oppnå dette er spesialstyrkene avhengig av oppdatert etterretning. Tilgang på relevant, detaljert, tilpasset og analysert fler-kilde etterretning er avgjørende for suksess (NATO, 2012, s. 1-4).

Fleksibilitet (Flexibility) i operasjoner handler om å utvikle og tilpasse planer slik at uforutsette omstendigheter ikke blir til hinder for sjefens handlefrihet og måloppnåelse. Fleksibilitet under gjennomføring av operasjoner krever evne til hurtig å tilpasse valgt handlemåte til endrede forutsetninger. Dette krever en god forståelse av sjefens intensjon, endringsvilje, evne til å fatte hurtige beslutninger, gjennomføringsevne, fleksibel organisering og robuste kommunikasjonssystemer og logistikk (FFOD, 2014, s. 87). På grunn av unik kompetanse og høyt treningsnivå er spesialstyrkene fleksible og kan bidra i flere typer oppdrag nasjonalt eller som en del av allierte fellesoperasjoner. Eksempler på dette er opprørsbekjempelse (counterinsurgency), kontraterroroperasjoner, gisselredningsoperasjoner og liaisonering (FFOD, 2014, s. 121).

2.2 Spesialstyrker

2.2.1. Bakgrunn og definisjoner

NATO viste en begrenset interesse for spesialstyrker gjennom alliansens første år, med en økende interesse utover på 90-tallet. I perioden var spesialstyrker kun representert med Directorate of Special Operations Office i SHAPE.⁶ Etter NATO-toppmøtet i Riga i 2006 ble blant annet NATO Special Operation Transformation Initiative vedtatt, noe som førte til økt fokus på spesialstyrker i gjennomføringen av fellesoperasjoner både nasjonalt og i NATO (FFOD, 2014, s. 119). NATO SOF Coordination Centre ble etablert i 2006 som et initiativ for å prioritere en slik utvikling. Denne utviklingen var primært et resultat av erfaringene fra operasjoner på Balkan, Afghanistan og Irak hvor spesialstyrkene fra ulike NATO-land ofte ikke var interoperable, hadde ulike kapasiteter og i liten grad var i stand til å løse oppdrag på egenhånd uten amerikansk støtte (Heier, 2006, s. 36-37; Ydstebø & Høiback, 2012, s. 314).

I 2010 fikk NATO SOF Coordination Centre ett tilleggsoppdrag, og ble samtidig omorganisert til NATO SOF Headquarters (NSHQ), noe som førte til direkte samarbeid og koordinering på flaggoffisernivå mellom NSHQ og SHAPE (Krott, Morales, & Livingston, 2011, s. 3). Hovedkvarteret fikk oppdraget med å lede og synkronisere NATOs spesialstyrkeutvikling og spesialoperasjoner, herunder stille et fremparti på mellom 70 og 150 personer til en deployerbar Special Operations Component Command (SOCC) (NATO, 2012, s. 3-1).

NATO har også en ambisjon å kunne trekke på 19 nasjoner som skal kunne sette opp et spesialstyrkehovedkvarter, hvorav bare syv var godkjent i 2011 (Krott et al., 2011, s. 24-25).⁷ I forbindelse med NATO Defense Planning Process i 2012 sa Norge seg villig til å stille en SOCC (minus) til disposisjon for NATO fra 2018. Dette begrepet er ennå ikke formelt definert av NATO. En SOCC (minus) skiller seg fra en fullverdig SOCC på tre måter. Den er primært tenkt benyttet i mindre fellesoperasjoner (Ringsmose, Rynning, & Dansk Institut for Internationale, 2011, s. 148), hovedkvarteret kan derfor være mindre og lettere oppsatt med støtteressurser, samt at det vil være mer tilpasset å operere under en Joint Task Force enn under et operasjonelt hovedkvarter. En SOCC er foreløpig derfor ingen absolutt størrelse.

Om dette hovedkvarteret skal etableres kun for dette oppdraget, eller om det skal hentes fra en etablert struktur er ikke kjent.

⁶ Supreme Headquarters Allied Powers Europe.

⁷ Disse er Amerika, Storbritannia, Frankrike, Spania, Italia, Tyskland og Tyrkia.

Siden 2003 har spesialstyrker vært omtalt som en fjerde styrkekomponent i NATO, noe som underbygget argumentene for å etablere et NATO spesialstyrkehovedkvarter. Som del av denne satsningen ble det i 2009 etablert en felles doktrine for å skape et felles rammeverk og felles standarder for spesialoperasjoner i NATO.⁸ Denne doktrinen er trolig basert på den amerikanske: U.S. Joint Publication 3-05, Doctrine for Joint Special Operations. Hvor fire av kapitlene er like. Samtidig har NATO sin doktrine et ekstra kapittel om integrasjon mellom spesialstyrker og konvensjonelle styrker, samt at den mangler et kapittel om ukonvensjonell krigføring.⁹ Denne doktrinen har i likhet med FFOD et fokus på militære fellesoperasjoner og nevner derfor i begrenset grad strategiske aspekter og operasjoner.

Spesialoperasjoner defineres relativt likt både i nasjonale og allierte doktriner. United States Special Operations Command (USSOCOM) har definert spesialoperasjoner på følgende måte:

Special operations require unique modes of employment, tactics, techniques, procedures, and equipment. They are often conducted in hostile, denied, or politically and/or diplomatically sensitive environments, and are characterized by one or more of the following: time-sensitivity, clandestine or covert nature, low visibility, works with or through indigenous forces, greater requirements for regional orientation and cultural expertise, and a higher degree of risk. Special operations provide joint force commanders (JFCs) and chiefs of mission with discrete, precise, and scalable options that can be synchronized with activities of other interagency partners to achieve United States Government (USG) objectives (Joint Chiefs of Staff, 2014, s. ix).

Føringer for norsk militærutvikling og maktbruk gis gjennom styrende politiske dokumenter og doktriner. Norske doktriner påvirkes i følge Kjell Inge Bjerga av: politiske dokumenter, NATOs doktriner, internasjonale trender særlig USA, militære erfaringer og pågående operasjoner (Bjerga & Haaland, 2010, s. 506). Utvikling og prioritering av norske spesialstyrker påvirkes på mange måter av de samme forholdene. Selv om nasjonale forhold har innvirket på utforming av de norske doktrinene har likevel forholdet til NATO vært av avgjørende betydning. Hovedlinjene i de norske doktrinene er derfor i stor grad sammenfallende med NATO-doktriner (Bjerga &

⁸ AJP-3.5(A) Allied Joint Doctrine for Special Operations

⁹ Unconventional Warfare (UW) en spesialstyrke oppgave ifm. amerikansk doktrine.

Haaland, 2010, s. 529), og FFOD henviser til NATO i sin definisjon av spesialoperasjoner og spesialstyrker:¹⁰

I NATO defineres spesialoperasjoner som militære aktiviteter utøvd av spesielt utpekte, organiserte, trente og utstyrte styrker ved bruk av operasjonsteknikker og metoder som ikke er vanlige for konvensjonelle styrker. Disse aktivitetene utøves i fred, krise og væpnet konflikt, uavhengig av eller koordinert med konvensjonelle styrker. Politiske og militære hensyn kan kreve fordekte, skjulte eller diskrete metoder, og vilje til å akseptere en grad av militær og politisk risiko som ikke er vanlig i konvensjonelle operasjoner (FFOD, 2014, s. 118).

Disse definisjonene forsøker å beskrive hva spesialstyrker er. Likevel åpner definisjonene også opp for flere spørsmål. Hvilken risiko utsettes spesialstyrkene for som ikke er vanlig i konvensjonelle operasjoner? Hva er teknikker og metoder som konvensjonelle styrker ikke benytter? Definisjonen er således ikke helt uuttømmelig og fanger ikke alt av hva verken spesialstyrker eller spesialoperasjoner er.

Forskermiljøet har samlet sett en bredere definisjon av spesialstyrker enn det doktrinene representerer. Kiras peker på ukonvensjonelle tiltak mot fiendtlige sårbarheter i en helhetlig kampanje og at fokus ofte rettes mot målsettinger på det strategiske eller operasjonelle nivået:

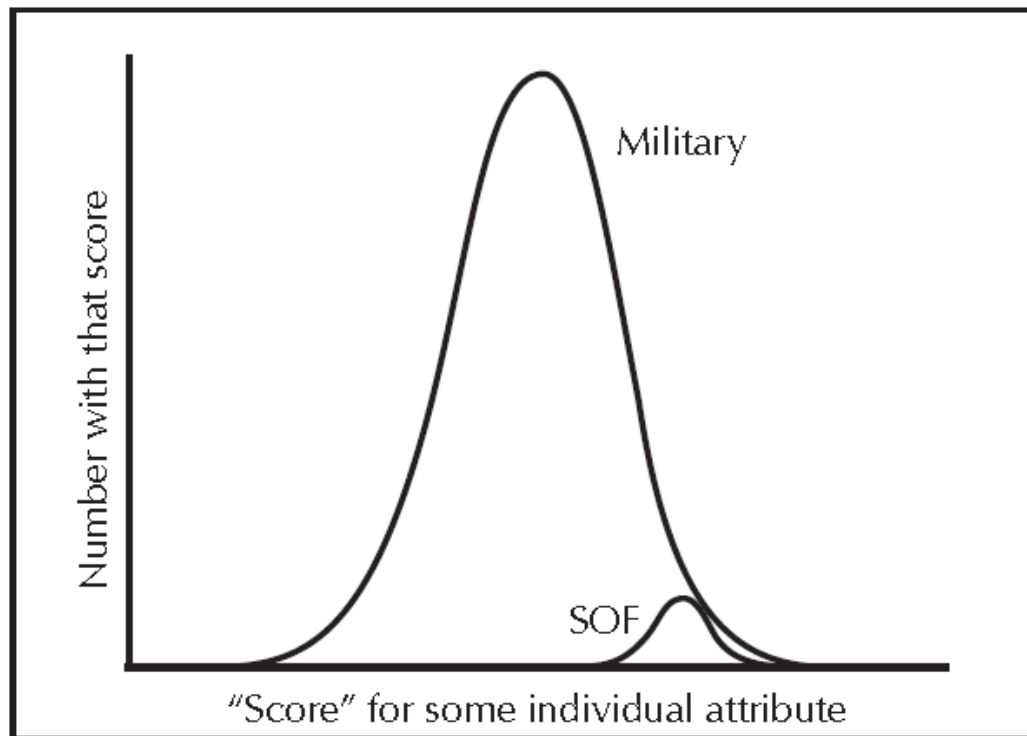
Unconventional actions against enemy vulnerabilities in a sustained campaign, undertaken by specially designated units, to enable conventional operations and/or resolve economically, politico-military problems at the operational or strategic level that are difficult or impossible to accomplish with conventional forces alone (Kiras, 2006, s. 5).

¹⁰ "Special operations are military activities conducted by specially designated, organized, selected, trained, and equipped forces using unconventional tactics, techniques, and modes of employment. These activities may be conducted across the full range of military operations, independently or with conventional forces, to help achieve North Atlantic Treaty Organization's (NATO) objectives. Politico-military considerations may require clandestine, covert, or discreet techniques and the acceptance of a degree of political, military, or physical risk not associated with conventional operations" (NATO, 2012, s. 1-1).

Dr. Robert G. Spulak Jr. fra Joint Special Operations University er blant annet opptatt av personelletts kvaliteter og egenskaper:

Special operations are missions to accomplish strategic objectives where the use of conventional forces would create unacceptable risks due to Clausewitzian friction. Overcoming these risks requires special operations forces that directly address the ultimate sources of friction through qualities that are the result of the distribution of the attributes of SOF personnel (Spulak, 2007, s. 41).

Spulak benytter følgende modell til illustrasjon:

Figur 1: Military-kurven representerer antall personell i militæret som en gruppe. Gjennomsnittet er representert med toppen av buen, hvor like mange befinner seg over gjennomsnittet som under gjennomsnittet. SOF har en tilsvarende kurve, men den er trukket helt til høyre på skalaen, og har totalt sett flere over gjennomsnittet sammenlignet med militæret generelt (Spulak, 2007, s. 11).

I Storbritannia har Professor Colin S. Gray ved The University of Reading et fokus på at spesialoperasjoner ofte er mindre operasjoner, og at de kan være forbundet med politisk sensitivitet:

The conduct of small-scale, high-risk /high-payoff, unorthodox operations that are outside the bounds of regular warfare. Depending critically upon surprise – to compensate for their modest number and firepower – special operations forces undertake missions that regular forces either cannot perform or cannot perform at acceptable costs[...] In peacetime those operations are likely to be conducted for purposes, and in conditions, of great political sensitivity (Gray, 1998, s. 190).

Hensikten med definisjoner er å bidra til en allmenn enighet og forståelse av et begrepsinnhold. Dette skal både gjøre det lettere å oppnå en felles enighet om et begrepsinnhold og lette forståelsen. Det pågår en kontinuerlig diskusjon for å finne en allment akseptert definisjon av spesialoperasjoner. I tillegg er det vanskelig å enes om forståelsen av en operasjonstype som oppfattes ulik i de enkelte land. Deler av litteraturen om spesialstyrker er preget av elitistiske holdninger, som tidvis kan provosere like mye som den forklarer fenomenet spesialstyrker. Ofte er NATO-definisjonen det nærmeste en enighet nasjonene kommer, samtidig som denne ofte er en kompromissløsning, og ikke alltid fullt ut dekkende (Bjerga & Haaland, 2010, s. 505). I tillegg er det ikke uvanlig å legge inn nasjonale begrensninger i forordet til doktrinen hvis enighet ikke oppnås. Både antall medlemsnasjoner i NATO (28), nasjonenes størrelse og ulike interesser forårsaker dette.

2.2.2. Egenskaper

Hvilke grunnleggende egenskaper som skiller spesialstyrkenes fra konvensjonelle avdelinger er et godt utgangspunkt for spørsmålet om hva spesialstyrker egner seg best til. Spesialstyrker utnytter som oftest andre fortrinn, for å løse sine oppdrag, enn det konvensjonelle avdelinger gjør. Spesialstyrker kan derfor ikke alltid løse de samme oppdragene som konvensjonelle avdelinger. Der spesialstyrkene er små, fleksible og lett oppsatt, er ofte konvensjonelle avdelinger store, pansrede og innehar stor ildkraft. Eller som Spulak sier det:

For SOF the most important attributes may not be physical capabilities but mental and psychological attributes. These distributions of many attributes create

three fundamental qualities of SOF. SOF are elite warriors, creative, and flexible (Spulak, 2007, s. 39).

Spesialstyrker bør også alltid defineres med utgangspunkt i hva som for den gitte perioden oppfattes som konvensjonelle operasjoner (Gray, 1998, s. 147). Dette endrer seg også over tid. Teknikker som var begrenset til spesialstyrker for 10 år siden, gjennomføres i dag rutinemessig av mange konvensjonelle avdelinger (Spulak, 2007, s. 2). Å definere konvensjonelle operasjoner er heller ikke alltid like lett. Amerikanerne definerer konvensjonelle styrker som:

Those forces capable of conducting operations using nonnuclear weapons.

Those forces other than designated special operations forces. Also called CF (Joint Chiefs of Staff, 2014, s. GL-7).

En definisjon som viser at det er ulikheter mellom konvensjonelle styrker og spesialstyrker, men definisjonen sier ikke hva ulikhetene er. Spesialstyrker er for eksempel ikke spesielt egnet til å nedkjempe en fiende i større antall eller til å ta og holde lende over tid (Joint Chiefs of Staff, 2014, s. I-8). Derimot kan spesialstyrker ved å utnytte sin fleksible og kreative evne tilpasse seg konvensjonelle oppdragstyper. Samtidig vil dette i liten grad være fornuftig når deres egenskaper er utviklet for andre typer oppdrag. Koordinering og fornuftig fordeling av arbeidsoppgaver mellom spesialstyrker og konvensjonelle er derfor både fornuftig og nødvendig. På den måten kan komparative fortrinn utnyttes og en effektiv bruk av ressursene koblet til den aktuelle overordnede målsettingen oppnås. Noe som kan skape synergi og økt effekt i kampanjen som helhet.

Selv om det også finnes eksempler på at konvensjonelle avdelinger har utført spesialoperasjoner (Kiras, 2006, s. 6). Gjennomføres i dag spesialoperasjoner først og fremst av avdelinger som er opprettet for dette formålet. Dette har sammenheng med at det i de ulike land, men også i NATO, er etablert fastlagte og standardiserte krav for å kunne defineres som spesialstyrke. Blant annet skal avdelingene ha spesielt selektert personell, spesielt utstyr og tilpasset trening for å kunne benytte uvanlige metoder og teknikker på oppdrag. I NATO beskrives disse kravene blant annet i: "Allied Command Operations Forces Standards Volume X" og "NATO Special Operations Policy Document MC 437/1" (Melien, 2012, s. 231).

2.2.3. De prinsipielle oppgavene

I USA deles spesialstyrkens oppgaver inn i tolv kjerneområder (Joint Chiefs of Staff, 2014, s. X-XII). I NATO derimot, deles spesialstyrkenes prinsipielle oppgaver i fire kategorier: militær assistanse (MA), spesiell rekognosering (SR), direkte aksjoner (DA), og spesialstyrke aktivitet i en alliert fellesoperasjon (FFOD, 2014, s. 120-121; NATO, 2012, s. 2-1).

Militær assistanse (MA) er aktiviteter som bidrar til opplæring av vennligsinnede styrker eller avdelinger gjennom trening, rådgiving eller operasjoner. Militær assistanse kan også beskrives som en samlebetegnelse for støtte til vennligsinnede nasjoner, styrker eller grupperinger i hele konfliktspekteret. Hensikten med denne assistansen er å bidra til erfaringsoverføring og kompetanseheving slik at lokale myndigheter eller sikkerhetsstyrker på sikt kan ivareta egen sikkerhet. Samt at ved en NATO-involvering kan egen kampkraft økes ved å supplere egne styrker med lokale krefter. Denne styrkeøkonomiseringen innebærer også at eget fotavtrykk i et operasjonsområde minimaliseres. I tillegg vil det å arbeide tett sammen med lokale styrker kunne gi tilgang til informasjon som ellers ikke ville vært tilgjengelig. Resultatet av militær assistanse kan derfor resultere i både spesiell rekognosering og direkte aksjoner (NATO, 2012, s. 2-1).

Spesiell rekognosering (SR) er en spesialstyrkeaktivitet som gjennomføres for å svare på en sjef sitt informasjonsbehov, og omfatter innhenting av spesifikk definert informasjon av operasjonell eller strategisk betydning, avhengig av hvilket nivå som etterspør informasjonen. Spesialstyrkenes kapasiteter gir anledning til å etablere øyne og ører i områder som er fiendtlige, vanskelig tilgjengelige eller politisk sensitive. Ved å ha en fysisk tilstedeværelse i området kan informasjon fra tekniske sensorer forbedres eller valideres. Spesialstyrkene kan gjennomføre disse oppgavene selvstendig, i samarbeid med, eller støttet av lokale styrker eller andre komponenter. Spesiell rekognosering innebærer fire hovedaktiviteter: Områdevurdering innebærer å innhente og rapportere data fra et angitt område.¹¹ Trusselvurdering betyr å samle informasjon i et område for å rapportere hvilke elementer av en fiendtlig styrke som befinner seg der og hvordan disse kan utgjøre en trussel mot egen styrke og egne operasjoner. Målvurdering betyr å finne, identifisere og vurdere fiendtlige mål for å anbefale best egnede virkemidler og bruk av disse. Vurderingene omfatter også kartlegging av fare for utilsiktet skade på tredjepart og andre potensielle effekter av tiltak. Vurdering av effekt etter angrep er simpelthen å vurdere effekten av egne angrep (NATO, 2012, s. 2-1 - 2-2).¹²

¹¹ Blant annet hydrologiske, geologiske, geografiske, meteorologiske og oceanografiske data.

¹² Battle damage assessment (BDA) og munitions effects assessment (MEA).

Direkte aksjoner (DA) er presise spesialoperasjoner avgrenset i tid og rom. Rettet mot klart definerte mål av strategisk eller operasjonell betydning, samt taktiske mål med avgjørende betydning. Eksempler på slike operasjoner er raid, bakhold og angrep på kritiske mål, avskjæring av kommunikasjonslinjer eller andre målsystemer, pågrepelse av viktige personer eller materiell. Eller å ta, ødelegge eller nøytralisere fiendtlige fasiliteter og kapasiteter. Operasjonene kan involvere ildledning av avstandsleverte presisjonsvåpen eller presisjonsødeleggelse av fiendtlige mål med egen ildkraft eller eksplosiver. Denne typen operasjoner kan gjennomføres autonomt, støttet av konvensjonelle styrker eller til støtte for konvensjonelle styrker. Operasjonene skiller seg likevel fra konvensjonelle operasjoner gjennom graden av risiko, benyttede teknikker, graden av presisjon og inneholder normalt en plan for tilbaketrekking. Spesielle redningsoperasjoner for å lokalisere, hente eller berge savnet personell eller viktig utstyr på fiendtlig territorium inngår også i denne kategorien. Det samme gjør presisjonsødeleggelsesoperasjoner.¹³ Dette er operasjoner hvor fravær av kollateral skade utenfor målområdet er avgjørende i tillegg til ødeleggelsen av selve målet. Det siste som inngår i denne kategorien er bordingsoperasjoner mot et fiendtlig maritimt objekt, hvor trusselen er forventet å være høy (NATO, 2012, s. 2-2 - 2-3).¹⁴

Den siste kategorien kalles spesialstyrke aktivitet i en alliert fellesoperasjon. Denne betegnelsen dekker oppgaver som ikke passer naturlig inn i de tre andre kategoriene. Opprørsbekjempelse (COIN) inngår blant annet som del av denne samlebetegnelsen.¹⁵ Kontraterror som bekjempelse og pågrepelse av terrorister eller opprørsledere kan også være del av slike operasjoner. Ikkespredningsoperasjoner som lokalisering, sikring, ødeleggelse og støtte til sikring av masseødeleggelsesvåpen er også en del av denne kategorien.¹⁶ Gisselredningsoperasjoner kan gjennomføres for å frigi gisler, men er oftest et nasjonalt ansvar.¹⁷ Ikke alle spesialstyrkene i NATO er trent og utrustet for slike oppdrag. Liaisonering mellom stridende parter er en annen aktivitet som spesialstyrker kan gjennomføre. Dette kan gjøres for å bedre situasjonsforståelsen eller øke tilgang på etterretninger. Bruk av liaisons kan være spesielt nyttig i følge med militær assistanse. Eller dersom en alliert sjef ønsker å kommunisere med partene i en konflikt uten å ha direkte tilgang til disse. Partene kan være militære eller paramilitære, sivile og statlige aktører (NATO, 2012, s. 2-3 - 2-5).

¹³ Precision Destruction Operations.

¹⁴ Maritime interdiction operations (MIO).

¹⁵ AJP 3.4.4, Allied Joint Doctrine for Counterinsurgency (COIN).

¹⁶ Chemical, Biological, Radiological, and Nuclear Weapons.

¹⁷ Hostage Release Operation (HRO), Refer to MC 437/2, Special Operations Policy.

Selv om en spesialstyrke innehar fullspekterkapasitet handler dette primært om styrkens organiske kapasiteter. I operativ sammenheng avhenger dette ofte av tilgang til fellesoperative støtteressurser. Dette kan være midler til innsetting som for eksempel fartøyer, fly eller helikopter, etterretningsressurser eller ildstøtte fra for eksempel artilleri eller jagerfly.

En klassisk spesialoperasjon som ofte trekkes frem er tungtvannssaksjonen mot Norsk Hydro sin fabrikk på Rukan. Hvor en liten gruppe specialsoldater under kommando av Special Operations Executive (SOE) gjennomførte en taktisk operasjon med strategisk effekt. Denne operasjonen er fremdeles pensum på militære skoler og beskrives både i *A theory of special operations* av Spulak (Spulak, 2007, s. 34-35) og utgjør startpunktet i *Special Operations and Strategy* av Kiras (Kiras, 2006, s. 1). Tungtvannssaksjonen er også nylig dramatisert av NRK gjennom TV-serien *Kampen om tungtvannet*.

2.3 Kommando og kontroll

Begrepet K2 er i dag satt under press fra en rekke hold. Dette skyldes blant annet ulike definisjoner, samt at mange, uavhengig av definisjonene kun refererer til organisasjoner (Vego, 2008, s. VIII-7). Amerikaneren David S. Alberts hevder at K2 er et utdatert begrep og kan erstattes av begreper som «Focus & Convergence» (Alberts, 2007, s. 1, 17). K2 har også ulik definisjon i nasjonale og allierte doktriner. I USA defineres dette i Joint Publication 1-02 Dictionary of Military and Associated Terms slik:

The exercise of authority and direction by a properly designated commander over assigned and attached forces in the accomplishment of the mission. Also called C2 (Joint Chiefs of Staff, 2015, s. 40).

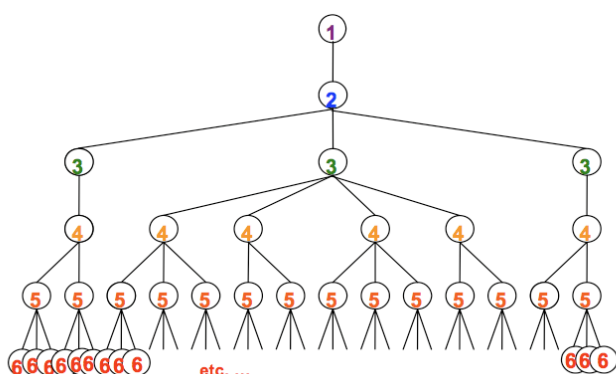
NATO har en lignende definisjon:

Command and control (C2) encompasses the exercise of authority and direction by a commander over assigned and attached forces in the accomplishment of the mission (NATO, 2011, s. 1-12).

I Norge er K2 definert i FFOD som det militære begrepet for planlegging og ledelse av operasjoner. Begrepet består av organisasjonen, prosessene, prosedyrene og systemene som gjør militære sjefer i stand til å lede og kontrollere styrkene (FFOD, 2014, s. 222). Selve ordet kommando referer til de aktive ledelsestiltakene, mens kontroll referer til de passive kontrolltiltakene (FFOD, 2014, s. 165; NATO, 2011, s. 1-12). Milan Vego har en annen oppfatning av K2:

Command and control are two separate but interrelated functions. When combined, they become a process, often referred to as command and control (C2). This process is used by a commander in directing and controlling forces. It is not a system or command structure, as erroneously believed, but rather the process of planning, preparing, directing, and controlling one's forces in both peacetime and time of war (Vego, 2008, s. X-19).

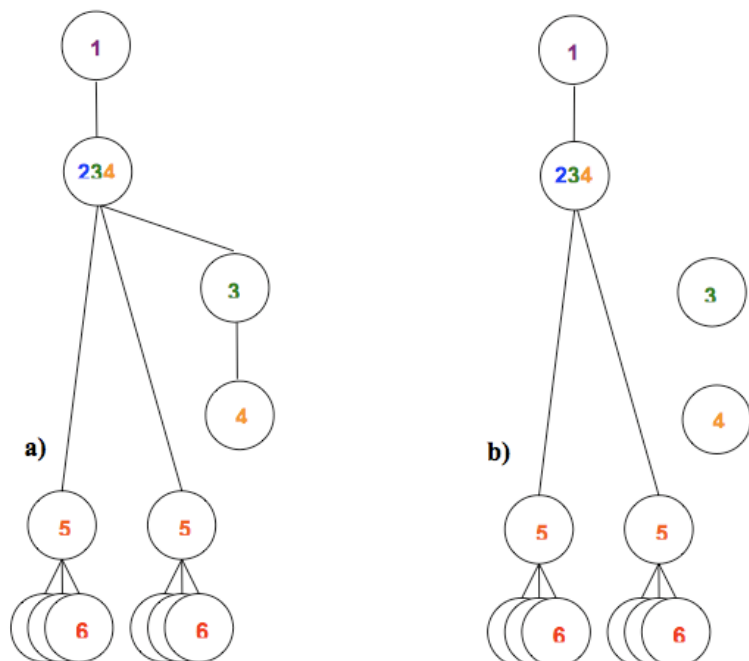
Militær K2 går gjennom tre faser, grovt beskrevet slik: informasjonsinnhenting, avgjørelse og til slutt spredning og iverksetting (Stanton, Baber, & Harris, 2008, s. 236). Dette skiller militær K2 fra sivil K2 som fremstår mer statisk, mindre dramatisk og står ikke ovenfor en fiende på samme måte som de militære. K2-teorien snakker også om prinsipielt ulike modeller for K2: «tradisjonell hierarkisk modell», «skrutrekker modellen», «den strategiske korporal modellen» og «nettverksmodellen» (Burgess & Fisher, 2008, s. 8-10).¹⁸ Valg av modell må sees opp mot oppgavene, og modellen med best evne er den som løser oppgavene raskest (Burgess & Fisher, 2008, s. 19). Tre av modellene til Burgess & Fischer kan visualiseres slik:

Figur 2: Tradisjonell hierarkisk modell

¹⁸ Begrepene er oversatt fra engelsk. De engelske begrepene er: A Traditional Hierarchical Command Structure, The "6,000 mile screwdriver", The "Strategic Corporal" og A Networked Force. For en mer omfattende gjennomgang av kommando og kontroll teori, se boken *C2 Re-envisioned* (Vassiliou, Alberts, & Agre, 2014).

Denne modellen er strukturert som et tre, og nivåene forholder seg kun til nivåene over og under. Dette er en tradisjonell militær ledelsesmodell med sterk sentralisert styring.

Figur 3: Skrutrekkermodellen

I denne modellen gir en høyere sjef, som forholder seg til strategiske problemer på nivå 2 og 4, ordre til underliggende avdelinger på nivå 5 og 6 i stedet for å forholde seg til kommandokjeden. En fare med dette er at ikke alle blir informert om avgjørelser som har omgått kommandokjeden

Figur 4: Den strategiske korporal modellen

I denne modellen er det den “strategiske korporalen” som gjennomfører og tar ansvaret for alle nivåene bortsett fra det aller høyeste nivået. Denne modellen kalles også “The “Strategic Corporal” in a “3-block war”.

Begrepet K2 gis også utvidet betydning for å møte den tekniske utviklingen: «Command, control and communication (C3)», «command, control, communication and computers (C4)» og tilslutt «command, control, communication, computers, intelligence, surveillance, target acquisition and reconnaissance (C4ISTAR)» er alle nyere begreper som tar inn over seg den tekniske utviklingen (Jordan et al., 2008, s. 342). Den tekniske utviklingen påvirker også K2 gjennom tilgang på bedre informasjonssystemer og mer informasjon, noe som blant annet kan føre til krav om hurtigere avgjørelser (Vassiliou et al., 2014, s. 11-12).

I en norsk kontekst vil alltid en K2-organisasjon i sammenheng med hendelser som er av sektorovergripende karakter også måtte ta hensyn til de fire nasjonale prinsippene for krisehåndtering: ansvarsprinsippet, likhetsprinsippet, nærhetsprinsippet og samvirkeprinsippet (FFOD, 2014, s. 94).¹⁹

2.3.1. Kommandonivåene

I kommandostrukturen for den militære operative ledelsen skilles det normalt mellom fire operasjonsnivåer; det politisk-strategiske, militærstrategiske, operasjonelle og taktiske nivå (FFOD, 2014, s. 59). Nivåene har en mer eller mindre klart definert myndighet og oppgave under planlegging, ledelse og gjennomføring av de militære operasjonene. I henhold til FFOD legges følgende definisjoner til grunn for bruk i oppgaven:

Politisk-strategisk nivå er kommandonivået hvor målsettinger defineres, det bestemmes hvilke midler som skal anvendes under forskjellige typer operasjoner og gir overordnede rammer for hvordan disse skal anvendes. Det politisk-strategiske nivå representert ved Forsvarsdepartementet retter primært sitt samarbeid mot statsministeren og Utenriksdepartementet.

¹⁹ Ansvarsprinsippet betyr at den myndighet, virksomhet eller etat som til daglig har ansvar for et område, også har ansvaret for forebygging og beredskapsforberedelser og for å iverksette nødvendige tiltak ved kriser og katastrofer. Likhetsprinsippet betyr at den organisasjon man opererer med under kriser, skal være mest mulig lik den organisasjon man har til daglig. Nærhetsprinsippet innebærer at kriser organisatorisk skal håndteres på lavest mulig nivå. Samvirkeprinsippet stiller krav om at myndighet, virksomhet eller etat har et selvstendig ansvar for å sikre et best mulig samvirke med relevante aktører og virksomheter i arbeidet med forebygging, beredskap og krisehåndtering. Spesielt det digitale rom krever en utstrakt grad av koordinering og tverrsektorielt samvirke.

Militærstrategiske nivå er kommandonivået som omsetter politikk og politiske ambisjoner i militærstrategiske mål og ambisjoner. I Norge er imidlertid det militærstrategiske nivå, forsvarssjefen og hans strategiske funksjoner, i dag integrert i politisk-strategiske nivå gjennom det nye integrerte Forsvarsdepartementet.

Operasjonelt nivå omsetter de strategiske målene til en operasjonsplan med konkrete oppdrag som underlagte taktiske styrker kan løse. Nivået har ansvaret for planlegging, ledelse og gjennomføring av avgrensede nasjonale og allierte fellesoperasjoner for å nå de militærstrategiske målsettingene. Tradisjonelt har det operasjonelle nivået vært betraktet som navet i den militære kommandostrukturen da det utgjør det kritiske bindeleddet mellom strategisk og taktisk nivå. Operasjonelt nivå har også fungert som en samlekategori for det som ikke tilhører strategisk eller taktisk nivå. Selv om fellesoperasjoner i prinsippet kan ledes fra alle nivå, er det operasjonelt nivå som er dimensjonert, bemannet, trent og utrustet for planlegging og ledelse av slike operasjoner. Operasjonelt nivå omtales tidvis som det fellesoperative nivå.

Taktisk nivå representeres av militære enheter underlagt sjef FOH i Forsvarets operative struktur. Det taktiske nivået har ansvaret for å deployere tildelte militære enheter og avdelinger lokalt, samt anvende dem i taktiske operasjoner for å bidra til oppnåelse av målsettingene fastsatt av operasjonelt nivå for operasjonen som helhet. De taktiske avdelingene ledes normalt gjennom utpekte taktiske kommandoer som gjennomfører operasjoner etter ordre og med hjemmel i tildelt taktisk kommandomyndighet. Burgess & Fischer illustrer nivåene på denne måten:

CLeF No.	Key Function	Conventional descriptor	
1	What is the problem? Who is: us, the enemy, our allies and others?	National Strategic	} Strategic
2	What can we do about it? Who plays and who pays?	Military Strategic	
3	How and when will we deal with it? When, where - resources to be used?	Operational	} Operational
4	Who? - team formation, preparedness, orchestrate the effects.	Joint	
5	How? - Targets for effects	Tactical	} Tactical
6	Actions required - individual	Individual	

Figur 5: Sammenheng mellom Command Level Functions (CLeFs) og konvensjonelle beskrivelser (Burgess & Fisher, 2008, s. 6)

Samtidig viser utviklingen i moderne militære operasjoner med omgåelse og komprimering av kommandonivåene et økende press på disse nivåene (FFOD, 2014, s. 174, 175, 242). Dette støttes blant annet av Diesen (11. mars 2015) som hevder at dette kan tvinge seg frem i Norge grunnet Forsvarets ressursituasjon. Tanker rundt samspillet mellom kommandonivåene har også vært til politisk behandling tidligere. Hvor ønsket var et nettverksbasert forsvarskonsept som skulle kunne lede fellesoperasjoner med høyt tempo, inneha stor fleksibilitet og kunne møte stadig skiftende situasjoner. Det ble ansett at: "... dette fordrer kortest mulig avstand mellom strategisk, fellesoperativt og taktisk kommandonivå og de operative enhetene" (St.prp. nr. 42, 2003-2004, s. 54). Hvis dette er tilfelle kan tidligere forslag om integrert militærstrategisk- og operasjonell ledelse igjen aktualiseres. Dette er for øvrig også fremmet tidligere blant annet i Forsvarsstudien 2007, selv om en slik modell ikke ble innført (Diesen, 11. mars 2015). Dette kan ha sammenheng med den norske ambisjonen om en balansert forsvarsstruktur tilpasset NATOs standarder, konsepter, prosedyrer og styrkestruktur på alle nivå (Prop. 73 S, 2011-2012, s. 15-16). Danmark innførte forøvrig en integrert strategisk/operasjonell ledelse høsten 2014 med innføringen av Værnsfælles Forsvarskommando (Forsvaret, 2014).

2.3.2. Kommandobegreper

I FFOD er det valgt ikke å lage norske versjoner av kommandobegrepene. De er derfor gjengitt med både en norsk oversettelse og de engelske NATO-definisjonene (FFOD, 2014, s. 236-238). Her er de viktigste:

Full kommando er den militære myndigheten og ansvar Forsvarssjefen har for å utstede ordrer til undergitt personell. Det dekker alle aspekter ved den militære virksomheten og nyttes bare innenfor et nasjonalt forsvar (FFOD, 2014, s. 236).

Operativ kommando er den myndighet som er overført til en sjef til å tildele oppdrag eller oppgaver til underordnede sjefer, til å deployere enheter, til å omgruppere enheter og til å beholde eller delegere operativ kontroll og/eller taktisk kontroll i den utstrekning det anses nødvendig. Operativ kommando innebærer ikke ansvar for administrasjon (FFOD, 2014, s. 237).

Operativ kontroll er myndighet over tildelte styrker tildelt en sjef for å gjennomføre nærmere angitte oppdrag eller oppgaver, vanligvis avgrenset i handling, tid eller rom. Dette innebærer myndighet til å deployere tildelte enheter og til å beholde eller delegere taktisk kontroll over

disse. Operativ kontroll innebærer ikke myndighet til å dele opp tildelte enheter eller ansvar for logistikk og administrasjon (FFOD, 2014, s. 237).

Taktisk kommando er myndighet delegert til en sjef for å tildele oppgaver til styrker under hans kommando for å løse de oppdrag som er gitt ham av høyere myndighet (FFOD, 2014, s. 237).

Taktisk kontroll er den detaljerte og vanligvis lokale styring og kontroll som er nødvendig for gjennomføring av tildelte oppdrag eller oppgaver (FFOD, 2014, s. 238).

2.3.3. Kommando og kontroll av spesialstyrker

Allerede under andre verdenskrig innså de allierte at spesialstyrker var noe eget og at dette krevde egne løsninger for både støtte til operasjoner og ledelse. Etter hvert som spesialoperasjoner økte i antall, øket også behovet for å synkronisere disse med de konvensjonelle operasjonene. Britene opprettet Special Operations Executive (SOE) allerede i 1940 for å føre «Ungentlemanly Warfare» eller «...now set Europe ablaze!» som Churchill uttalte i følge med opprettelsen. Denne organisasjonen var hemmelig og samarbeidet i begrenset grad med andre styrker. I 1942 derimot ble det etablert et multinasjonalt spesialstyrkehovedkvarter i Algiers for bedre å integrere og koordinere allierte spesialoperasjoner i det afrikanske operasjonsteateret (Asprey, 1994, s. 313). Denne opprettelsen etablerte en tidlig presedens for en separat kommando- og kontrollstruktur for spesialoperasjoner.

Frem til 1980-tallet levde likevel de fleste spesialstyrker en mer eller mindre anonym tilværelse i egen forsvarsgren. Tidlig på 1980-tallet skjedde to ting som bidro til å endre dette. Først den mislykkede militære redningsaksjonen for å frigi de amerikanske gislene på ambassaden i Teheran i april 1980, og deretter Falklandskrigens våren og tidlig sommer 1982 (Hallion, 1992, s. 85-88). Begge disse hendelsene viste at det både var utfordrende og lite effektivt å gjennomføre militære operasjoner med spesialstyrker uten egen spesialiserte ledelse (Freedman, 2005, s. 729). Dette førte først til at Joint Special Operations Command ble opprettet i USA i 1980 og USSOCOM i 1987 (USSOCOM, 2014, s. 12,34). I Storbritannia ble United Kingdom Special Forces opprettet i 1987 som et direktorat under Forsvarsdepartement med evne til operativ ledelse (Ministry of Defence, 2014, s. 24).²⁰ Etter dette har de fleste vestlige land fulgt etter og

²⁰ Directorate of Special Forces.

har opprettet egen spesialstyrkeledelse på flaggoffisersnivå. Senest Norge i 2014 (Holte, 2014) og Danmark 2015 (Forsvaret, 2015).

De fleste vestlige land har i valget mellom å tildele sine spesialstyrker til en operasjonell kommando eller å beholde kommandoen på strategisk nivå valgt det siste. Dette gjelder blant annet Danmark, Sverige, Holland og Canada (Forsvaret, 2015; Jensen, 2012a, s. 6, 7).²¹

I USA fremstår organiseringen av spesialstyrker noe annerledes. Amerikanske spesialstyrker er større i omfang enn hos de fleste andre nasjoner, og kan derfor virke på alle nivåer samtidig. Samtidig viser den amerikanske bruken av spesialstyrker at funksjonen spesialstyrkene representerer er en konsekvens av hvor i organisasjonen de er plassert. Hvor amerikanerne på den ene siden har tildelt spesialstyrker til de ulike Geographical Combatant Commands (USSOCOM, 2014, s. 34-43).²² Mens de på den andre siden også har beholdt spesialstyrker for strategisk bruk på det nasjonal-strategiske nivået. Dette er kun mulig grunnet størrelsen på de amerikanske spesialstyrkene, og på denne måten kan spesialstyrkene benyttes både på nasjonal-strategisk og operasjonelt nivå i ulike operasjonsområder samtidig.

Med grunnlag i dagens doktriner fastslås det at spesialstyrker er en strategisk ressurs og bruken av spesialstyrkene skal rettes mot operasjonelle og strategiske målsettinger (FFOD, 2014, s. 119; NATO, 2012, s. 1-1). På det samme grunnlaget skal spesialstyrker også ha en kort og klar kommandolinje til høyeste militære sjef (FFOD, 2014, s. 177). Dette støttes også av forskermiljøet hvor Kiras sier det slik:

The primary utility of special operations is to improve overall strategic performance (Kiras, 2006, s. 79).

Her kan parallellen trekkes til ytterpunktene i statens strategiske «verktøykasse» som representeres av Forsvars- og Utenriksdepartementets tradisjonelle domener. Men hvordan håndteres bruk av militære midler, som befinner seg mellom disse to ansvarsområdene?

Colin S. Gray tar strategibegrepet videre ved å henvise til grand strategy:

²¹ Dokumentasjon om de ulike nasjonene er å finne her.

²² USAs operative forsvarsstruktur har delt verden i seks: NORTHCOM, SOUTHCOM, CENTCOM, PACOM, EUCOM og AFRICOM.

Special operations forces are a national grand-strategic asset: they are a tool of statecraft that can be employed quite surgically in support of diplomacy, of foreign assistance (of several kinds), as vital adjunct to regular military forces, or as an independent weapon” (Gray, 1998, s. 149).²³

Gray sin definisjon er interessant da han ved å trekke inn grand strategy sidestiller spesialstyrker med politiske, økonomiske og militære virkemidler, herunder spionasje og klandestine operasjoner, noe han utdyper i boken *Strategy and History* (Gray, 2006, s. 168). Samtidig er grand strategy-begrepet noe som oftest forbindes med stormakter og ikke småstater som Norge. Gjeldende NATO-doktriner beskriver også i mindre grad det strategiske aspektet til spesialstyrker, mens det operasjonelle aspektet er godt beskrevet både nasjonalt og internasjonalt (Kiras, 2006, s. 2).

I følge med doktrinen bør ikke spesialstyrker underlegges en konvensjonell styrke uten et eget ledelselement mellom disse (FFOD, 2014, s. 119). Den vanligste metoden for å lede spesialstyrker under større fellesoperasjoner er å etablere et komponenthovedkvarter. Etableringen av et slikt «faghovedkvarter» for spesialstyrkene tilfører kompetanse og kapasitet til å planlegge og gjennomføre spesialoperasjoner i operasjonsområdet, men kan også bidra til bedre utnyttelse av støttefunksjoner som etterretning (Handel, 1989, s. 70). Slik kan spesialstyrkenes unike egenskaper fullt ut utnyttes, og integreres effektivt i kampanjen:

SOF are commanded through a SOCC which exists alongside land, air, or maritime commands (NATO, 2012, s. 1-1, 1-4).

I NATO defineres en SOCC slik:

The SOCC is a multinational or national, joint Component Command formed around a framework nation (FN). SOCCs are non-standing HQs in the NATO Force Structure that are tailored for each operation according to the number of Special Operations Task Groups (SOTGs) assigned and the degree of C2 required [...]The SOCC commander employs and controls SOF and can act as a supported or supporting commander as directed by the JFC (NATO, 2012, s. 3-1).

²³ Grand Strategy – “the application of national resources [økonomi, diplomati, militærmakt etc.]to achieve national / alliance policy objectives” (Jordan et al., 2008, s. 10)

Spesialstyrker løser både taktiske, operasjonelle og strategiske oppgaver, og bidrar på alle nivåer. Likevel er oftest spesialoperasjoner fellesoperative ved at de involverer to eller flere forsvarsgrener, og krever også derfor planlegging og koordinering på tvers av grenene. NATO beskriver det slik:

NATO special operations are, by nature, joint. Special operations forces (SOF) are organized in a joint manner with aviation, maritime, and land units from the troop contributing nations (TCNs), constituting a mission-specific Special Operations Component Command (SOCC), with a joint staff to plan and direct special operations (NATO, 2012, s. 1-1).

I de tilfeller hvor spesialstyrker skal operere i operasjonsområdet til en konvensjonell styrke vil det opprettes et eget ledelselement, et Special Operations Command and Control Element (SOCCE), under lokal taktisk sjef for det aktuelle operasjonsområdet. Dette ledelselement vil normalt samlokaliseres med det aktuelle konvensjonelle hovedkvarteret, og har normalt taktisk kontroll eller operativ kontroll over tildelte spesialstyrker som opererer i det aktuelle operasjonsområdet (NATO, 2012, s. 3-5).

Spesialstyrker inngår som regel i større kampanjer, der konvensjonelle kapasiteter utgjør hovedstyrken. Samtidig har spesialstyrkene oftest sin egen rolle i de ulike scenariene. Spesialstyrkene utgjør normalt også en liten del av den totale styrken. Kiras hevder at spesialoperasjoner i de aller fleste tilfeller er del av en konflikt eller en strategi som overgår det konkrete oppdraget som utføres. Et eksempel som Kiras nevner i denne sammenhengen er Operasjon Jonathan i Uganda 1976. Hvor Israelske spesialstyrker befridde egne statsborgere holdt tilbake etter en flykapring, men samtidig støttet Israelsk politikk om ikke å forhandle med terrorister (Kiras, 2006, s. 75).

Oppdrag som løses på det strategiske eller operasjonelle nivået kjennetegnes gjerne av at spesialstyrkene engasjerer mål som er viktige for kampanjens eller krigens utfall (NATO, 2012, s. 1-2). Uavhengig av målsettingene vil likevel selve handlingene være taktiske. Spesialstyrkene produserer derfor både strategisk, operasjonell og taktisk effekt.

Når det engasjeres mål som kan ha betydning for kampanjens utvikling, fører dette ofte til at ledere på høyeste nivå ønsker innvirkning og kontroll over de spesialoperasjoner som

gjennomføres. Sjefen for Special Forces Headquarters (SFHQ) i London sa det slik i følge med de allierte operasjonene på kontinentet sensommeren 1944:

As SHAEF [Supreme Headquarters Allied Expeditionary Force] is the controller of strategy in FRANCE and, in the main, controls Resistance activity and the use of SAS troops, it is felt that SAS, while remaining administratively under 21 Army Group, should pass under the command of SHAEF (Kiras, 2006, s. 189).

Det kan være flere årsaker til dette. For det første kan en krise oppstå raskt. Styrker med høy mobilitet og reaksjonsevne, med riktig kommandomessig oppheng, kan involveres tidlig i en konflikt (NATO, 2012, s. 1-4). Spesialstyrkene kan tidlig etablere liaisons, gjennomføre rekognosering, etablere en tidlig K2 kapasitet eller støtte lokale styrker. Disse kapasitetene kan i en tidlig fase gi strategisk eller operasjonelt nivå en økt forståelse i en krisesituasjon.

For det andre kan den politiske og militære risikoen knyttet til strategiske og operasjonelle mål være stor. Dette krever presise direktiver og instruksjoner, evne til å fatte tidskritiske beslutninger og klare kommandolinjer fra den øverste ledelsen uten hierarkisk forsinkelse og filtrering (NATO, 2012, s. 1-4). En slik løsning kan ivareta politisk styring og kontroll over spesialstyrkene, samtidig som nødvendig grad av skjerming opprettholdes. Med en tilknytning til det høyeste beslutningsnivået vil disse aktørenes tillit til spesialstyrkene være på et slikt nivå at spesialstyrkene kan gis ansvaret for å løse viktige eller sensitive oppdrag. Eller som det fremkommer i boken *Special Operations in the US strategy*:

They represent diplomacy conducted by other means, and as such are usually subject to strict political or military control at the highest levels (Barnett, Tovar, & Schultz, 1984, s. 34).

For det tredje trenger en spesialstyrke tidsriktige og presise etterretninger for å lykkes (NATO, 2012, s. 3-4). Kravene til presisjon er stadig økende, samtidig som spesialstyrkene er sårbare på grunn av sin beskjedne størrelse. For å kunne utnytte egne komparative fortrinn er nøyaktig planlegging og høyoppløselige etterretninger en av forutsetningene for å lykkes. Dette krever imidlertid normalt støtte fra strategiske etterretningsressurser. For at en slik støtte skal være tilgjengelig bør spesialstyrken være på et organisatorisk nivå som tillater direkte samarbeid med

slike ressurser. Dette kan også bidra til at operasjonssikkerheten kan ivaretas profesjonelt og helhetlig.

For det fjerde har spesialstyrkene et særskilt behov for skjerming (NATO, 2012, s. 1-5). Dette har sitt utspring i spesialstyrkenes prinsipp om «SAS» – Speed, Aggression, Surprise. Ofte baseres operasjoner på prinsippet om overraskelse for å oppnå relativ overlegenhet mot en motstander som i utgangspunktet er sterkere eller godt forsvart (McRaven, 1997, s. 381-382). Dette kan innebære bruk av kreative, uventede og spesielle metoder. Dersom disse blir allment kjent vil spesialstyrkene ikke kunne ligge i forkant av utviklingen, og dermed miste noen av sine komparative fortrinn. Det er derfor viktig at operasjonssikkerheten overholdes og at færrest mulig kommandoled og personell involveres i detaljene rundt spesialoperasjoner.

I følge med krav og doktriner snakker NATO prinsipielt om tre kommandonivå for spesialstyrker: Special Operations Component Command, Special Operations Task Group (TG) og Special Operations Task Unit (TU) (NATO, 2012, s. 3-1 - 3-5).²⁴ Samtidig sier dette ingenting om størrelsen på en spesialstyrkeenhet under løsning av oppdrag, som kan være alt fra to mann i dress til en større TG-operasjon med støtte av fellesoperative ressurser. I tillegg til disse nivåene vil det tildeles liaisonelementet til relevante avdelinger.²⁵

I norsk kontekst innebærer dette at det norske spesialstyrkemiljøet totalt sett skal stille tre TG-ledelseelement og en taktisk ledelse, samt liaisoner til aktuelle lokasjoner (Melien, 2012, s. 308-330). I tillegg skal Norge stille en SOCC (minus) til NATO-beredskap og en strategisk ledelse. Det vil være naturlig å se deler av dette i sammenheng.

Dette kapittelet har presentert studiens disposisjon og sett på det teoretiske rammeverket til spesialstyrker, herunder K2. I tillegg har kapittelet kommet inn på hva doktrinen medfører for krav til norske spesialstyrker. I de neste tre kapitlene vil tre ulike modeller for K2 drøftes.

²⁴ An SOTG is a self-sustaining, national grouping of land and/or maritime SOF, in principle generated from a single nation. An SOTU is the lowest level of a SOF tactical-level combat element that deploys by air, land, or sea and is able to conduct MA, SR, or DA. An SOTU is normally comprised of 4-16 personnel, and may be capable of split-team operations (NATO, 2012, s. 3-1 - 3-5).

²⁵ SOLO, SOPL, SOCCE eller SOLE (NATO, 2012, s. 3-5)

3. Integrert modell

I forrige kapittel ble det gjort rede for spesialstyrker og K2. Dette kapittelet vil drøfte en modell for K2 av norske spesialstyrker basert på en tilknytning til operasjonelt nivå (Integrert modell). Basert på drøftingen vil kapittelet avsluttes med en sammenfatning.

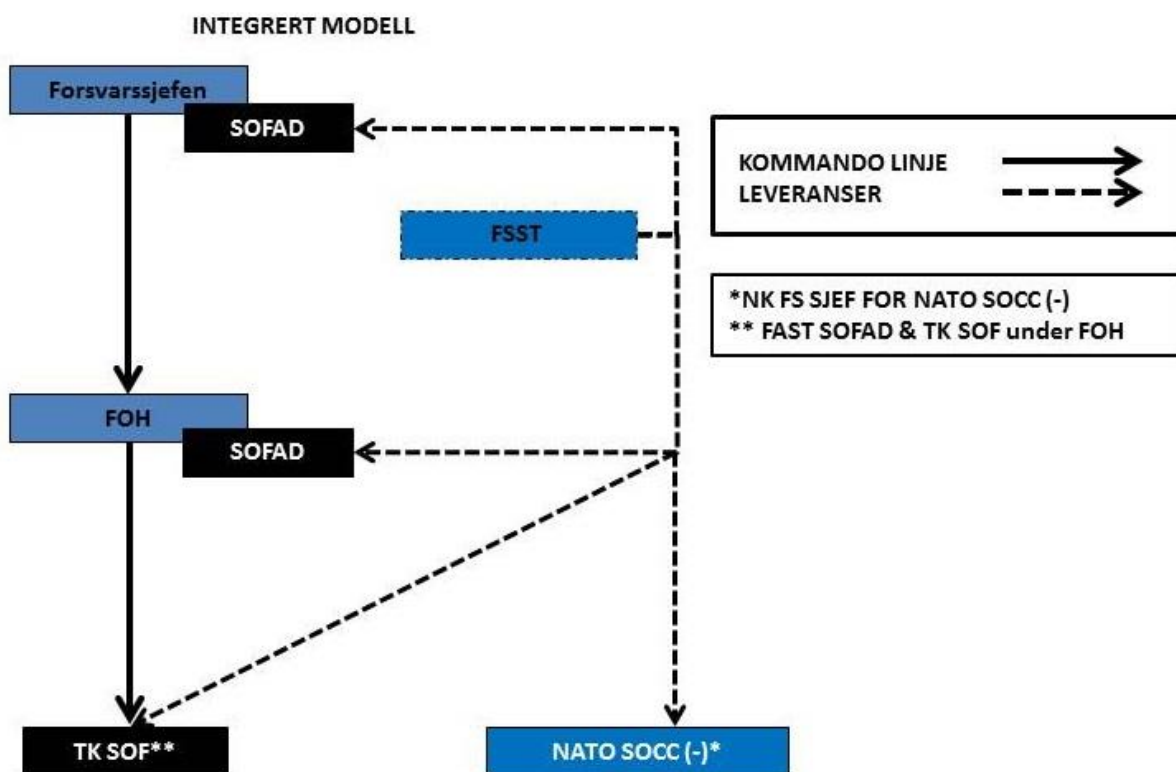
Bakgrunnen for modellen er at spesialstyrker skal underlegges operasjonelt nivå som beskrevet i FFOD, amerikanske Joint Publication 3-05 Special Operations og NATO's AJP3-5(A) Allied Joint Doctrine for Special Operations (FFOD, 2014, s. 119; Joint Chiefs of Staff, 2014, s. xii; NATO, 2012, s. 3-2). I Norge har dette vært tilfelle fra slutten av 1970-tallet, da spesialstyrkene ble innlemmet i det fellesoperative planverket (Ydstebø & Høiback, 2012, s. 310). I perioden har spesialstyrkene vært ledet direkte fra Forsvarskommando Sør-Norge og Forsvarskommando Nord-Norge, deretter fra Fellesoperativt hovedkvarter og har fra 2009 vært ledet fra FOH. I starten var det ikke permanent tilstedeværelse fra spesialstyrkene, men liaisonoffiserer ble tilført i følge med operasjoner eller øvelser (Bøthun, 13. mars 2015). Først fra tidlig på 2000-tallet ble det vanlig med en større fast representasjon fra spesialstyrkene på operasjonelt nivå.

Først i en spesialoperasjonscelle som høsten 2001 var på fire mann. Deretter ble FOHK/J3 Spesialoperasjonssenteret etablert i 2002, og fra 2006 med en oberst/kommandør som sjef (Melien, 2012, s. 308, 377). Denne stillingen skal også ivareta rollen som rådgiver innen spesialoperasjoner til sjef FOH. Størrelsen på denne avdelingen øket gradvis frem til opprettelsen av Forsvarets spesialstyrker 1. januar 2014, da noen av stillingene ble flyttet til Oslo. Dagens løsning for K2 av spesialstyrkene innebærer at de taktiske avdelingene kommandomessig overføres til FOH i forbindelse med operasjoner. Ved mindre operasjoner og daglig drift er FOH i stand til å håndtere dette selv, men ved større operasjoner eller øvelser må det tilføres ekstra personell. Behovet for en taktisk spesialstyrkeledelse har vært identifisert i følge med vinterøvelsen hvert år, samt at det finnes mange allierte erfaringer som støtter et slikt behov (Freedman, 2005, s. 729). Med utspring i denne erfaringen har spesialoperasjonselementet ved FOH fungert som kjernen i en overbygning for både norske og allierte spesialstyrker ved øvelser i Norge hvor et større antall spesialstyrker har deltatt (Melien, 2012, s. 310).

3.1 Modellbeskrivelse

Modellen tar utgangspunkt i at spesialstyrkeelementet ved FOH utvides, og får rollen som taktisk kommando (TK) for spesialstyrkene. Den har likhetstrekk med en tradisjonell hierarkisk modell

hvor i dette tilfelle spesialstyrkene er under kommando av operasjonelt nivå på lik linje som andre taktiske kommandoer. Modellen er illustrert under:

Figur 6: Integrert modell

I modellen har Forsvarssjefen kommando over FOH som igjen har kommando over en taktisk kommando for spesialstyrkene. Denne taktiske kommandoen etableres ved at dagens spesialstyrkeelement ved FOH utvides og får en rolle i den operative strukturen. Sjefen for denne taktiske kommandoen vil også ha rollen som spesialstyrkerådgiver (SOFAD) for sjef FOH. I tillegg vil FSST ha et styrkeproduksjonsansvar for å stille personell til de ulike delene av strukturen, herunder NATO SOCC og spesialstyrkerådgiver til Forsvarssjefen.

3.2 Enhetlig innsats

Enhetlig innsats er en av forutsetningene for effektiv ledelse uavhengig av nivå, og kan oppnås enten gjennom enhetlig kommando eller gjennom koordinering og samarbeid (Vego, 2008, s. VIII-13). Enhetlig innsats som prinsipp, handler derfor om mer enn enhetlig kommando i militære operasjoner. Prinsippet søker å favne over alle innsatsmidlene i et krigsteater eller operasjonsområde. De ulike aktørene kan ha ulike kommandolinjer, noe som vanskeliggjør koordinering og overordnet ledelse. Eksempler på slike aktører kan være FN, EU,

hjelpeorganisasjoner eller lokale styresmakter. Nasjonalt kan det være de samme aktørene, men i tillegg kommer Regjering, Fylkesmenn og kommunene, samt nasjonale etater som Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) og lignende.

Enhetlig kommando

Enhetlig kommando skal sikre at ansvar og myndighet er tydelig avklart i følge med militære operasjoner. Noe som skal muliggjøre effektiv ledelse og utnyttelse av de militære styrkene. For at en sjef skal nå de militære målsetningene er det en forutsetning at underlagte sjefer kjenner til og skjønner høyere sjefs intensjon, og samarbeider for å oppnå denne (FFOD, 2014, s. 164).

Doktrinært foretrekker spesialstyrkene å være direkte underlagt høyeste nivå. Dette støttes av FFOD som sier at nasjonale spesialoperasjoner skal ledes fra operasjonelt hovedkvarter (FFOD, 2014, s. 119). NATO-doktrinen sier det samme, og i følge med NATO-operasjoner er det vanlig at operasjonelt nivå har underlagt en spesialstyrkekomponent sidestilt med land-, luft- og sjøkomponenten (NATO, 2012, s. 3-2). En slik organisering vil gi sjef FOH enhetlig kommando over underlagte militære styrker, slik at strategisk nivå kun trenger å forholde seg til sjef FOH i forbindelse med operasjoner. Dette støttes også av tidligere øverstkommanderende for Nord-Norge Generalløytnant Per Bøthun som er opptatt av at operasjonelt nivå har underlagt en dedikert spesialstyrkekomponent. Bøthun mener også at trening og øving for krigsoperasjoner er satt for langt tilbake de senere årene, og at spesialstyrkene er viktigere en tidligere for det operasjonelle nivået (Bøthun, 13. mars 2015).

Operasjonelt hovedkvarter vil dessuten alltid ha en rolle i følge med en åpen konflikt og uten underlagte spesialstyrker vil hovedkvarteret mangle en viktig komponent for å kunne gjennomføre effektive operasjoner. I en integrert modell vil det også bare være et ledd mellom de taktiske enhetene og operasjonell sjef. Den taktiske kommandoen, som vil være en stående enhet, vil også gjennomgå få endringer før eller under gjennomføring av operasjoner.

En integrert modell kan trolig også kunne stimulere til et større fokus på spesialstyrker og spesialoperasjoner enn det som har vært tilfelle tidligere. I dagens globale verden er trusselen annerledes en tidligere, og cyber-krigføring og terrorisme skaper nye utfordringer (Kiras, 2011, s. 85-87). Dette vil kunne gi FOH en god posisjon med tanke på fremtidens utfordringer. Ved at operasjonelt nivå har kommando over spesialstyrkene vil også synergien et slikt hovedkvarter

representerer gjennom fellesoperasjonsperspektivet kunne bidra til å øke effekten av spesialstyrkene (NATO, 2012, s. 1-1).

På den andre siden har doktrinene oftest fokus på militære fellesoperasjoner, mens fredstid- og beredskapsorganisasjonen med fordel kan organiseres etter andre rammer. I dag fremstår det ikke like klart som tidligere at Forsvarets krigsorganisasjon skal styre Forsvarets organisering i fredstid (Bøthun, Diesen, Hagen & Gjeseth, 2015). I en tid med endrede trusler og større hurtighet i hendelsesforløpet kan krise eller en større terrorhendelse være det som styrer fredstidsorganiseringen (Gjeseth, 30. april 2015). Krise var jo det opprinnelige grunnlaget for satsningen på spesialstyrkene med opprettelsen av Forsvarets spesialkommando og fokuset på kontraterror (Gjeseth, 30. april 2015). Allerede den gang var det svært korte kommandolinjer som gikk fra regjeringens sikkerhetsutvalg via Forsvarssjefen og direkte til sjefen for Forsvarets spesialkommando (Melien, 2012, s. 212). Et fokus som, i tillegg til operasjoner i utlandet og andre nasjonale oppgaver, fremdeles utgjør en viktig del av spesialstyrkens oppdragsportefølje (Melien, 2012, s. 212-213, 386-388).

Nettverkstankegangen og den tekniske utviklingen har også redusert viktigheten av fysisk plassering, slik at nærhet til strategisk nivå kan prioriteres uten å gå på bekostning av evnen til å gjennomføre operasjoner. Operasjoner i Norge i fredstid vil alltid ha et stort politisk aspekt som gjør at strategisk nivå vil være tungt inne i alle avgjørelser angående bruk av spesialstyrkene. Derfor vil en integrert modell under fellesoperativt hovedkvarter fremstå enklere i forbindelse med en åpen konflikt, enn i følge med krisehåndtering og situasjonshåndtering, hvor den politiske dimensjonen ofte er markant (Diesen, 11. mars 2015). Når operasjonelt nivå omgås i følge med en krise, har man en dårlig løsning (Gjeseth 30. april 2015). Til sammenligning er spesialstyrkene i Storbritannia satt under kommando av Directorate of Special Forces (DSF) og underlegges operasjonelt hovedkvarter ved behov (Ministry of Defence, 2014, s. 24).

I tillegg kan en tilknytning til operasjonelt nivå kunne begrense forståelsen for, og evnen til å gjennomføre strategiske operasjoner. Et operasjonelt hovedkvarter vil primært ha fokus på egne oppdrag og i mindre grad forholde seg til et strategisk aspekt. Mindre nasjoner gjennomfører heller ikke operasjoner på operasjonelt nivå for å oppnå egne målsetninger hevdes det blant annet i kanadisk litteratur:

...nations like Canada do not direct their tactical forces at the operational level to achieve national strategic ends. Their forces are indirectly influenced through shared strategy and more often than not commanded at the operational level by an allied or coalition officer, and so there are critical elements of the strategy-to-tactics continuum missing for all but a very few nations (English, Gosselin, Coombs, & Hickey, 2005, s. 273).

Denne slutningen kan en også gjenfinne i Danmark hvor det hvor det operasjonelle- og strategiske nivået er slått sammen, og ambisjonen om en balansert struktur er oppgitt til fordel for et nisjeforsvar (Forsvaret, 2014; Geiner, Johansen, & Daltveit, 2011, s. 26).

Nasjonal- og internasjonal koordinering

Ved at militærmakten fremstår enhetlig vil dette kunne lette den nasjonale koordineringen ved at den operative militære strukturen i størst mulig grad er omforent. Dette vil lette planlegging både av bidrag til operasjoner i utlandet, men også i følge med operasjoner i Norge, enten dette er i fredstid eller krigstid (Vassiliou et al., 2014, s. 171). På denne måten vil Forsvaret være koordinert når aktivitet skal koordineres med sivile aktører. I følge med totalforsvaret var de ulike aktørene tidligere innstilt på å støtte Forsvaret i følge med en krigssituasjon, i dag er det Forsvaret som i større grad forventes å støtte det sivile samfunn.²⁶

De senere årene har det vært store endringer i de sikkerhetspolitiske rammene. Truslene mot Norge kan ha utspring fra flere kilder og være rettet mot flere samfunnssektorer alene eller samtidig. Et klart skille mellom sivile og militære oppgaver i denne sammenheng utfordres derfor kontinuerlig. Dette er også noe som er registrert på operasjonelt nivå, noe sjef FOH var inne på i et foredrag i OMS (Haga Lunde, 2014). En integrert modell vil forenkle koordinering med sivile aktører, ettersom operasjonelt nivå da vil kunne håndtere denne koordineringen. I fredstid er dette naturligvis av mindre relevans enn i et krigsscenario, men det vil alltid være behov for å koordinere med sivile aktører.

NATO har vært bærebjelken i norsk sikkerhetspolitikk etter den andre verdenskrig. Etter den kalde krigen har imidlertid NATO sin interesse for Norge og nordområdene vært fallende

²⁶ Totalforsvaret som konsept skal sikre best mulig utnyttelse av samfunnets begrensede ressurser når det gjelder forebygging, beredskapsplanlegging, krisehåndtering og konsekvenshåndtering i hele krisespekteret (Forsvarsdepartementet & Justis- og beredskapsdepartementet, 2015, s. 16).

(Johansen, 2007, s. 45-46). Militært kulminerte dette på mange måter med at de operasjonelle hovedkvarterene i Norge gikk ut av NATO sin kommandostruktur i 2000. Etter dette har forvitringen av det operasjonelle nivået fortsatt (Johansen, 2007, s. 45).

Dette er noe Norge har jobbet for å motvirke gjennom flere ulike initiativ. Nærområdeinitiativet er et eksempel på et slikt initiativ. I Stortingsproposisjon 73S uttrykker Regjeringen et ønske om igjen å bringe NATO tettere på den norske kommandostrukturen:

Norge vil arbeide for å knytte NCS [NATO Command Structure] nærmere de nasjonale hovedkvarter og legge grunnlaget for at NATO kan spille en mer aktiv rolle i nærområdene, inkludert samarbeid med FOH i Bodø (Prop. 73 S, 2011-2012, s. 26).

Ved kommandomessig å underlegge spesialstyrkene operasjonelt nivå vil båndene til NATO kunne styrkes, spesielt hvis FOH knyttes til NATO sin kommandostruktur. Dette samsvarer også med hvordan et generisk operasjonelt hovedkvarter i NATO er konfigurert. Henholdsvis med en land-, sjø, luft- og en spesialstyrkekomponent (NATO, 2011, s. 1-8 - 1-10).

Derimot kan plassering av spesialstyrkene under kommando av et konvensjonelt hovedkvarter hindre nasjonal koordinering, ved at spesialstyrkene blir mindre tilgjengelig når de kun kan nås gjennom en forholdvis lang kommandolinje. Hvis «dørstokk milen» fører til at spesialstyrkene oppfattes som mindre tilgjengelig, og at for mange mennesker potensielt involveres, kan flere aktører velge å ikke forholde seg til spesialstyrkene og de kan da oppfattes som mindre relevante. Samtidig vil spesialstyrkene, spesielt i direkte aksjoner, ha et begrenset behov for å koordinere med sivile, slik at det faktiske kommandomessige opphenget er av mindre betydning. I de tilfellene spesialstyrkene vil ha et slikt behov kan dette enkelt løses gjennom et liaisonelement på operasjonelt nivå. I andre operasjoner, som militær støtte, vil spesialstyrkene ha et behov for å koordinere med sivile, men vil da gjøre det selv (NATO, 2012, s. 2-1).

I tillegg er det eneste stående spesialstyrkehovedkvarteret i NATO, NSHQ, kommandomessig underlagt strategisk nivå. Sjef NSHQ er dobbelthattet, han innehar også rollen som spesialstyrkerådgiver for SACEUR.²⁷ I en integrert modell vil Forsvarssjefen sin

²⁷ Supreme Allied Commander Europe/Sjef Allied Command Operations (ACO) / SHAPE.

spesialstyrkerådgiver ikke ha et operativt ansvar, noe som svekker denne rollen. Dette kan føre til økt avstand til NATO og NSHQ, noe som kan vanskeliggjøre koordinering med NATO.

3.3 Operasjonssikkerhet

Spesialoperasjoner vil alltid måtte omfattes av høy operasjonssikkerhet. Enten dette skyldes spesialoperasjoners natur med mindre avdelinger bak fiendens linjer, eller oppdragenes ofte strategiske viktighet eller politiske sensitivitet (FFOD, 2014, s. 119). Andre aspekt kan være hensynet til familien eller Forsvarets generelle regler (Melien, 2012, s. 352). En integrert modell vil forenkle operasjonssikkerheten gjennom at organisasjonen vil være vant med spesialstyrkenes spesielle behov for skjerming. I en integrert modell vil den taktiske ledelsen være tett knyttet til operasjonelt nivå, og derigjennom redusere det antall mennesker utenfor den operative søylen som involveres.

Samtidig vil spesialoperasjoner i Norge unntatt artikkel-fem, involvere strategisk nivå.²⁸ Dette støttes av Sverre Diesen som er av den oppfatning at eksempelvis interessen fra politisk nivå øker med graden av sensitivitet (Diesen, 11. mars 2015). Involvering av strategisk nivå generelt, men politisk nivå spesielt, kan føre til at miljø som normalt ikke har et forhold til spesialstyrker tidvis må involveres. I en integrert modell vil strategisk nivå i mindre grad involveres i operasjoner, slik at det vil være et lavere erfaringsnivå på strategisk nivå for å håndtere informasjonen knyttet til spesialstyrker. Utfordringer med hemmelighold er også et dagsaktuelt problem for Forsvaret (Ege & Matre, 2015).

Når det gjelder etterretningstilgang er spesialstyrkene avhengig av tilgang på relevant, detaljert, tilpasset og analysert fler-kilde etterretning for å kunne planlegge spesialoperasjoner med høy oppløselighet og detaljgrad (NATO, 2012, s. 1-4). I en integrert modell vil tilgang på etterretninger kunne øke. Spesialstyrkene vil kunne etablere et tett samarbeid med etterretningsavdelingen til operasjonelt nivå, og derigjennom få tilgang til aktuell etterretning. Knyttet hovedkvarteret tettere til NATO sin kommandostruktur, vil dette også kunne øke tilgangen på etterretninger fra NATO.

Samtidig vil norske spesialstyrker ha tilgang til etterretningsavdelingen til operasjonelt nivå uansett, slik at organisering er av mindre betydning. Samlokalisering med operasjonelt nivå kan

²⁸ Artikkel 5 i Atlanterhavspakten (NATO, 1949)

også virke mot sin hensikt hvis operasjonssikkerheten er til hinder for samarbeidet med resten av hovedkvarteret. Er dette tilfelle, er nærhet av mindre betydning, og avstand heller en fordel.

I tillegg kan kommandoforholdet til et konvensjonelt hovedkvarter i seg selv bli sett på som en utfordring i følge med operasjonssikkerhet. I følge med operasjoner i Irak ble kommandoforholdet til Britiske spesialstyrker endret fra Directorate of Special Forces (DSF) til Permanent Joint Headquarters (PJHQ). Noe som medførte at samarbeidet med amerikanske spesialstyrker ble vanskeligere, samt at etterretningstilgangen fra amerikanerne ble redusert (Urban, 2010, s. 39-40). Prinsippet om en kortest mulig kjede mellom spesialstyrkene og oppdragsgiverne gjelder også i Norge. Tidligere sjef for Etterretningstjenesten Torgeir Hagen er av samme oppfatning, og mener at fra Etterretningstjenestens side ønsker de prinsipielt at det er kortest mulig kommandolinje mellom dem og samarbeidende avdelinger (Hagen, 12. mars 2015).

3.4 Flexibilitet

En integrert modell vil kunne føre til økt fleksibilitet ved at spesialstyrkene lettere vil kunne integreres i hovedkvarterets planprosesser og operasjoner. Bøthun referer blant annet til en operasjon hvor daværende sjøkommandør benyttet spesialstyrker i Finnmark (Bøthun, 13. mars 2015). En slik bruk av spesialstyrker vil ikke i like stor grad være mulig hvis det operasjonelle nivået ikke har underlagte spesialstyrker. Et tettere samarbeid kan etableres mellom spesialstyrkene og de fellesoperative ressursene som spesialstyrkene er avhengig av under løsning av oppdrag. Ved at hovedkvarteret kjenner til spesialstyrkenes behov i følge med planprosesser og operasjoner vil dynamikken rundt de ulike prosessene kunne fremstå raskere og smidigere. Flexibilitet under gjennomføring av operasjoner krever evne til hurtig å tilpasse egen handlemåte til endrede forutsetninger. Dette krever blant annet god forståelse av sjefens intensjon, evne til å fatte hurtige beslutninger, gjennomføringsevne og fleksibel organisering (FFOD, 2014, s. 87).

Samtidig kan fleksibilitet i følge med oppdragsløsning reduseres ved at en spesialavdeling avgis til operasjonelt nivå med en redusert mulighet for fortløpende endre organisasjonen i følge med oppdragsløsningen. Dette kunne vært enklere hvis hele det norske spesialstyrkemiljøet organisatorisk befant seg i samme organisasjon. I tillegg foregår det meste av kommunikasjonen i dag digitalt ved hjelp av nettverksinfrastruktur slik at fysisk avstand har svekket betydning i forhold til tidligere. En integrert modell vil også i mindre grad bli berørt i de tilfeller hvor FSST

sin NATO SOCC benyttes. Ved at personellet som skal bekle denne har en marginal rolle i den taktiske kommandoen, vil den operative strukturen i mindre grad påvirkes de gangene denne avdelingen avgis til NATO. Utholdenheten til spesialstyrkene i følge med operativ ledelse vil trolig også øke gjennom at det etableres en tredje større avdeling i tillegg til FSST og de taktiske avdelingene.

På den andre siden kan en integrert modell binde opp ressurser i et allerede marginalt spesialstyrkemiljø ved at en taktisk kommando etableres. Dette kan føre til en redusert fleksibilitet i miljøet totalt sett. Et slikt hovedkvarter vil trolig måtte basere seg på en skalerbar modell med kun et fåtall fast tjenestegjørende grunnet begrensede ressurser i spesialstyrkemiljøet. Sett opp mot de nasjonale prinsippene for krisehåndtering vil ikke en slik modell leve opp til likhetsprinsippet (FFOD, 2014, s. 94).

Modellen kan også redusere den nasjonale fleksibiliteten til spesialstyrkene i de tilfeller spesialstyrkene underlegges operasjonelt nivå i fredstid. Da kan eksempelvis rullering av spesialstyrker i følge med operasjoner i utlandet eller øvelser, bli byråkratisert. Hvis den totale spesialstyrkestrukturen ikke øker, noe styrende dokumenter indikerer (Prop. 73 S, 2011-2012, s. 100), vil dette personellet måtte hentes tilbake fra FSST eller fra de taktiske avdelingene. Uten tilføring av ressurser vil stillingene måtte hentes internt i Forsvarets spesialstyrker, herunder det taktiske miljøet, noe som vil kreve en effektivisering eller en sammenslåing for å kunne realisere disse stillingene.

3.5 Sammenfatning av Integrert modell

Drøftingen indikerer at en integrert modell kan benyttes som grunnlag for den operative organiseringen av K2 av norske spesialstyrker. Modellens sterke sider er at den følger de doktrinære beskrivelsene, og at den tilfører enhetlig kommando i en militær fellesoperasjon med spesialstyrker som del av den konvensjonelle militærmakten. I en integrert modell vil også koordineringen med fellesoperative ressurser kunne forenkles ved at disse er underlagt samme hovedkvarter som spesialstyrkene. Modellens største utfordring ligger i at den i mindre grad legger til rette for strategisk bruk av spesialstyrker og enhetlig innsats. Modellen representerer også utfordringer i følge med situasjons- og krisehåndtering da operasjonelt nivå tidvis omgås av strategisk nivå. Samt at den i stor grad er avhengig av overføring av personell fra andre deler av spesialstyrkestrukturen og derigjennom reduserer fleksibiliteten i hele miljøet.

4. Sentralisert modell

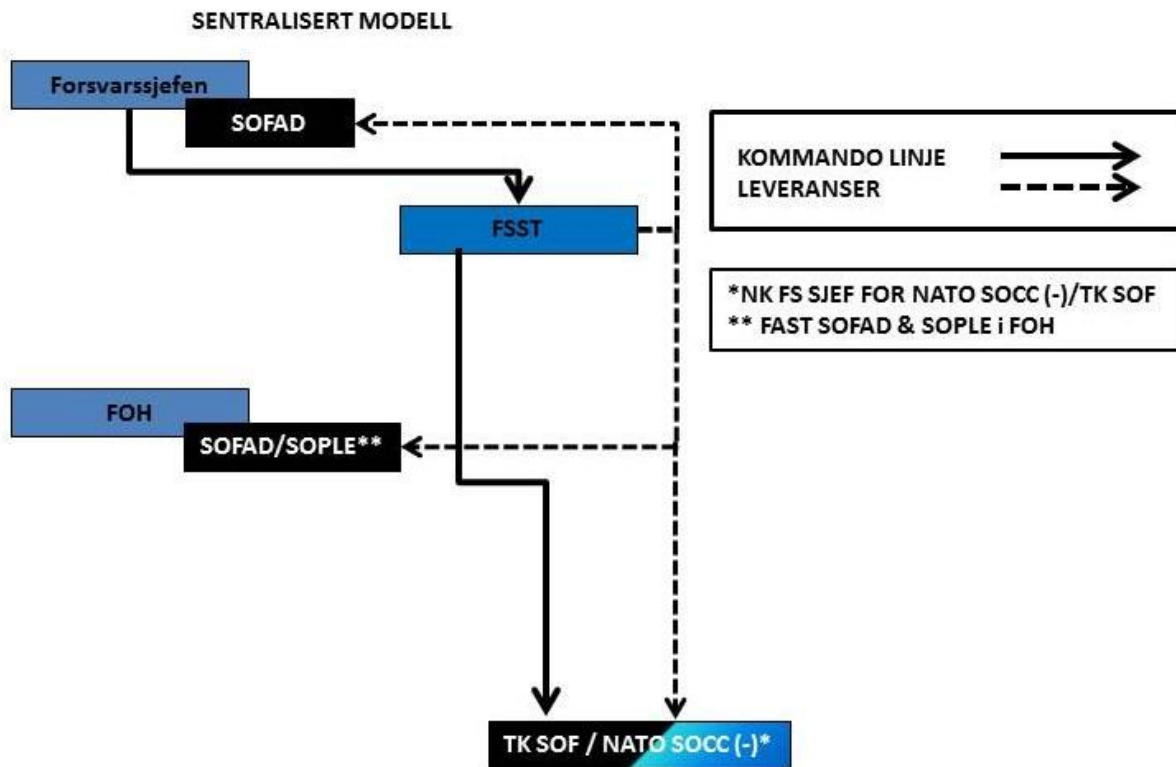
I forrige kapittel ble en modell for operativ ledelse av spesialstyrkene tilknyttet operasjonelt nivå (Integrert modell) presentert og drøftet. Dette kapitlet vil drøfte en modell for K2 av norske spesialstyrker basert på en tilknytning til strategisk nivå (Sentralisert modell). Basert på drøftingen vil kapitlet avsluttes med en sammenfatning.

Bakgrunnen for modellen er at spesialstyrker kan underlegges strategisk nivå som beskrevet i, *A Theory of Special Operations* av Spulak, i *Special Operations and Strategy* av Kiras og i amerikanske *Joint Publication 3-05 Special Operations*, samt at norske spesialstyrker i kraft av sin evne og kapasitet tidvis vil ha andre oppdragsgivere enn operasjonelt nivå (Joint Chiefs of Staff, 2014, s. xii; Kiras, 2006, s. 9, 116; Spulak, 2007, s. 40). Dette kan være andre driftsenheter i Forsvaret, som Etterretningstjenesten eller Cyberforsvaret, eller det kan være andre statlige etater og departement (St.prp. nr. 48, 2007-2008, s. 74).

Forsvarets spesialstyrker er i dag organisert som en egen driftsenhet i Forsvaret, med funksjoner og ansvar på nivå med forsvarsgrenene. Ved å etablere et operativt ledelselement i rammen av FSST vil Norge tilpasse seg nasjoner som Danmark, Sverige, Canada, Storbritannia og USA som har en slik modell, selv om disse i større grad har underlagte organiske ressurser som fly og helikopter (Jensen, 2012a, s. 6, 7; Ministry of Defence, 2014; USSOCOM, 2014). I tillegg har omorganisering i NATO-strukturen ført til at komponentene, herunder NSHQ, ikke er underlagt de fellesoperative kommandoene, men rapporterer direkte til SHAPE.

4.1 Modellbeskrivelse

Modellen tar utgangspunkt i at FSST får utvidende fullmakter til også å ta inn over seg operative forhold. Dette i tillegg til dagens oppgaver innen forvaltning, styrkeproduksjon og utvikling (Holte, 2014). Dette innebærer at FSST vil inneha rollen både som en tradisjonell driftsenhet i Forsvaret, men også som en operativ spesialstyrkeledelse med daglig ledelse av norske spesialstyrker. Modellen har likhetstrekk med *strategisk korporal modellen* hvor i dette tilfellet spesialstyrkene er under kommando av strategisk nivå på lik linje som andre driftsenheter i Forsvaret. Modellen er illustrert under:

Figur 7: Sentralisert modell

I modellen har Forsvarssjefen kommando over FSST som igjen har kommando over en taktisk kommando for spesialstyrkene. Denne taktiske kommandoen etableres ved at FSST utvides og får en rolle i den operative strukturen. Denne organisasjonen vil også ha ansvaret for å etablere kjernen til en NATO SOCC (minus) i henhold til Norges innmeldte forpliktelser. Dette vil kreve mye ressurser ved etablering, og vil derfor trekke ressurser både fra spesialstyrkemiljøet og Forsvaret for øvrig. Sjef Forsvarets spesialstyrker vil være Forsvarssjefens spesialstyrkerådgiver, og sjef for den taktiske kommandoen vil også ha rollen som sjef for NATO-spesialstyrkekomponenten. I tillegg vil FSST ha et styrkeproduksjonsansvar for å stille personell til de andre delene av strukturen.

Modellen innebærer også en omorganisering av spesialstyrkestaben ved FOH. Denne omorganiseringen innebærer at dagens spesialstyrkestab legges ned, og erstattes med en organisk spesialstyrkerådgiver og et planleggings- og liaisonelement (SOPLE) fra Forsvarets spesialstyrker (NATO, 2012, s. 3-5).²⁹ De taktiske avdelingene påvirkes i mindre grad, men må være forberedt på å støtte FSST ved behov.

²⁹ Special Operations Planning and Liaison Element (SOPLE).

4.2 Enhetlig innsats

Enhetlig innsats som prinsipp, handler om mer enn militære operasjoner. Prinsippet søker å favne over alle innsatsmidlene i et krigsteater eller operasjonsområde. De ulike aktørene kan ha ulike kommandolinjer, noe som vanskeliggjør koordinering og overordnet ledelse.

Enhetlig kommando

Enhetlig kommando skal sikre at ansvar og myndighet er tydelig avklart i følge med militære operasjoner (FFOD, 2014, s. 214). Dette skal muliggjøre effektiv ledelse og utnyttelse av de militære styrkene. For at en sjef skal nå de militære målsetningene er det en forutsetning at underlagte sjefer kjenner til og skjønner høyere sjefs intensjon, og samarbeider for å oppnå denne.

Med utgangspunkt i doktrine foretrekker spesialstyrkene å være direkte underlagt høyeste nivå. Dette innebærer en strategisk tilknytning i fred og krise, hvor den politiske dimensjonen er markant i følge med krisehåndtering og ulik situasjonshåndtering. Ved å gi FSST et operativt ansvar vil Norge legge seg på samme linje som viktige allierte. Dette er heller ingen ny tanke, allerede i 2007 mente Avdeling for utvikling og administrasjon i Forsvarsdepartement at generalinspektørene burde få et helhetlig ansvar, inkludert operasjoner og logistikk (Thornes, 2014, s. 67). En av grunnene til at dette ikke er gjennomført kan være at dette på mange måter vil gjeninnføre de sterke forsvarsgrensjefene som Norge hadde frem til midten av 60-tallet.

En slik organisering vil kunne gi økt autoritet til FSST i forhold til hva et rent administrativt element vil innebære. Tilsvarende tilknytning har NSHQ i NATO, som har en tilknytning til SHAPE og ikke til de operasjonelle kommandoene. Dette støttes også i stor grad av forskermiljøet, som generelt har et større fokus på det strategiske aspektet til spesialstyrker, enn det mange av doktrinene har (Freedman, 2005, s. 729). Ved at den taktiske kommandoen er integrert i FSST vil taktisk sjef være vant med, og ha god oversikt over det strategiske aspektet, noe som vil lette forståelse og kjennskap til strategisk intensjon (FFOD, 2014, s. 166). Personlig kjennskap og daglig samarbeid vil kunne forsterke denne effekten.

Samarbeidspartnere for spesialstyrkene, som Etterretningstjenesten, har også et prinsipielt syn på at det er lettere å samarbeide med avdelinger som organisatorisk befinner seg på samme organisatorisk nivå som dem selv (Hagen, 12. mars 2015).

Da det kun er i følge med et krigsscenario at operasjonell sjef vil ha alle fullmakter er det flere situasjoner som krever en tett oppfølging fra strategisk nivå, noe som underbygger behovet for en sentralisert modell. Samtidig er det også lettere å sette den taktiske kommandoen under kommando av operasjonelt nivå, kontra å ta den tilbake i følge med krisehåndtering. Dette følger argumentet om at det er lettere å delegere kommando over spesialstyrkene nedover i organisasjonen, enn å ta kommando over spesialstyrkene tilbake i en krisesituasjon eller hvis andre behov skulle oppstå.

Motargumentene er representert med FFOD som beskriver at spesialoperasjoner i Norge skal ledes av operasjonelt nivå (FFOD, 2014, s. 119). Dette støttes også av NATO-doktrine som beskriver at spesialstyrker skal underlegges det høyeste nivået for operasjoner, som i Norge er operasjonelt nivå. Operasjonelt nivå er det eneste sted fellesoperasjoner kan ledes fra, noe som underbygger at spesialstyrkene bør underlegges dette nivået. Avstanden til de fellesoperative ressursene kan også øke, noe som kan vanskeliggjøre samarbeidet og deres forståelse av både spesialstyrker og sjefens intensjon. Norsk fellesoperativt nivå vil mangle en viktig komponent hvis hovedkvarteret ikke har en taktisk spesialstyrkeledelse blant sine underavdelinger. Både alliert- og NATO-doktrine beskriver at operasjonelt nivå skal ha underlagt en spesialstyrkekomponent sidestilt med land-, luft- og sjø-komponentene.

Operasjonelt hovedkvarter vil alltid ha en rolle i følge med en åpen konflikt og uten spesialstyrker vil hovedkvarteret mangle et viktig element for å kunne gjennomføre effektive operasjoner. I tillegg viser blant annet den amerikanske organiseringen i Somalia i 1993 at det kan gå galt hvis de ulike styrkene i samme operasjonsområdet ikke har enhetlig kommando (Glenn & Kingston, 2005, s. 5).

Nasjonal- og internasjonal koordinering

Forsvaret vil fremstå enhetlig i en sentralisert modell, og vil med dette kunne lette nasjonal koordinering. Dette kan lette planlegging og ledelse av operasjoner både i utlandet og i Norge, både i fredstid og krigstid. En av grunnene til at Spesialoperasjonsavdelingen i Forsvarsstaben ble etablert i 2012, var nettopp at denne skulle fungere som støtteapparat for Forsvarssjefen sin ledelse av Forsvarets spesialoperasjoner (IVB LTP, 2013-2016, s. 65). En slik eventuell økende vektlegging av fysisk nærhet mellom integrert strategisk nivå og spesialstyrkene vil være i tråd med sivil-militære utviklingstrekk de senere år, der vekten er flyttet fra objektiv til subjektiv sivil kontroll med militærmakten (Huntington, 1957, s. 2, 80; St.prp. nr. 42, 2003-2004, s. 54). I en

slik modell vil den norske spesialstyrkestrukturen ha stor likhet med hvordan NATO har organisert NSHQ. Dette vil både lette samarbeidet og gjensidig forståelse ved at det er gjenkjennbart i organisasjonsformen.

Det vil også være mindre endringer i en slik modell, da ledelse av alle operasjoner vil gjennomføres fra FSST eller et deployerbart element. Ledelsesorganisasjonen vil derfor gjennomgå få endringer før eller under gjennomføring av operasjoner (Vego, 2008, s. VIII-18). Denne organiseringen vil trolig også ha overføringsverdi til de nasjonale prinsippene for krisehåndtering: Ansvars-, nærhets-, likhets- og samvirkeprinsippene (FFOD, 2014, s. 94). Ved at sjef Forsvarets spesialstyrker er representert i Forsvarssjefen sin ledergruppe, og plassert i strukturen på linje med de andre driftsenhetene i Forsvaret rett under Forsvarssjefen, kan sjef Forsvarets spesialstyrker ha gode muligheter til både å bli hørt, men også å få gjennomslag for sine anbefalinger. Dialogen mellom tidligere Forsvarssjef Sigurd Frisvold og spesialstyrken i forkant av deployeringen til Afghanistan i 2002 viser viktigheten av en hensiktsmessig organisering (Hammersmark, 2010, s. 51). Med en økt kapasitet i Forsvarets spesialstyrker vil dette ytterligere kunne styrke posisjonen på strategisk nivå. Muligheten for å utnytte spesialstyrker for å ivareta Norges sine interesser bedres, og strategisk ledelse vil motta et forbedret beslutningsgrunnlag. Noe som igjen vil kunne føre til en utvidelse av handlingsrommet.

Med en sentralisert modell vil Norge tilnærme seg blant annet Sverige, Danmark, Canada og Storbritannia i måten de har organisert sine spesialstyrker på. Eksempelvis har Canada etter forsvarsreformen i 2012 kun to overordnede militære kommandoer: Det fellesoperative hovedkvarteret Canadian Joint Operations Command og spesialstyrkene i CANSOFCOM (Jensen, 2012a, s. 7). Strategiske operasjoner er også beskrevet i FFOD som operasjoner som styres direkte fra strategisk nivå (FFOD, 2014, s. 205-206).

I Danmark, som var sist ute med å etablere en nasjonal spesialstyrkekommando i 2015, har temaet vært debattert lenge. I en rapport fra Forsvarsakademiet i Danmark, anbefales en slik utvikling, og det fremkommer at en slik utvikling også er i tråd med utviklingen i de fleste vestlige land (Jensen, 2012a). I følge med disse innspillene kan trolig parallellene trekkes til den norske debatten om hvordan spesialstyrken skal organiseres.

En slik sentralisert organisering støttes også av amerikansk doktrine som har gitt USSOCOM kommando over alle spesialstyrkene i USA, selv om de ulike fellesoperative kommandoene har beholdt operasjonell kontroll over sine spesialstyrkekomponenter (USSOCOM, 2014, s. 35-41). I Storbritannia er spesialstyrkene under kommando av DSF, men kan underlegges operasjonelt hovedkvarter ved behov. NATO ønsker at nasjonene skal etablere spesialstyrkehovedkvarter, og i NATO sin SOF STUDY fra 2008 beskrives både en løsning for en forsvarsgren og en komponent (NATO, 2008, s. 24-30). De norske spesialstyrkene under andre verdenskrig var del av en slik sentralisert organisering da både Kompani Linge og Shetlandsgjengen var underlagt Special Operations Executive (SOE) de første årene. Ved å etablere et fullverdig spesialstyrkehovedkvarter med «alle fullmakter», vil trolig også dette lette samarbeidet med ulike internasjonale aktører.

På den andre siden kan det tenkes at plasseringen på strategisk nivå blir for langt unna den fellesoperative kommandoen. I tillegg er en styrkegenereringsprosess helt essensielt for å kunne sette opp og deployere et hovedkvarter i regi av FSST. Et mangelfullt oppsatt hovedkvarter kan også ha utfordringer med å delta på øvelser, noe som vil kreve en personellmobilisering i forkant.

I følge med en åpen konflikt skal og bør spesialstyrkene ledes av operasjonelt hovedkvarter. Norge som småstat har heller ikke militære ressurser til at spesialstyrkene kan operere ved siden av den konvensjonelle militærmakten. I en norsk kontekst er spesialstyrkene avhengig av støtte fra forsvarsgrenene for å kunne gjennomføre operasjoner. Uten strategisk transport vil heller ikke spesialstyrkene ha reaksjonsevne som er ett av fundamentene for operativ evne (FFOD, 2014, s. 46).

4.3 Operasjonssikkerhet

Spesialoperasjoner vil alltid måtte omfattes av høy operasjonssikkerhet. Enten dette skyldes spesialoperasjoners natur med mindre avdelinger bak fiendens linjer, eller oppdragenes ofte strategiske viktighet eller politiske sensitivitet (FFOD, 2014, s. 119). Andre aspekt kan være hensynet til familien eller Forsvarets generelle regler (Melien, 2012, s. 352). Slikt sett kan en sentralisert modell forenkle operasjonssikkerheten gjennom å være en helhetlig organisasjon. I en sentralisert modell vil den taktiske ledelsen inngå som en del av FSST og derigjennom redusere det antall mennesker som involveres i eksempelvis en planprosess. En slik organisering

kan føre til økt forståelse fra politisk nivå, unngå omgåelse av kommandonivåene, samt lette gjennomføringen av strategiske operasjoner som beskrevet i FFOD (FFOD, 2014, s. 170, 173, 206).

På den andre siden vil spesielt operasjoner i Norge trolig involvere andre militære enheter, noe som fører til at avdelinger og miljø som normalt ikke samarbeider med spesialstyrker involveres. Sterkt hemmelighold kan også virke kontraproduktivt. Politikerne forstår ikke hva spesialoperasjoner kan brukes til. Derfor er det heller ingen etterspørsel, og spesialstyrkene blir ikke benyttet i de rette situasjoner. Norsk deltagelse i fremtidens konflikter vil for det meste avhenge av politisk-strategiske valg og vil sjeldent være påtvunget av hensyn til statens umiddelbare sikkerhet. Derfor vil det være et stort politisk behov for å kunne omtale operasjonene.

For å kunne planlegge spesialoperasjoner med høy oppløselighet og detaljgrad er spesialstyrkene avhengig av tilgang på relevant, detaljert, tilpasset og analysert fler-kilde etterretning (NATO, 2012, s. 1-4). Ved at spesialstyrkene har en sentralisert organisering vil tilgang på spesielt strategiske etterretninger kunne fremstå enklere (Hagen, 12. mars 2015). Når to sidestilte organisasjoner samarbeider kan det fremstå lettere enn om spesialstyrkene befant seg lengre ned i organisasjonen.

En sentralisert organisasjon innebærer også at FSST vil få et helhetlig ansvar både for operasjoner og styrkeproduksjon. På denne måten vil norske spesialstyrker få ett innslagspunkt og en overordnet representant som kan ivareta koordinering og informasjonsflyt med aktuelle aktører. Dette vil også kunne føre til økt tillit fra samarbeidene organisasjoner og aktører, og derigjennom økt informasjonstilgang og tettere samarbeid.

På den andre siden vil norske spesialstyrker kunne samarbeide med eksempelvis Etterretningstjenesten uansett, både hjemme og i følge med internasjonale operasjoner. Med tanke på etterretningstilgang er tilgang på gradert samband av større betydning. Det samme er oppdragets art, hvor nasjonale oppdrag kan legge begrensninger på tilgang til strategiske etterretninger grunnet lovverket og ikke organisasjonen.³⁰

³⁰ Eksempelvis begrensninger E-loven setter for etterretningsinnsamling mot norske rettsobjekt (Forsvarsdepartementet, 1998).

4.4 Fleksibilitet

Spesialstyrker er fleksible av natur, og kan bidra i alle faser og på alle nivå i en operasjon fastslår den amerikanske spesialstyrke doktrinen (Joint Chiefs of Staff, 2014, s. I-8). Ved at den taktiske ledelsen inngår som del av FSST vil spesialstyrkemiljøet kraftsamle om ett større hovedkvarter for spesialstyrkene. Dette hovedkvarteret vil fungere som overordnet taktisk ledelse for spesialstyrkene, samt ha ansvaret for å etablere kjernen til en NATO spesialstyrkekomponent. Dette vil gi hovedkvarteret, men også spesialstyrkemiljøet sett under ett, større fleksibilitet. Et robust miljø vil bidra til at de ulike leveransene som både fredsdrift og operativ ledelse i større grad vil være i stand til å oppfylle gitte krav.

Et slikt hovedkvarter vil også ha stor utholdenhet gjennom å være et robust hovedkvarter. Samtidighetsproblematikken vil også være av mindre betydning, i de tilfeller kjernen til spesialstyrkekomponenten etableres, vil denne deployere med minst en TG, slik at det blir mindre igjen å lede for delen av FSST som blir igjen hjemme. Dette er også en risiko mindre nasjoner alltid må ta. Når Norge sender en Fregatt til det Indiske hav og operasjon Ocean Shield, er den ikke samtidig tilgjengelig i den nasjonale strukturen.

En sentralisert modell ivaretar også det strategiske aspektet, noe som kan bidra til å gi nasjonen økt fleksibilitet og handlingsrom gjennom strategisk eierskap til spesialstyrkene. Spulak mener det finnes mange roller spesialstyrken kan ta i sjiktet mellom fred og krig (Spulak, 2007, s. 22). Ved å samle både administrative og operative forhold i en avdeling vil dette kunne øke fleksibiliteten. Ved eksempelvis å ha en seksjon på 10 personer som ruller på å delta i den operative søylen, i stedet for to seksjoner på 5 personer, vil både kompetanse og fleksibiliteten øke.

En av forutsettingene for fleksibilitet er god forståelse av sjefens intensjon (FFOD, 2014, s. 87). En av måtene dette kan oppnås ved er å sikre kontinuitet i bemanningen. For å oppnå dette vil et FSST med et større ansvar både tiltrekke kompetanse, men også holde på personellet lengre. Dette vil kunne bidra til å øke den operative evnen ved at avdelingen vil ha tilgang på nok personell. Et slikt hovedkvarter vil ha nok erfarent personell til at hovedkvarteret vil kunne klare seg til daglig med en mindre fast organisasjon. Av dette personellet vil mange også være ferdig med høyere utdanning slik at fravær i følge med skolegang trolig vil være mindre enn for en taktisk avdeling hvor enn større del av personellet vil måtte ta skolegang i løpet av tjenestetiden.

På den andre siden har FSST også ansvar i rammen av å være en av driftsenhetene i Forsvaret. Dette innebærer en ikke ubetydelig portefølje av administrativt ansvar som trolig binder opp store deler av dagens kapasitet i FSST og derigjennom reduserer fleksibiliteten gjennom at personellet blir opphengt i rutinemessige møter og administrative gjøremål (NATO, 2008, s. 33).

FSST vil også ha et ansvar for å stille kjernen til en spesialstyrkekomponent til NATO. Denne må øves og vil derfor trolig også binde opp ressurser i staben. En deployering av denne kan få store konsekvenser for FSST, da store deler av den taktiske kommandoens personell vil bli benyttet, herunder sjefen og mye av nøkkelpersonellet. Dette kan føre til et svekket hovedkvarter, og det kan føre til at ansvaret for en taktisk kommando må overføres til taktisk eller operasjonelt nivå. Et ansvar som kunne vært tillagt dette nivået fra starten.

I tillegg vil en deployering av kjernen til en spesialstyrkekomponent få store konsekvenser for FSST da store deler av den taktiske kommandoens personell blir benyttet, herunder sjefen og mye av nøkkelpersonellet. I tillegg vil det taktiske nivået måtte bli berørt, da en taktisk kommando i FSST vil kreve flere enn dagens stillinger. Uten tilføring av ressurser vil stillingene måtte hentes fra det taktiske miljøet, noe som vil kreve en effektivisering eller sammenslåing for å kunne realisere disse stillingene. Det kan også være utfordringer knyttet til kommandooverføring til for eksempel operasjonelt hovedkvarter i en sentralisert modell. Skal kommandoen overføres må deler av personellet i FSST øremerkes for den taktiske kommandoen og en eventuell deployering, noe som kommer i tillegg til oppsetningsansvaret for kjernen til en spesialstyrkekomponent og de administrative oppgavene som følger med ansvaret som er tillagt driftsenhetene i Forsvaret.

4.5 Sammenfatning av Sentralisert modell

Drøftingen indikerer at modellen kan benyttes som grunnlag for den operative organiseringen av K2 av norske spesialstyrker. Modellens sterke sider er at den følger vestlige normer for organisering av spesialstyrker, at den tilfører enhetlig innsats med spesialstyrker som del av den konvensjonelle militærmakten. Nærhet til strategisk nivå vil også styrkes, samt de taktiske avdelingene i mindre grad blir berørt. Modellens største utfordring ligger i at den i mindre grad legger til rette for enhetlig kommando i det daglige, samt at den høye ambisjonen vil trekke mye kompetanse bort fra det taktiske miljøet og at den reduserer fleksibilitet i spesialstyrkemiljøet.

5. Desentralisert modell

I forrige kapittel ble en operativ ledelse i rammen av FSST presentert og drøftet. Dette kapittelet vil drøfte en modell for K2 innrettet mot bedre utnyttelse av dagens kapasitet på taktisk nivå i rammen av de taktiske kommandoene (Desentralisert modell).

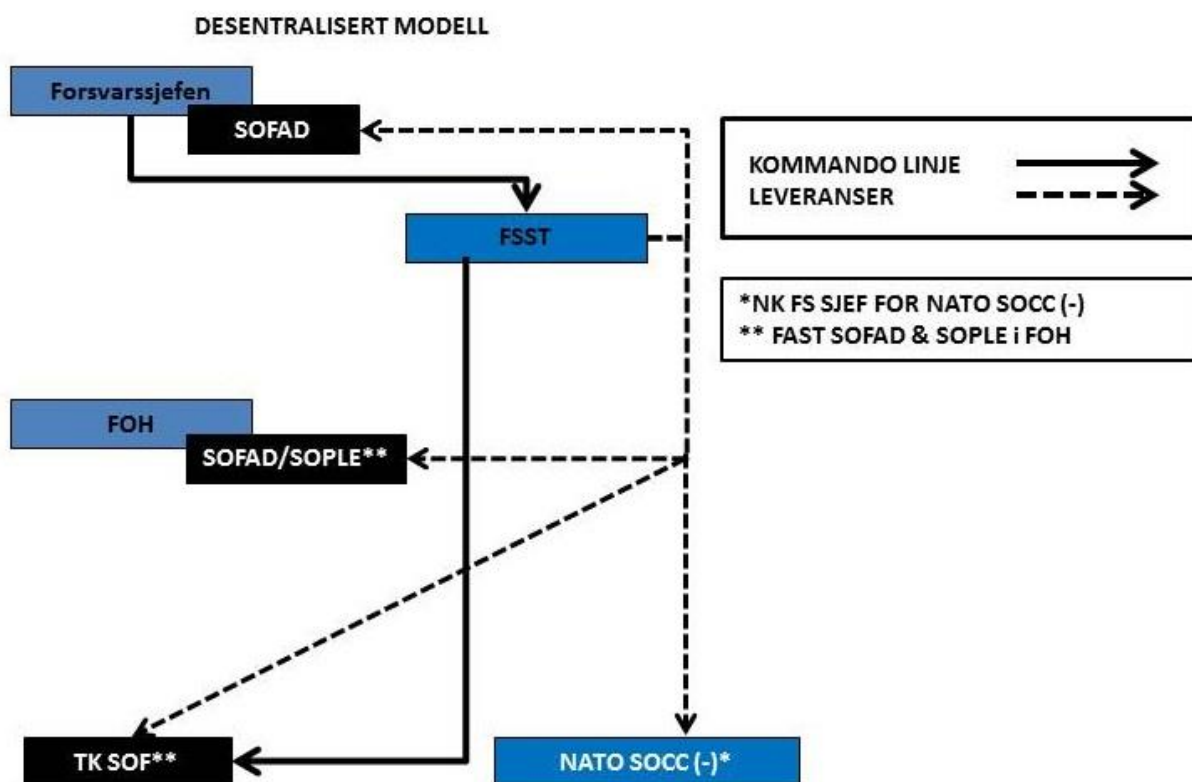
Bakgrunnen for modellen er at spesialstyrker kan underlegges strategisk nivå som beskrevet i amerikanske Joint Publication 3-05 Special Operations, i *A Theory of Special Operations* av Spulak og i *The Role of Special Operations Forces: Past, Present, and Future* av Kiras, men at ressursene ikke er tilgjengelige for å realisere dette på strategisk nivå (Joint Chiefs of Staff, 2014, s. xii; Kiras, 2011, s. 83; Spulak, 2007, s. 40). I forhold til dagens utnyttelse av strukturen er spillerrommet på operasjonelt og strategisk nivå begrenset. Det fremstår lite hensiktsmessig å øke kapasiteten på operasjonelt og strategisk nivå på bekostning av den taktiske strukturen. I den grad dette lar seg gjøre vil en sammenslåing av dublerende kapasiteter og- eller hele det taktiske miljøet være en forutsetning for å kunne frigi stillinger til operasjonelt eller strategisk nivå. Av den grunn vil det derfor være mer hensiktsmessig utnytte eksisterende kapasitet på taktisk nivå.

5.1 Modellbeskrivelse

Modellen tar utgangspunkt i at FSST får utvidende fullmakter til også å ta inn over seg operative forhold, i tillegg til dagens oppgaver innen forvaltning, styrkeproduksjon og utvikling (Holte, 2014). Dette innebærer at FSST vil inneha rollen både som en tradisjonell driftsenhet i Forsvaret, men også som en operativ spesialstyrkeledelse. Den taktiske kommandoen vil ivareta den daglige ledelsen av spesialstyrkene. I de tilfeller spesialstyrkene settes under kommando av sjef FOH kan dette gjøres ved at hele den taktiske kommandoen underlegges FOH, eller ved at planleggings- og liaison elementet ved FOH utvides for å lede mindre spesialstyrkebidrag.

Prinsipielt kan den desentraliserte modellen både ha et operasjonelt eller et strategisk oppheng. Det er her likevel valgt å ha et strategisk oppheng av primært tre årsaker: det høyeste nivået er det strategiske, det vil være lettere å avgi kommando nedover i organisasjonen kontra å ta den tilbake fra et lavere nivå, samt at i en integrert modell vil spesialstyrkene kunne benyttes fritt av operasjonelt nivå, slik at ved et behov fra strategisk nivå kan man befinne seg i en situasjon der spesialstyrkene ikke er tilgjengelige (Kiras, 2006, s. 116). Modellen har likhetstrekk med

tradisjonell hierarkisk modell hvor nivåene rapporterer til høyere sjef. Modellen er illustrert under:

Figur 8: Desentralisert modell

I modellen har Forsvarssjefen kommando over FSST som igjen har kommando over en taktisk kommando for spesialstyrkene. Dette ledelselementet etableres ved at de taktiske avdelingene sett under ett, setter opp og bemanner en overordnet taktisk kommando i tillegg til sine faste leveranser. Denne vil ha operativ kommando over spesialstyrkene og rapporterer direkte til sjef Forsvarets spesialstyrker. I modellen vil sjef Forsvarets spesialstyrker være Forsvarssjefen sin spesialstyrkerådgiver, mens FSST ivaretar det operative ansvaret gjennom den taktiske kommandoen, samtidig som operasjonelt nivå har dedikert spesialstyrkerådgiver og et planleggings- og liaison element.

5.2 Enhetlig innsats

Enhetlig kommando

En desentralisert modell vil på den ene siden føre til at det taktiske nivået fremstår mer samlet i forhold til i dag hvor de taktiske avdelingene har ulik overbygning i forhold til styrkeproduksjon og operasjoner. Dette er blant annet en utfordring tidligere sjef for Etterretningstjenesten Torgeir

Hagen har registrert, da han kunne ønske seg et mer koordinert spesialstyrkemiljø (Hagen, 12. mars 2015). Ved at de taktiske avdelingene frem til 2014 utviklet seg i hver sin forsvarsgren, medførte dette kulturelle forskjeller mellom avdelingene (Melien, 2012, s. 371-373).

Hagen er av den oppfatning at det er gode elementer i begge kulturer, og at det har en verdi at ting gjøres ulikt, likevel innebærer dette en omstilling i tankemåte og utførelse for Etterretningstjenesten. For at Etterretningstjenesten skal levere en mest mulig effektiv støtte vil det være en fordel at spesialstyrkene fremstår mest mulig samkjørt (Hagen, 12. mars 2015). Sett fra en støttende avdelings side, som Etterretningstjenesten, kan det fremstå utfordrende å støtte to avdelinger som tidvis fremstår svært ulike. I en desentralisert modell vil de taktiske avdelingene rapportere til sjef Forsvarets spesialstyrker både i operativ og administrativ sammenheng, slik at et mer enhetlig fokus kan oppnås.

En desentralisert modell innebærer likevel en strategisk tilknytning i fred og krise, hvor den politiske dimensjonen er av stor betydning. Denne modellen henter sin støtte fra både NATO-doktrine og NATO sin *SOF Study* fra 2008 som beskriver både en modell for en forsvarsgren og en komponent (NATO, 2008, s. 24-30). I denne modellen vil FSST representere forsvarsgrenen og den taktiske kommandoen vil representere komponenten.

Ved at den taktiske kommandoen er desentralisert, men underlagt strategisk nivå vil taktisk sjef være vant med, og ha god oversikt over det strategiske aspektet gjennom FSST. Dette vil kunne forenkle forståelsen og kjennskapen til intensjonen fra strategisk nivå. Ved at det taktiske nivået selv leverer ledelselementet vil dette være robust nok til å gjennomføre operasjoner uten større endringer i organisasjonen. Det vil også være lettere å sette den taktiske ledelsen under kommando av operasjonelt nivå når denne ikke benytter ressurser fra strategisk nivå.

Derimot vil avstanden både til strategisk nivå og de fellesoperative ressursene øke, noe som kan vanskeliggjøre både samarbeid og forståelsen av sjefens intensjon. Mellommenneskelig dynamikk og daglig samarbeid vil kunne oppleves nedprioritert. Spesielt når de taktiske avdelingen er lokalisert til Rena og Bergen.

En slik modell står også i kontrast til FFOD som beskriver at spesialoperasjoner i Norge skal ledes av operasjonelt nivå (FFOD, 2014, s. 119). Dette støttes av tidligere øverstkommanderende for Nord-Norge Per Bøthun som mener at spesialstyrker bør underlegges operasjonelt

hovedkvarter da det er herfra operasjoner skal ledes (Bøthun, 13. mars 2015). En slik oppfatning deles også av Etterretningstjenesten som er skeptisk til:

...at det åpnes en tredje kommandolinje (i tillegg til FOHs og E-tjenestens) for operasjoner i utlandet. Vi mener at etablering av nok en kommandolinje er uheldig da det vil være lite enhetlig i forhold til kontroll med nasjonale enheter i et operasjonsområde (Rapp, 2009, s. 5).

En uttalelse som kom i følge med høring om sikkerhetstjeneste i Forsvaret, men i den grad Etterretningstjenestens syn er prinsipielt, er dette trolig også gjeldene for spesialstyrkene. Får Forsvarets spesialstyrker en egen operasjonslinje kan mange operasjoner kjøres uavhengig av FOH, noe som også kan bidra til å marginalisere det operasjonelle nivået.

Både alliert- og NATO-doktrine beskriver at operasjonelt nivå skal ha underlagt en spesialstyrkekomponent sidestilt med land-, luft- og sjø-komponenten (Joint Chiefs of Staff, 2014, s. III-8; NATO, 2012, s. 3-2). NATO-doktrinen beskriver også at spesialstyrkene skal underlegges det høyeste nivået for operasjoner (NATO, 2012, s. 3-6), som i Norge er operasjonelt nivå. Uten spesialstyrker kan det operasjonelle nivå kunne fremstå svekket, ved at en viktig komponent mangler.

Operasjonelt nivå er også det eneste sted fellesoperasjoner kan ledes fra, noe som underbygger at spesialstyrkene bør underlegges dette nivået. Dette kan illustreres med den amerikanske organiseringen i gisselredningsoperasjonen mot den amerikanske ambassaden i Teheran i 1980. Et eksempel som viser hvor galt det kan gå hvis ulike styrker i samme operasjon ikke har enhetlig kommando, en hendelse som fremdeles gir ringvirkninger i det amerikanske spesialstyrkemiljøet (Vassiliou et al., 2014, s. 8).

Nasjonal- og internasjonal koordinering

I en desentralisert modell vil Forsvaret gjennom Forsvarsstaben fremstå enhetlig, og vil med dette lette nasjonal koordinering. Denne modellen ivaretar også nærhet til strategisk nivå gjennom FSST.

I en slik modell vil det også være stor likhet med hvordan allierte og NATO har organisert seg, noe som kan lette samarbeidet og øke den gjensidige forståelsen ved at det er gjenkjennbart i

organisasjonsformen. Det vil også være mindre endringer i en slik modell, da ledelse av alle operasjoner vil gjennomføres av den taktiske kommandoen eller et deployerbart element. Ledelsesorganisasjon vil derfor gjennomgå få endringer før eller under gjennomføring av operasjoner (Vego, 2008, s. VIII-18).

Ved at sjef Forsvarets spesialstyrker er representert i Forsvarssjefen sin ledergruppe, er det svært gode muligheter til både å bli hørt, men også å få gjennomslag for sine anbefalinger. Utviklingen og etableringen av Forsvaret spesialstyrker er heller ikke tilfeldig, da spesialstyrker i mange sammenhenger er en «Capability of Choice» (Diesen, 11. mars 2015). Muligheten for å utnytte spesialstyrker for å ivareta Norges sine interesser bedres, og strategisk ledelse vil motta et forbedret beslutningsgrunnlag, noe som igjen vil kunne føre til en utvidelse av handlingsrommet. Norge vil da tilnærme seg blant annet Sverige, Danmark, Canada og Storbritannia i måten de har organisert sine spesialstyrker på (Jensen, 2012a, s. 4, 7, 10).

I en desentralisert modell vil koordinering med ulike aktører fremstå mer ryddig ved at FSST vil ivareta et helhetlig strategisk aspekt, samtidig som den taktiske kommandoen vil ivareta det taktiske aspektet. Et bedre koordinert spesialstyrkemiljø vil fremstå mer profesjonelt og ansvarslinjene vil bli enklere å forholde seg til. Slik kan FSST og den taktiske kommandoen ivareta sine forpliktelser uten at det går på bekostning av hverandres oppgaver. En slik modell vil også lette nasjonal koordinering ved at spesialstyrkemiljøet fremstår helhetlig.

Samtidig kan det fremstå uklart for de utenfor Forsvaret at den operative kommandoen i Norge ikke har kommandoen over nasjonens spesialstyrker i fredstid. Ved en slik organisering vil ikke sjef FOH ha alle fullmakter når han i ulike møter og fora ikke har ansvar for operativ bruk av spesialstyrker. Ved at den taktiske kommandoen ikke rapporterer til FOH og ikke er samlokalisert med FSST kan dette føre til maktforskyvning nedover i organisasjonen. Det taktiske miljøet vil i en desentralisert modell «styre skuta» selv, noe som teoretisk kan føre til redusert politisk kontroll.

5.3 Operasjonssikkerhet

En desentralisert modell vil forenkle operasjonssikkerheten gjennom å involvere færre ledd. Personellet som til daglig bemanner de ulike ledelselement vil være svært kjent med kravene til operasjonssikkerhet, da de daglig jobber med denne type problemstillinger. I tillegg til å være en del av en spesialstyrke kommandolinje vil den taktiske kommandoen inngå som en del av det

taktiske miljøet og derigjennom redusere behovet for å involvere personell utenfor dette miljøet. Et strategisk oppheng vil også kunne se operasjonssikkerheten i en større sammenheng enn et lavere nivå, noe som kan virke inn på hvilke oppdrag spesialstyrkene settes til. Eksempelvis kan spesialstyrkene gjennomføre operasjoner for å sikre den strategiske sikkerheten til hele styrken. Hvor to eksempler på dette kan være tungtvannsaksjonen for å stoppe Hitler sitt atomvåpen program, og jakten på Scud-raketter for å hindre at Israel ble involvert i Gulf-krigen (Spulak, 2007, s. 34)

På den andre siden kan det virke kontraproduktivt hvis det taktiske miljøet i for stor grad vil operere autonomt med strengt hemmelighold. Er avstanden for stor mellom de taktiske avdelingene og strategisk nivå vil ikke spesialstyrkene i samme grad bli benyttet. Hvis politikere og andre oppdragsgivere ikke kjenner til og har et forhold til spesialstyrkene, kan oppdragstørke bli resultatet. Dette kan bremse den innovative utviklingen som kjennetegner spesialstyrker, og som i stor grad drives av operasjoner og samarbeid med allierte (Spulak, 2010, s. 10-11, 31-36). Denne utfordringen har man også sett i Danmark, hvor Forsvarsakademiet i 2013 forfattet en rapport kalt: *Hemmeligholdelse hæmmer strategisk anvendelse af danske specialoperationer* (Jensen, 2013). I denne rapporten vektlegges det at spesialstyrkene må være åpne nok, og tilstede på riktig nivå for å få innflytelse og for å bli benyttet.

Når det gjelder etterretning vil en desentralisert modell kunne føre til økt tilgang på etterretning gjennom kun å representere spesialstyrkemiljøet. En slik tilnærming vil kunne lette samarbeidet med for eksempel Etterretningstjenesten da spesialstyrkene vil representere et tilsvarende nivå (Hagen, 12. mars 2015). I en desentralisert modell kan avstanden fra strategisk nivå til den taktiske kommandoen bidra til et enklere samarbeid med de fleste aktører selv om den taktiske kommandoen befinner seg lengre ned i organisasjonen. En desentralisert organisasjon innebærer også at det taktiske miljøet styrkes, og vil få et helhetlig ansvar både for operasjoner og administrative forhold. Et mindre miljø og tettere miljø vil trolig også kunne føre til økt tillit fra samarbeidene organisasjoner og aktører, og derigjennom økt informasjonstilgang og tettere samarbeid.

På den andre siden vil norske spesialstyrker kunne samarbeide med ulike aktører uavhengig av organisatorisk oppheng både hjemme og i operasjoner i utlandet. Faktisk organisering er også av mindre betydning i dag, da det meste av etterretninger kan nås gjennom ulike nettverksløsninger.

I tillegg kan tilgang på etterretninger fra NATO bli vanskeligere, spesielt hvis FOH i fremtiden blir en del av NATO sin kommandostruktur.

5.4 Flexibilitet

En desentralisert modell vil i stor grad øke fleksibiliteten gjennom å ha et større miljø å spille på ved etablering av en taktisk kommando. Det vil være et fullt oppsatt hovedkvarter som innehar rollen som en taktisk kommando og ikke et mindre skalerbart element i FOH eller FSST. I egen organisasjon vil det være ressurser til blant annet å rullere personell ved tidkrevende oppdrag. En løsning som kan føre til en kraftsamling av spesialstyrkemiljøet. En slik fleksibilitet vil kunne øke i takt med ulike effektiviserings tiltak, som felles opptak og seleksjon. Ideen om effektivisering av det taktiske miljøet støttes av Sverre Diesen, som er av den oppfatning at de to kommandoene ville vært slått sammen hvis de var blitt opprettet i dag (Diesen, 11. mars 2015).

Ved at NATO SOCC og personellet som skal bekle denne ikke har en rolle i den taktiske kommandoen, gjør at denne i mindre grad vil bli påvirket de gangene denne benyttes. De taktiske avdelingene øver jevnlig på å lede flere underavdelinger enn de har organisk, blant annet på den årlige vinterøvelsen.

En desentralisert modell vil også bidra til større fleksibilitet for nasjonen ved at spesialstyrkene i større grad enn tidligere vil være organisert for å løse strategiske oppgaver. En slik fleksibilitet kan være nyttig da spesialstyrker i større grad enn konvensjonelles styrker raskt kan tilpasse seg endrede sikkerhetspolitiske forhold (Spulak, 2007, s. 19). Dette kan tilføre Norge et nytt verktøy i tillegg til de etablerte som diplomatiet og konvensjonell militærmakt representerer (Jensen, 2012b). Denne fleksibiliteten er den samme som Gray beskriver i sin kobling mellom spesialstyrker og grand strategy (Gray, 1998, s. 149).

I en desentralisert modell vil det også være større fleksibilitet knyttet til kommandoforhold og endring av dette. En slik fleksibilitet er viktig for hurtig å kunne tilpasse seg endre forutsetninger (Vassiliou et al., 2014, s. 232). Det vil være enklere å sette den taktiske kommandoen under kommando av andre enn FSST, som for eksempel FOH eller Etterretningstjenesten. Et slikt hovedkvarter vil også ha stor utholdenhet gjennom tilgjengelighet på personell.

Samtidig kan en slik modell binde opp store deler av det taktiske ledelsesmiljøet, slik at det kan fremstå utfordrende å støtte FSST og oppsettingen av en NATO SOCC med personell og andre

ressurser. I tillegg kan det taktiske miljøet miste noe av fleksibiliteten når ytterligere en oppgave tilføres.

I tillegg kan større fleksibilitet på taktisk nivå, som denne modellen representerer, gå på bekostning av fleksibilitet på strategisk nivå, ved at det taktiske miljøet får et større ansvar. Ved at tyngdepunktet i noen grad forskyves fra FSST og ned til den taktiske kommandoen vil dette medføre større avstand mellom den taktiske kommandoen og strategisk nivå. I de taktiske avdelingene er hoveddelen av offiserene av lav til middels grad, eksempelvis er løytnantene trolig godt kvalifisert til å lede taktiske operasjoner i rammen av en TG, men er de like kvalifisert til å lede en taktisk kommando?

Hvilke forutsetninger vil dette miljøet besitte for å håndtere en slikt utvidet ansvar? Ved å gi ansvaret for en taktisk kommando til det taktiske miljøet selv, vil dette stille helt andre krav en tidligere både til erfaring, utdanning og gradsnivå. Vi kan ikke ha en situasjon hvor strategiske avgjørelser utelukkende tas av de yngste offiserene. En desentralisert modell vil også kreve tilførsel av kompetanse gjennom at flere utdannes på Stabsskolen eller at det omfordeles personell internt i Forsvarets spesialstyrker. I en desentralisert modell kan det også være lettere for strategiske nivå å omgå kommandonivåene, og gå rett på den taktiske kommandoen, som beskrevet i Burgess og Fischer sin «*skrutrekker modell*» (Burgess & Fisher, 2008, s. 9).

5.5 Sammenfatning av Desentralisert modell

Drøftingen indikerer at modellen kan benyttes som grunnlag for den operative organiseringen av K2 av norske spesialstyrker. Modellens sterke sider er at den følger de doktrinære beskrivelsene, den tilfører enhetlig innsats. Modellen er også den som best utnytter eksisterende struktur, og således har det minste ressursbehovet. Modellens største utfordring er at det kan bli utfordrende å rekruttere offiserer med høyere utdanning og erfaring for å etablere den taktiske kommandoen. Avstanden til strategisk nivå kan også bidra til at den politiske kontrollen reduseres.

6. Komparativ analyse

I de tre foregående kapitlene har studien presentert og drøftet tre ulike modeller for K2 av norske spesialstyrker. I dette kapittelet vil studien gjennomføre en komparativ analyse av de tre modellene med utgangspunkt i de tre utvalgte faktorene som vil anvendes som analyseenheter. Målet med denne delen av studien er å identifisere hvilke likheter og ulikheter som eksisterer mellom de tre modellene, og om studien gjennom analysen er i stand til å vurdere modellene, gjennom å være både realiserbare og anvendelige.

Selv om det er beskrevet tre modeller er det overordnet likevel kun to prinsipielt forskjellige modeller. Det er den integrerte modellen med en operasjonell tilknytning på den ene siden, og den sentraliserte- og den desentraliserte modellen med en strategisk tilknytning på den andre siden. Dette vil prege noe av analysen da de to sistnevnte har flere fellestrekk. I følge FFOD skal nasjonale spesialoperasjoner ledes fra operasjonelt hovedkvarter, men er dette alltid den beste løsningen?

Enhetlig innsats

Bakgrunnen for prinsippet om enhetlig innsats er å få alle til å dra i samme retning. Med tanke på spesialstyrker må nasjonal bruk defineres for å kunne se dem i sammenheng med statens andre virkemidler (Gray, 2006, s. 168). På den ene siden kan spesialstyrkene sees på som en militær ressurs på linje med fly eller fartøy. Dette er slik de fleste doktriner presenterer spesialstyrkene, ofte i rammen av fellesoperasjoner (NATO, 2011, s. Lexicon-8).

I de tilfellene hvor spesialstyrkene avgis til operasjoner i utlandet, eller i en åpen konflikt vil det være naturlig at spesialstyrkene underlegges operasjonelt nivå på lik linje som andre ressurser. I en situasjon hvor en militær innsats i Norge ledes av NATO kan dette derimot stille seg annerledes. I et slikt tilfelle kan det være like naturlig at norske spesialstyrker settes under kommando av en NATO-spesialstyrkekomponent. Hvordan dette organiseres fra gang til gang, vil trolig være situasjonsavhengig, og ikke basert på en plan som er lagt på forhånd.

På den andre siden kan spesialstyrkene sees på som en strategisk ressurs, sidestilt med de konvensjonelle militære styrkene. I Norge som småstat kan nødvendigheten av strategiske spesialstyrker være en legitim diskusjon. Norske spesialstyrker har i begrenset omfang vært benyttet for å oppnå nasjonale målsetninger gjennom unilateral bruk. Hovedsakelig har norsk

bruk av spesialstyrker i utlandet vært forbundet med NATO- eller koalisjonsoperasjoner. Slik sett befinner trolig Norge seg i samme situasjon som Canada, hvor politiske ledere i mindre grad er villige til å benytte spesialstyrker unilateralt utenlands, fordi dette er i strid med hva opinionen forventer at landets militære styrker skal befatte seg med (Horn & Balasevicius, 2007, s. 199-205).

Kjennskapen til spesialstyrker og potensialet til slike styrker har vært mindre kjent, selv hos sentrale beslutningstakere, noe spesialstyrkene selv må ta noe av skylden for. Årsakene til dette har vært skjerming, hemmelighold og fremvisning av overbevisende kapasiteter i forbindelse med demonstrasjoner, noe som også har undergravet troverdigheten av at det mangler ressurser (Diesen 11. mars 2015).

Samtidig forekommer det også i Norge at spesialstyrkene løser oppdrag på vegne av for eksempel Utenriksdepartementet. Hvor blant annet spesialstyrkene har støttet med undervisning i menneskerettigheter for de væpnede styrkene i Indonesia (Melien, 2012, s. 344), og gjennomført opplæring av allierte (Forsvarsdepartementet, 2012; NRK Dagsrevyen, 2015, 19. mars). I disse tilfellene vil et strategisk oppheng være mest naturlig, slik mange av våre allierte også har organisert seg.

Det kan likevel se ut som Norge som småstat ikke har ambisjon om å benytte spesialstyrker unilateralt utover det strengt nødvendige (Melien, 2012, s. 316-353). Dette kan til dels forklares med at Norge som småstat følger sine sikkerhetspolitiske spor, og oftest bidrar sammen med allierte i rammen av FN, EU, NATO eller en mindre koalisjon.

Sverre Diesen (11. mars 2015) hevder at spesialstyrkenes faktiske kommandomessige oppheng er av underordnet betydning sett fra hans synsvinkel som tidligere oppdragsgiver. Dette kan ha sammenheng med at Forsvarssjefen sitter på toppen av hierarkiet, og om spesialstyrken har et operasjonelt- eller et strategisk oppheng er av mindre betydning. Slik sett har trolig dette større betydning lenger ned i organisasjonen. Selv om organiseringen har merkbar betydning, er Hagen av den oppfatning at den ikke er avgjørende (Hagen, 12. mars 2015).

Det er likevel noen faktorer som må vurderes. For det første er det «dørstokkmilen», dette er en faktor som ofte ikke nevnes i moderne organisasjonsdebatt. Må eksempelvis Utenriksdepartementet forholde seg til FOH i Bodø for å få støtte fra spesialstyrkene, kan dette

fremstå vanskeligere enn å forholde seg direkte til FSST som en sentralisert modell vil innebære. Både den sentraliserte- og desentraliserte modellen innebærer at sjef Forsvarets spesialstyrker får et helhetlig ansvar, noe som kan forenkle samarbeidet med instanser utenfor Forsvaret. For det andre vil oppgavene til spesialstyrkene variere med hvordan de er organisert. Da spesialstyrkene var underlagt forsvarsgrenene på 90-tallet fungerte de like mye som jegeravdelinger i forsvarsgrenene som spesialstyrker på operasjonelt- og strategisk nivå (Bøthun, 13. mars 2015). Dette indikerer at oppgavene til en viss grad henger sammen med organisatorisk oppheng.

I militære operasjoner er enhetlig kommando en forutsetning for full utnyttelse av militærmakten. Dette støttes både av doktriner og teori. Det er mange eksempler på ulykker og mislykkede operasjoner som kan spores tilbake til mangel på, eller ufullstendig enhetlig kommando. I boken *C2 Re-envisioned* har forfatterne studert ulike hendelser for å kartlegge utfordringer med K2. Oftest var det enten ugunstig organisering eller mangelfull kommunikasjon som dannet grunnlaget for utfordringene operasjonene stod ovenfor (Vassiliou et al., 2014, s. 125-160). På den ene siden er det derfor naturlig at alle tilgjengelige styrker underlegges operasjonelt hovedkvarter i følge med operasjoner som i den integrerte modellen. Dette støttes av tidligere øverstkommanderende for Nord-Norge Per Bøthun som er opptatt av at operasjonelt nivå har underlagt en dedikert spesialstyrkekomponent (Bøthun, 13. mars 2015).

Samtidig kan det fremstå lite gjennomtenkt å underlegge spesialstyrkene en av flere oppdragsgivere. I fredstid vil spesialstyrkene ha flere ulike oppdragsgivere, slik at kommandoforholdet kan tilpasses i hvert tilfelle. Både i en sentralisert- og desentralisert modell vil Forsvarets spesialstyrker ha operativ kommando over spesialstyrkene til daglig, samtidig som de kan settes under kommando av for eksempel FOH ved behov. Operasjonelt hovedkvarter gjennomfører uansett ikke større fellesoperasjoner i fredstid, slik at behovet for underlagte spesialstyrker er noe redusert. I krigstid kan derimot alle styrkene underlegges operasjonelt hovedkvarter som doktrinene beskriver.

Både Diesen (11. mars 2015) og Bøthun (13. mars 2015) er av den oppfatning at den ønskede politiske kontrollen med Forsvaret generelt, og med spesialstyrkene spesielt, øker med graden av sensitivitet. Dette er også et argument for en felles operativ/strategisk ledelse fordi politikere kommer til å ønske å ta ledelsen uansett (Diesen, 11. mars 2015). Dette kan illustreres med terroranslagene i Oslo og på Utøya 22. juli 2011, og i In Amenas i 2013, som fra Forsvarets side ble ledet fra Forsvarsstaben og ikke fra FOH (NOU 2012: 14, 2012, s. 243;

Utenriksdepartementet, 2013, s. 29). En annen hendelse som kan beskrive innblanding fra politisk nivå er hendelsen i forbindelse med Stortingets åpning høsten 2012, da Justisdepartementet nektet politiet helikopterhjelp fra Forsvaret da det ble slått terroralarm (Politiets fellesforbund, 2013). Er det en forventning fra politisk nivå at spesialoperasjoner i visse tilfeller skal ledes fra sentralt hold bør også organisasjonen gjenspeile dette. Både en sentralisert- og en desentralisert modell vil trolig være bedre rustet til å håndtere dialogen med politisk nivå i følge med krisehåndtering, enn en integrert modell som medfører at sjef Forsvarets spesialstyrker ikke har en operativ rolle.

Når det gjelder nasjonal koordinering vil på den ene siden den integrerte modellen være å foretrekke da den samler alle operative styrker under samme sjef. På den måten vil Forsvaret fremstå helhetlig, og koordinering med ulike instanser utenfor Forsvaret forenkles. Det samme vil være tilfelle med internasjonal koordinering. I en integrert modell vil sjef FOH representere et fullverdig hovedkvarter med underlagte spesialstyrker som beskrevet i NATO sin doktrine for operasjoner (NATO, 2011, s. 1-8 - 1-10).

På den andre siden kan både den sentraliserte- og den desentraliserte modellen ivareta både nasjonal- og internasjonal koordinering på en utmerket måte gjennom å representere et alternativ til den konvensjonelle militærmakten. Dette er et av hovedpoengene til Spulak, når han hevder at spesialstyrkene ikke bare må sees på som en komplementerende militær kapasitet, men som en selvstendig ressurs (Spulak, 2007, s. 40). De to sistnevnte modellene er også i tråd med hvordan de fleste allierte nasjoner har organisert seg, herunder mindre nasjoner som Sverige og Danmark.

I tillegg er Gjeseth av den oppfatning at i en krisesituasjon hvor norske spesialstyrker skal løse ett oppdrag i utlandet sammen med eksempelvis britiske spesialstyrker, vil trolig britene velge å forholde seg til strategisk nivå, noe som underbygger behovet for et strategisk oppheng (Gjeseth, 30. april 2015). En sentralisert- og en desentralisert modell vil tilføre sjef Forsvaret spesialstyrker et operativt ansvar, noe som kan fremstå nyttig sammenlignet med en integrert modell hvor dette ansvaret ligger over 1000 kilometer unna strategisk ledelse i Oslo.

Dette kan indikere at med tanke på enhetlig innsats kan med fordel spesialstyrkene underlegges operasjonelt nivå i en krigssituasjon, mens de i fredstid med fordel kan underlegges strategisk nivå slik at den sentraliserte- eller desentraliserte modellen er å foretrekke.

Operasjonssikkerhet

Spesialstyrkene benyttes ofte til oppdrag av sensitiv karakter, gjerne av strategisk eller operasjonell betydning, dessuten er overraskelse et bærende prinsipp for spesialstyrkenes operasjoner (NATO, 2012, s. 1-5, 2-1). Av dette følger et behov for streng operasjonssikkerhet, hvor innsyn i spesialstyrkenes planlegging og gjennomføring av operasjoner må begrenses (Forsvarets stabsskole, 2012, s. 71). Den strategiske tilknytningen og sensitiviteten i oppdragene innebærer at det ofte også er påkrevd med kontinuerlig oppdatering og koordinering mot det strategiske nivå under planlegging og gjennomføring av operasjonene.

En av grunnene for styrkingen av den strategiske ledelsen av spesialstyrkene var nettopp behovet for et støtteapparat for Forsvarssjefen sin ledelse av Forsvarets spesialoperasjoner (IVB LTP, 2013-2016, s. 65). Dette er også i tråd med de sivil-militære utviklingstrekk de senere år, der politikerne i større grad enn tidligere har øket den politiske kontrollen med Forsvaret. En av grunnene til dette kan være økt forståelse for hva Forsvaret generelt, og spesialstyrkene spesielt, kan bidra med. Også politikerne lærer hele tiden, for eksempel når de snakker med politikere i andre nasjoner, om hvordan de benytter militærmakt (Hagen, 12. mars 2015). Samtidig må uansett de taktiske avdelingene som skal løse oppgavene involveres, det samme gjelder Forsvarssjefens spesialstyrkerådgiver, sjef Forsvarets spesialstyrker. Dette betyr at FSST og de taktiske avdelingene både i en sentralisert- og desentralisert modell må involveres, noe som igjen betyr at handlingsrommet består av den integrerte modellen.

Selv om det er mulig å lede spesialoperasjoner fra strategisk nivå, vil ledelse av spesialoperasjoner normalt foregå på operasjonelt nivå og ivaretas av FOH. I tillegg vil de fleste operasjoner i Norge trolig involvere operasjonelt nivå så lenge spesialstyrkene ikke er oppsatt med organisk transport- eller ildstøtteressurser. Her kan spesialstyrkenes behov for operasjonssikkerhet noen ganger skape utfordringer og dilemmaer i forbindelse med den bredere fellesoperative planleggingen (Forsvarets stabsskole, 2012, s. 71). Hvem må få kjennskap til operasjonene, uten at det går på bekostning av sikkerheten til spesialstyrkene eller muligheten for å lykkes? Er spesialstyrkene ikke underlagt operasjonelt nivå til daglig, kan det fremstå utfordrende å håndtere høy operasjonssikkerhet i de tilfellene spesialstyrkene tildeles. Dette kan igjen føre til større kjennskap til operasjonelle detaljer enn en om det var en fast taktisk kommando ved operasjonelt nivå som håndterte dette.

Når det gjelder etterretningstilgang er spesialstyrkene ofte avhengig av mer tidskritisk og høyoppløselig etterretning enn konvensjonelle styrker (NATO, 2012, s. 5-2). Hensikten med en spesialoperasjon kan kreve informasjon om politiske-, militære-, økonomiske-, sosiale- og informasjons forhold, samt kulturell dynamikk i operasjonsområdet. Tilgang til nasjonalstrategiske etterretning er en av forutsetningene for å kunne gjennomføre denne type spesialoperasjoner. En slik kobling mellom spesialstyrkene og nasjonal etterretningstjeneste bør etableres i fredstid slik at relevant støtte hurtig er tilgjengelig ved behov (NATO, 2012, s. 5-2). Et slikt forhold gjelder også spesialstyrkenes støtte til Etterretningstjenesten, hvor spesialstyrkene gjennom årene blant annet bidro til okkupasjonsberedskapen (Melien, 2012, s. 122, 186-187). For å oppnå en slik kobling i fredstid vil en sentralisert modell være å foretrekke da antall involverte ledd vil være færre, og kommandolinjene kortere. Forsvarets spesialstyrker vil da representere en sideordnet organisasjon til Etterretningstjenesten. Tidligere sjef for Etterretningstjenesten Torgeir Hagen (12. mars 2015) hevder at prinsipielt vil det være lettere for Etterretningstjenesten å dele etterretninger med spesialstyrkene hvis de tilhører en sidestilt organisasjon hvor direkte kontakt er mulig, kontra en annen modell hvor spesialstyrken er organisert lenger ned i organisasjonen. Slikt sett vil også en desentralisert modell tilfredsstillende disse kravene.

Samtidig kan det fremstå enklere for spesialstyrkene å ha et tett samarbeid med etterretningsavdelingen til FOH i en integrert modell. Det har alltid vært et spesielt forhold mellom spesialstyrkene og Etterretningstjenesten, slik at det også i en integrert modell er fullt mulig å ha et tett og godt samarbeid med Etterretningstjenesten.

Ved å skjele til prinsippet om kortest mulig kommandolinje er det indikasjoner på at en sentralisert modell er å foretrekke hvis det foreligger et ønske om å holde operasjonssikkerheten på et høyest mulig nivå.

Fleksibilitet

Fleksibilitet kan oppnås med færre mer robuste avdelinger og gjennom en mer strømlinjeformet organisasjon. Ett robust miljø vil kunne organisere seg for å dekke flere behov, kontra flere mindre miljø, som trolig vil ha utfordringer selv knyttet til sine primæroppdrag. Diesen (11. mars 2015) er av den oppfatning at viktigheten av et større miljø vil bli viktigere i fremtiden, samt at styrkeproduksjon og operasjoner kan slås sammen rett og slett fordi organisasjonen er for liten til å håndtere dette adskilt.

Skal spesialstyrkemiljøet etablere et ledelseelement underlagt operasjonelt nivå, et ledelseelement underlagt strategisk nivå, samt de taktiske avdelingenes egne hovedkvarter, vil miljøet fremstå spredt med en redusert kapasitet på flere ulike steder. I både den integrerte- og sentraliserte modellen vil en slik organisering gå på bekostning av fleksibiliteten gjennom å binde opp mer personell fra spesialstyrkene enn om det kun var et liaisonelement fra spesialstyrkene ved operasjonelt hovedkvarter, samt den strategiske staben ved FSST.

En strømlinjeformet organisasjon kan sørge for økt hurtighet i beslutningskjeden. Tidligere opplevde Forsvaret å ha stor autonomi i sitt virke, de senere årene er den politiske kontrollen med Forsvaret styrket. Både nedleggelsen av Forsvarets overkommando og styrkingen av Forsvarsdepartementet kan benyttes som eksempler på en slik utvikling. I forlengelse av dette mener Gjeseth at utviklingen kan gå så langt at noen av de sensitive delene av Forsvarets operative struktur, som spesialstyrkene, kan bli trukket inn til sentralt hold. En eventuell slik utvikling vil styres av hvilken politisk betydning bruken av disse styrkene kan ha. Dette kan illustreres med kommandolinjene til britiske spesialstyrker under gisselsituasjonen i den iranske ambassaden i London i 1980, hvor kommandolinjen i praksis gikk fra sjefen på stedet via spesialstyrkens avdelingssjef og rett til statsminister Thatcher (Gjeseth, 30. april 2015).

I et artikkel-fem scenario eller en tilnærmet krigssituasjon kan hurtighet i beslutningskjeden fullt ut ivaretas i en integrert modell. I alle andre scenario vil trolig det politiske grepet rundt bruk av spesialstyrker være sterkere, slik at en sentralisert modell trolig vil oppnå størst hurtighet i beslutningskjeden.

Det ligger i spesialstyrkenes natur at det de driver med er sensitivt, og da vil politikerne reagere instinktivt på at dette vil de ha «hands on» på (Diesen, 11. mars 2015)

En sentralisert modell vil ivareta nærhet til strategisk nivå, på denne måten kan strategisk nivå oppleve god kontroll med spesialstyrkene. Samtidig vil den integrerte modellen innebære at sjef Forsvarets spesialstyrker ikke har en operativ rolle, med de begrensinger dette gir på strategisk nivå. Både den integrerte- og den desentraliserte modellen innebærer større avstand til strategisk nivå. Her er kommandolinjene tydelige, men er kontrollen god nok?

I et artikkel-fem scenario kan det være aktuelt med innsats fra NATO på norsk jord. I en sentralisert modell kan eksempelvis FSST få i oppdrag å sette opp en spesialstyrkekomponent for å lede spesialstyrker på norsk jord. I et slikt tilfelle vil denne måtte etableres med begrenset tilgang på personell fra resterende deler av strukturen da disse trolig vil være opptatt med egne forpliktelser. Samtidig vil både den integrerte- og den desentraliserte modellen innebære at en taktisk kommando kan settes under NATO-kommando uten å forholde seg til FSST sine forpliktelser. I tillegg vil en taktisk kommando utenfor FSST kunne fungere som en viktig styrkebrønn for FSST i de tilfeller dette skulle være aktuelt.

Dette kan indikere at størst fleksibilitet kan oppnås ved å utnytte handlingsrommet i de taktiske avdelingene, samtidig som en strategisk forankring ivaretar det politiske aspektet. Slikt sett vil trolig en desentralisert modell tilføre størst fleksibilitet, men samtidig redusert politisk kontroll i forhold til en sentralisert modell.

Den komparative analysen kan fremstilles slik:

Faktor	Integrert modell	Sentralisert modell	Desentralisert modell
Enhetlig innsats	God	Meget god	Meget god
Operasjonssikkerhet	God	Meget god	God
Fleksibilitet	Mindre god	God	Meget god

Det er benyttet en skala med tre variabler: mindre god, god og meget god.

Sammenfatning av den komparative analysen

Dette kapittelet har gjennomført en komparativ analyse av tre modeller for K2 av norske spesialstyrker. Målet var å identifisere hvilke likheter og ulikheter som eksisterer mellom de tre modellene, og om studien gjennom analysen er i stand til å vurdere modellene gjennom å være både realiserbare og anvendelige.

De tre modellene bygger på en forutsetning om at det er et behov for en stående taktisk kommando, og har både fordeler og ulemper knyttet til seg. Modellene har vært: tilføre ressurser til FOH (Integrert modell), tilføre ressurser til FSST (Sentralisert modell) eller bedre utnyttelse av dagens kapasitet på taktisk nivå (Desentralisert modell).

Drøftingen av den integrerte modellen indikerer at modellens sterke sider er at den følger de doktrinære beskrivelsene, og at den tilfører enhetlig kommando i en militær fellesoperasjon. Modellens største utfordring ligger i at den i mindre grad legger til rette for strategisk bruk av spesialstyrker og enhetlig innsats. Samt at den i stor grad er avhengig av overføring av personell fra andre deler av spesialstyrkestrukturen og derigjennom reduserer fleksibiliteten i hele miljøet.

Drøftingen av den sentraliserte modellen indikerer at modellens sterke sider er at den følger de viktige allierte i organiseringen av spesialstyrkene, og at den tilfører enhetlig innsats. Den sentraliserte modellen utmerker seg også ved størst strategisk kontroll og høyest grad av operasjonssikkerhet. Modellens største utfordring ligger i at den i mindre grad legger til rette for enhetlig kommando i det daglige, samt at den høye ambisjonen vil trekke mye kompetanse bort fra det taktiske miljøet, samt at den kan redusere fleksibilitet i spesialstyrkemiljøet.

Drøftingen av den desentraliserte modellen indikerer at modellens sterke sider er at den følger de doktrinære beskrivelsene, og tilfører enhetlig innsats. Modellen er også den som best utnytter eksisterende struktur, og således har det minste ressursbehovet. Modellens største utfordring er at det kan bli utfordrende å rekruttere offiserer med høyere utdanning og erfaring for å etablere den taktiske kommandoen, samt at den strategiske kontrollen er dårligere enn i den sentraliserte modellen.

7. Avslutning

Special operations forces are a national grand-strategic asset: they are a tool of statecraft that can be employed quite surgically in support of diplomacy, of foreign assistance (of several kinds), as vital adjunct to regular military forces, or as an independent weapon (Gray, 1998, s. 149).

7.1 Konklusjon

Problemstillingen i denne oppgaven har vært knyttet til K2 av norske spesialstyrker, og har vært:

Hvilke modeller for kommando og kontroll (K2) av norske spesialstyrker er realiserbare?

Studien har søkt å belyse problemstillingen gjennom først å redegjøre for spesialstyrker og K2, for deretter å drøfte tre modeller for K2 av norske spesialstyrker. Disse modellene har gitt et bilde av hvordan spesialstyrkene realistisk kan organiseres. Modellene er så langt det har latt seg gjøre vært helhetlige og tatt med de fleste aspektene av K2-organisasjonen. I forrige kapittel ble det gjennomført en komparativ analyse av de tre ulike modellene. I dette avsluttende kapittelet vil studien forsøke å svare på hovedproblemstilling ved å oppsummere resultatene fra den komparative analysen. Videre vil studien forsøke å si noe om fremtiden til norske spesialstyrker. Med bakgrunn i denne begrensede studien er det naturlig nok ikke mulig å konkludere bastant i forhold til hvilken modell for K2 av norske spesialstyrker som er mest hensiktsmessig. Imidlertid vil studien, med utgangspunkt i den komparative analysen av modellene, ha et tilstrekkelig grunnlag for å si noe om de ulike modellene.

Som studien har vist har bruken av norske spesialstyrker endret seg fra opprettelsen på 50- og 60-tallet og frem til i dag. Fra tidligere å bli benyttet som jeger og opplæringsavdelinger i forsvarsgrenene fremstår i dag spesialstyrkene ikke bare som fullspekteravdelinger, men også som en strategisk ressurs. Dette er noe det politiske nivået har utnyttet, gjennom på den ene siden å benytte spesialstyrkene som et politisk trumfkort, og på den andre siden som et verktøy i følge med krisehåndtering.

Innenfor den første faktoren (*Enhetlig innsats*) er det imidlertid kun små forskjeller mellom de tre modellene. Norges syn på spesialstyrker vil kunne si noe om hvilken modell som er å foretrekke. Den integrerte modellen støttes i stor grad av doktriner. Noe av dette skyldes at det i

mindre grad eksisterer doktriner som beskriver det strategiske aspektet av spesialstyrker. Teorien og empirien sett under ett, er likevel av den oppfatning at spesialstyrker har en viktig strategisk rolle. Dette, samt ved å se på hvordan allierte har organisert seg gjør at den sentraliserte- og den desentraliserte modellen dekker spennet fra taktisk til strategisk på en bedre måte enn den integrerte modellen.

Slike nyanseforskjeller finner en også innenfor den andre faktoren (*Operasjonssikkerhet*) selv om drøftingen indikerer mindre forskjeller mellom de ulike modellene. I følge med operasjoner er det naturlig at både sjef Forsvarets spesialstyrker og taktisk sjef informeres om operasjoner som et minimum. Det betyr at i den integrerte modellen vil hele spesialstyrkemiljøet involveres i en operasjon, mens i de to andre modellene vil kun strategisk og taktisk nivå bli involvert. Med tanke på tilgang til strategisk etterretning vil den trolig forenkles i både den desentraliserte- og sentraliserte modellen da modellene ikke involverer et konvensjonelt hovedkvarter. En integrert modell har nærhet til fellesoperative ressurser, en sentralisert modell har nærhet til strategisk og politisk ledelse mens en desentralisert modell har nærhet til kampkraften. På dette området er det derav størst samsvar mellom modellene.

Det er nok likevel under behandlingen av den tredje faktoren (*Fleksibilitet*) de største forskjellene mellom de tre modellene åpenbarer seg. Drøftingen viser at den integrerte modellen utvilsomt vil ha et større ressursbehov enn de to andre modellene. Skal det etableres en taktisk kommando som i en integrert modell, vil dette både kreve en omfordeling av dagens ressurser, samt at den vil binde opp ressurser fra spesialstyrkemiljøet. Samtidig vil den sentraliserte modellen kreve flere ressurser enn den desentraliserte. Slik at sett fra en ressursituasjon utmerker den desentraliserte modellen seg. Samtidig utmerker den sentraliserte modellen seg gjennom å ha en teoretisk hurtigere reaksjonsevne da den har større nærhet til beslutningstakerne, samt at lokaliseringen til Oslo gjør at en større del av personellet trolig kan kalles inn på kort varsel. Den desentraliserte modellen utmerker seg ved best å utnytte eksisterende struktur.

Drøftingen av den integrerte modellen indikerer at modellen kan benyttes som grunnlag for den operative organiseringen av K2 av norske spesialstyrker. Modellens sterke sider er at den følger de doktrinære beskrivelsene, og at den tilfører enhetlig kommando i en militær fellesoperasjon med spesialstyrker som del av den konvensjonelle militærmakten. Modellens største utfordring ligger i at den i mindre grad legger til rette for strategisk bruk av spesialstyrker og enhetlig

innsats. Samt at den i stor grad er avhengig av overføring av personell fra andre deler av spesialstyrkestrukturen og derigjennom reduserer fleksibiliteten i hele miljøet.

Drøftingen av den sentraliserte modellen indikerer at modellen kan benyttes som grunnlag for den operative organiseringen av K2 av norske spesialstyrker. Modellens sterke sider er at den følger «best practice» for organisering av spesialstyrker, at den tilfører enhetlig innsats med spesialstyrker som del av den konvensjonelle militærmakten. Modellens største utfordring ligger i at den i mindre grad legger til rette for enhetlig kommando i det daglige, samt at den høye ambisjonen vil trekke mye kompetanse bort fra det taktiske miljøet og at den kan redusere fleksibilitet i spesialstyrkemiljøet.

Drøftingen av den desentraliserte modellen indikerer at modellen kan benyttes som grunnlag for den operative organiseringen av K2 av norske spesialstyrker. Modellens sterke sider er at den følger de doktrinære beskrivelsene, og tilfører enhetlig innsats. Modellen er også den som best utnytter eksisterende struktur, og således har det minste ressursbehovet. Modellens største utfordring er at det kan bli utfordrende å rekruttere offiserer med høyere utdanning og erfaring for å etablere den taktiske kommandoen, samt at den politiske kontrollen er dårligere enn i den sentraliserte modellen.

Fra den komparative analysen er det utledet noen allmenne slutninger. For det første er det forskjeller mellom modellene, samtidig som alle tre er realiserbare til ulik kostnad. For det andre viser studien at best utnyttelse av spesialstyrkestrukturen oppnås gjennom å effektivisere det taktiske miljøet. For det tredje kan det være grunnlag for å hevde at Norges syn på spesialstyrker, og hva de kan benyttes til, vil ha en betydning for hvordan de kan organiseres. Til slutt viser analysen at det norske spesialstyrkemiljøet på grunn av sin relativt beskjedne størrelse og ressurstilgang, må være forberedt på å inngå noen kompromiss i K2-arkitekturen sett opp mot løsninger eksempelvis større nasjoner benytter seg av.

Med utgangspunkt i de identifiserte forskjellene mellom modellene, vil denne studien oppsummert kunne slutte seg til Milan Vego som er av den oppfatning at sentralisert styring og desentralisert utførelse kan være en hensiktsmessig måte å organisere K2 på (Vego, 2008, s. VIII-8). En slik modell er enklest realiserbar, og utnytter best eksisterende struktur og kompetanse i det norske spesialstyrkemiljøet. Ved en slik løsning vil spesialstyrkene kraftsamle om taktisk og strategisk nivå, med et liaison- og planleggingselement til støtte for operasjonelt

nivå. Det taktiske nivået vil ha en god mulighet til å lede de taktiske operasjonene, samt sette opp og bemanne sine andre leveranser. Samtidig kan FSST fokusere på NATO-leveransen og ivaretar det strategiske aspektet. I denne modellen vil sjef Forsvarets spesialstyrker ha et helhetlig ansvar for norske spesialstyrker og være fysisk plassert nær sentrale beslutningstakere, samlokalisering gir unektelig den aller beste kontakt og interaksjonsmulighet selv om fysisk nærhet er av redusert betydning grunnet nåtidens avanserte kommunikasjonsplattformer. En slik modell vil også i mindre grad bli påvirket av eventuelle fremtidige omorganiseringer i Forsvaret.

7.2 Norske spesialstyrker i fremtiden

Norske spesialstyrker ble utredet i følge med SOF-studien i 2012, og er nå under utredning som del av forsvarssjefens militærfaglige råd. Hvilke modell for fremtidig organisering av spesialstyrken som velges, må også sees i sammenheng med hvordan Forsvarets organisasjon forøvrig vil bli seende ut. Lander Norge på en organisasjonsmodell hvor for eksempel militærstrategisk- og operasjonelt nivå blir slått sammen vil dette ha betydning for hvordan spesialstyrkene ledes.

Selv sett i lys av endringene i Russisk utenrikspolitikk og annekteringen av Krim vil Forsvarets ressursituasjon etter alt å dømme være vanskelig i tiden framover, særlig i lys av de dyre anskaffelsene Forsvaret er i ferd med å gjennomføre.³¹ Det nordiske forsvarssamarbeidet kan sees i lys av en slik utvikling (Nordiske Forsvarsministre og utenriksministeren fra Island, 2015). I dette bildet er spesialstyrker en kosteffektiv kapasitet som kan gi stor sikkerhetspolitisk gevinst. Skal spesialstyrkene fortsette veksten er det imidlertid viktig å være klar over en del utfordringer.

For det første må Norge ta stilling til spesialstyrkenes status. Representerer de et strategisk verktøy, eller kun en militærkapasitet på linje med resten av forsvaret. For det andre er det en realitet at småstaten Norge, selv etter opprettelsen av Forsvarets spesialstyrker, holder seg med to sett av spesialstyrker. Det kan være gode faglige grunner for en slik todeling, men ved en fortsatt vekst i miljøene bør det ses kritisk på organisering og fordeling av oppgaver mellom avdelingene med sikte på å unngå dobbeltarbeid og øke den totale effektiviteten. For det tredje vil behovet for en mer robust strategisk- og operasjonell ledelse av spesialstyrkene bli større ved fortsatt vekst. For det fjerde vil en fortsatt vekst kunne gi økt påtrykk for at spesialstyrkene skal brukes til flere oppgaver. Over tid kan det lede til konvensjonalisering av spesialstyrkene. For å motvirke en slik

³¹ Oppgradering av stridsvogner, nye undervannsbåter, nye jagerfly etc.

utvikling vil det kreves en god forståelse for spesialstyrkenes egenart og komparative fortrinn på øverste politiske og militære hold. I tillegg må spesialstyrkemiljøet selv ta ansvar for fortsatt innovasjon og utvikling, gjerne i samarbeid med allierte.

På den annen side har den norske regjeringen de senere årene foretatt en klar dreining fra et ganske ensidig fokus på operasjoner i utlandet til økt oppmerksomhet rundt hjemlandsforsvar og utfordringer i Norges nærområder. Det er i nasjonenes interesse å forberede seg på fremtiden, da militær evne tar tid å bygge opp (Vego, 2008, s. XIV-3). Trusselbildet er i dag mer omfattende og fragmentert enn på mange år. Regjeringens siste langtidsplan uttrykker blant annet en respons på en slik utvikling, det samme reflekteres også i en alliert sammenheng med de initiativ som i det siste er tatt for at NATO i større grad skal rette oppmerksomheten mot sin kjerneoppgave: kollektivt forsvar av medlemslandene. Samtidig som konvensjonelle avdelinger i større grad enn på lenge bindes opp i nasjonale oppgaver, representerer dette et handlingsrom for spesialstyrkene. På en slik arena kan spesialstyrkene eksempelvis bidra gjennom mindre allierte koalisjoner rettet mot opplæring av vennligsinnede sikkerhetsstyrker, eller bidra for å håndtere hybride trusler.

7.3 Videre forskning

For å skape ytterligere innsikt i fenomenet norske spesialstyrker kan det være interessant å undersøke hvordan norske spesialstyrker organiseres og innrettes under varierende forsvars- og sikkerhetspolitiske rammebetingelser for å skape en større kvalitativ bredde. En slik undersøkelse kan for den saks skyld også gjennomføres på allierte eller andre lands spesialstyrker. En annen forskningsinnretning kan være å undersøke hva en småstat som Norge kan benytte sine spesialstyrker til, ved siden av de tradisjonelle oppgavene i krigsoppsetningen eller som bidrag til koalisjonsoperasjoner i utlandet. Er norske spesialstyrker et reelt verktøy for nasjonen, eller er de kun et mer potent virkemiddel enn andre militære avdelinger? Spesielt interessant kan det være å undersøke funksjonen spesialstyrker har på det strategiske nivået, noe som er mindre utbrodert i doktriner og teori enn rollen i en fellesoperasjon. I denne sammenheng kan det også være interessant å undersøke hvordan FSST kan organiseres hvis det i fremtiden blir aktuelt med et operativt ansvar. Eller se på hvordan det taktiske miljøet kan organisere seg for å kunne etablere en taktisk kommando.

Kilde- og litteraturoversikt

- Alberts, D. S. (2007). Agility, focus and convergence: the future of command and control. *The International C2 Journal, Volume 1, Issue 1*.
- Andersen, M. A., & Peters, T. (2013). Eks-forsvarstopper ber politikerne stoppe Sunde, VG. Hentet fra <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/forsvaret/eks-forsvarstopper-ber-politikerne-stoppe-sunde/a/10119898/>
- Asprey, R. B. (1994). *War in the Shadows: The Guerrilla in History*. New York: William Morrow and Company, Inc.
- Barnett, F. R., Tovar, B. H., & Schultz, R. H. (1984). *Special Operations in US strategy*: National Defence University Press in cooperation with National Strategy Information Center Inc.
- Bjerga, K. I., & Haaland, T. L. (2010). Development of Military Doctrine: The Particular Case of Small States. *Journal of Strategic Studies*.
- Brekke, A. (2013). – Spesialsoldater ble truet av ledelsen. NRK. Hentet 16. februar, 2014, fra http://www.nrk.no/norge/_-spesialsoldater-truet-av-ledelsen-1.11058646
- Burgess, A., & Fisher, P. (2008). *A Framework for the Study of Command and Control Structures*. Australia: Australian Defence Science and Technology Organisation (DSTO).
- Creswell, J. W. (2009). *Research design: qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. Los Angeles: SAGE.
- Daltveit, E., Geiner, J. F., & Ydstebø, P. (2010). *Trender i militære operasjoner*. Oslo: FFI.
- Ege, R. T., & Matre, J. (2015, 31. mars). Forsvarsdepartementet til krig mot lekkasjer. Hentet 3. april, 2015, fra <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/forsvaret/forsvarsdepartementet-til-krig-mot-lekkasjer/a/23426593/>
- Engebretsen-Skaret, S. S. (2012). *Bruk av norske spesialstyrker i krisehåndtering - utfordringer og muligheter*. Mastergradsavhandling, Forsvarets høgskole, Oslo.
- English, A., Gosselin, D., Coombs, H., & Hickey, L. M. r. (2005). *The operational art: Canadian perspectives : context and concepts*. Kingston: Canadian defence academy press.
- Etterretningstjenesten. (2015). Etterretningstjenestens vurdering FOKUS. Oslo.
- FFOD. (2014). *Forsvarets fellesoperative doktrine*. Oslo: Forsvarsstaben.
- FMU. (2003). *Forsvarssjefens militærfaglige utredning - Det nye forsvaret (MFU-03)*. Oslo.
- Forsvaret. (2013, 2. oktober 2013). Anbefaling om videre utvikling av spesialstyrkene. Hentet 15. januar 2015, fra <http://forsvaret.no/aktuelt/arkiv/Anbefaling-om-videre-utvikling-av-spesialstyrkene->
- Forsvaret. (2014). Ny organisering af Forsvarets ledelse Hentet 24. mars, 2015, fra http://www2.forsvaret.dk/nyheder/overige_nyheder/Pages/NyorganiseringafForsvaretsledelse.aspx
- Forsvaret. (2015). Specialoperationskommandoen. Hentet 2. februar, 2015, fra <http://www2.forsvaret.dk/viden-om/organisation/soc/Pages/default.aspx>
- Forsvarets stabsskole. (2012). *Innblikk i Fellesoperasjoner (Vol. 2)*. Oslo.
- Lov om Etterretningstjenesten (1998).
- Forsvarsdepartementet. (2004). *Konsept for fremskaffelse av materielle kapasiteter i forsvarssektoren*. Oslo.
- Forsvarsdepartementet. (2012). Debatterte sikkerhetspolitikk og fremtidens NATO. Hentet 12. september, 2014, fra <http://www.regjeringen.no/nb/dokumentarkiv/stoltenberg-ii/fd/Nyheter-og-pressemeldinger/Nyheter/2012/debatterte-sikkerhetspolitikk-og-fremtid.html?id=699183>
- Forsvarsdepartementet, & Justis- og beredskapsdepartementet. (2015). *Støtte og samarbeid En beskrivelse av totalforsvaret i dag*. Oslo.

- Forsvarsstaben. (2009). *Direktiv for virksomhet- og økonomistyring*. Oslo.
- Forsvarsstaben. (2009a). *Direktiv for operativ logistikk*. Oslo.
- Freedman, L. (2005). *The official history of the Falklands Campaign*. London: Routledge.
- Geiner, J. F., Johansen, I., & Daltveit, E. (2011). *Alternative strukturer for landmakten*. Kjeller: Forsvarets forskningsinstitutt (FFI).
- Glenn, R. W., & Kingston, G. (2005). *Urban battle command in the 21st century*. Santa Monica, CA: RAND.
- Gray, C. S. (1998). *Explorations in strategy*. Westport: Praeger.
- Gray, C. S. (2006). *Strategy and history: essays on theory and practice*. London: Routledge.
- Gråtrud, T. (2011). Forsvarstaben / Spesialoperasjonsavdelingen. *Jegerbudstikka, 2011*.
- Haga Lunde, M. (2014). "FOH ved en milepæl – tanker om den operative anvendelsen av norske militære styrker". Sjef Forsvarets operative hovedkvarter Generalløytnant Morten Haga Lunde tale i Oslo Militære Samfund 3. november 2015. Oslo.
- Hallion, R. P. (1992). *Storm over Iraq: air power and the Gulf War*. Washington, D.C.: Smithsonian Institution Press.
- Hammersmark, J. I. (2010). *Utviklingen av norske spesialstyrker: symbolikk eller militær nytteverdi?* Mastergradsavhandling, Forsvarets høgskole, Oslo.
- Handel, M. I. (1989). *War, strategy, and intelligence*. London: Frank Cass.
- Heier, T. (2006). *Influence and marginalisation: Norway's adaptation to US transformation efforts in NATO, 1998-2004* (Vol. no. 36). Oslo: Unipub.
- Holte, N. J. (2014). *Norske spesialstyrker i støpeskjeen – hva innebærer reformene?* Tale i Oslo militære samfunn 31. mars 2014.
- Horn, C. B., & Balasevicius, T. (2007). *Casting Light on the Shadows: Canadian Perspectives on Special Operations Forces*: Dundurn.
- Huntington, S. (1957). *The soldier and the state. The theory and politics of civil-military relations*. Cambridge, Mass: Belknap.
- IVB LTP. (2013-2016). "Et forsvar for vår tid" Iverksettingsbrev til forsvarssektoren for langtidsperioden 2013–2016.
- Jacobsen, D. I. (2005). *Hvordan gjennomføre undersøkelser?: innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Kristiansand: Høyskoleforl.
- Jensen, L. H. E. (2012a). *Danske specialoperationer – omfattende reorganisering og nytænkning er nødvendig* København, Danmark: Forsvarsakademiet.
- Jensen, L. H. E. (2012b). *Specialoperationer kan forøge Danmarks strategiske muligheter*. København, Danmark: Forsvarsakademiet.
- Jensen, L. H. E. (2013). *Hemmeligholdelse hæmmer strategisk anvendelse af danske specialoperationer*. København, Danmark: Forsvarsakademiet.
- Johansen, H. (2007). *Det operasjonelle nivå i Norge 1970–2006: Vekst og forvitring*. Mastergradsavhandling, Forsvarets høgskole, Oslo.
- Joint Chiefs of Staff. (2014). *Joint Publication 3-05 Special Operations*. Washington: Department of Defence.
- Joint Chiefs of Staff. (2015). *Joint Publication 1-02 - Department of Defence Dictionary of Military and Associated Terms*. Washington: Department of Defence
- Jordan, D., Kiras, J. D., Lonsdale, D. J., Speller, I., Tuck, C., & Walton, C. D. (2008). *Understanding modern warfare*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kiras, J. D. (2006). *Special operations and strategy from World War II to the War on Terrorism*. London ; New York, NY: Routledge.
- Kiras, J. D. (2011). Fighting Small Wars In The New Century - The Role of Special Operations forces: Past, Present, and Future. *Pointer, Journal of the Singapore Armed Forces*, 37(2).
- Kjølberg, A., & Nyhamar, T. (2011). *Småstater i internasjonale operasjoner*. Kjeller: Forsvarets forskningsinstitutt (FFI).

- Krott, J., Morales, F., & Livingston, W. (2011). *Development of a Rapidly Deployable Special Operations Component Command (SOCC) Core Concept for the North Atlantic Treaty Organization (NATO) Special Operations Headquarters (NSHQ)*. Master of Business Administration, Naval Postgraduate School, Monterey, California, USA.
- McRaven, W. H. (1997). *Spec ops: case studies in special operations warfare : theory and practice*. Novato, CA: Presidio.
- Melien, T. J. (2012). *Våre hemmelige soldater: norske spesialstyrker 1940-2012*. Oslo: Spartacus.
- Ministry of Defence. (2014). *How Defence Works*. London: Hentet fra https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/360143/20140930_24153_How_Defence_Works.pdf.
- NATO. (1949). *The North Atlantic Treaty*. Washington.
- NATO. (2008). *Special Operations Forces Study*.
- NATO. (2011). *AJP-3 (B) Allied Joint Doctrine for the Conduct of Operations*. NATO Standardization Agency (NSA).
- NATO. (2012). *AJP-3.5(A) Allied Joint Doctrine for Special Operations*. NATO Standardization Agency (NSA).
- Nordiske Forsvarsministre og utenriksministeren fra Island. (2015, 10. april). Vi utdyper det nordiske forsvarssamarbeidet. Hentet 14. april, 2015, fra <https://www.regjeringen.no/nb/aktuelt/vi-utdyper-det-nordiske-forsvarssamarbeidet/id2404378/>
- NOU 2012: 14. (2012). Rapport fra 22. juli-kommisjonen
- NRK Dagsrevyen. (2015, 19. mars). Latvias og Norges spesialstyrker samarbeider. Hentet fra <http://tv.nrk.no/serie/dagsrevyen/NNFA19031915/19-03-2015#t=22m54s>
- NTB. (2013). Strøm-Erichsen avviser at hun bevisst holdt tilbake informasjon. Hentet 16. februar, 2014, fra <http://www.nrk.no/norge/strom-erichsen-publiserte-nye-svar-1.11086171>
- Politiets fellesforbund. (2013, 17. juni). Nektet politiet helikopter etter terroralarm. Hentet 14. mai, 2015, fra https://www.pf.no/aktuelt_na/nyhetsarkiv/2012/november/Nektet+politiet+helikopter+etter+terroralarm.d25-TxlnK4v.ips
- Politiets sikkerhetstjeneste. (2014). Åpen trusselvurdering 2014. Oslo.
- Prop. 1 S. (2012-2013). *For budsjettåret 2013*.
- Prop. 73 S. (2011-2012). *Et forsvar for vår tid*. Oslo: Forsvarsdepartementet.
- QDR. (2014). *Quadrennial Defense Review*. Washington: Department of Defence.
- Rapp, C. (2009). Høring - Utkast til Instruks om sikkerhetstjeneste i Forsvaret. Hentet 14. april, 2015, fra https://www.regjeringen.no/contentassets/45e35f61c41c4e47aed93bf363700e21/svar_merknader_etterretningstjenesten.pdf
- Ringsmose, J., Rynning, S., & Dansk Institut for Internationale, S. (2011). *NATO's new strategic concept : a comprehensive assessment*. Copenhagen: Danish Institute for International Studies.
- Spulak, R. G. (2007). A theory of special operations (Vol. 07-7): Joint Special Operations University (JSOU).
- Spulak, R. G. (2010). Innovate or Die: Innovation and Technology for Special Operations *JSOU Report 10-7*.
- St.prp. nr. 42. (2003-2004). *Den videre moderniseringen av Forsvaret i perioden 2005–2008*. Oslo: Forsvarsdepartementet.
- St.prp. nr. 45. (2000-2001). *Omleggingen av Forsvaret i perioden 2002-2005*. Oslo: Forsvarsdepartementet.

- St.prp. nr. 48. (2007-2008). *Et forsvar til vern om Norges sikkerhet, interesser og verdier*. Oslo: Forsvarsdepartementet.
- Stanton, N., Baber, C., & Harris, D. (2008). *Modelling command and control : event analysis of systemic teamwork*: Ashgate.
- Søreide, I. (2015). *Et forsterket og fornyet forsvar for fremtiden – vanskelige valg og dilemmaer*. Forsvarsminister Ine Eriksen Søreide tale i Oslo Militære Samfund 9. februar 2015. Oslo.
- Thornes, K. E. (2014). *Utflyttingen av generalinspektørene*. Mastergradsavhandling, Forsvarets høgskole, Oslo.
- Urban, M. (2010). *Task force black: the explosive true story of the SAS and the secret war in Iraq*. London: Little, Brown.
- USSOCOM. (2000). United States Special Operations Forces Posture Statement 2000
- USSOCOM. (2014). U.S. Special Operations Command Fact Book 2014
- Utenriksdepartementet. (2013). *Terrorangrepet på gassproduksjonsanlegget i In Amenas - Evaluering av norske myndigheters krisehåndtering*. Oslo: Utenriksdepartementet.
- Vassiliou, M. S., Alberts, D. S., & Agre, J. R. (2014). *C2 Re-envisioned: the future of the enterprise*. Boca Raton: CRC press.
- Vego, M. N. (2008). *Joint operational warfare: theory and practice*. Stockholm: Swedish National Defence College.
- Ydstebø, P., & Høiback, H. (2012). *Krigens vitenskap: en innføring i militærteori*. Oslo: Abstrakt forl.

Vedlegg A: Forkortningsliste

FOH – Forsvarets operative hovedkvarter

FSK - Forsvarets spesialkommando

FS - Forsvarets spesialstyrker

FSST - Forsvarets spesialstyrker stab

K2 - Kommando og kontroll

MJK- Marinejegerkommandoen

NSHQ – NATO Special Operations Forces Headquarters

SITSEN – Situasjonssenteret

SOCC – Special Operations Component Command

SOCCE - Special Operations Command and Control Element

SOF – Special Operations Forces

SOFAD - Special Operations Forces Advisor

SOLO – Special Operations Forces Liaison Officer

SOPLE – Special Operations Planning and Liaison Element

SOTG – Special Operations Task Group

SOTU – Special Operations Task Unit

TK – Taktisk kommando

Vedlegg B: Oversikt over intervjuobjektene

Bøthun, Per: Generalløytnant og norsk representant i militærkomiteen til NATO 1997 til 1999. Kom fra stillingen som øverstkommanderende i Nord-Norge. Er i dag direktør i sivil næringsliv.

Diesen, Sverre: General og forsvarssjef fra 2005 til 2009. Kom fra stillingen som militær assisterende departementsråd. Er i dag ansatt ved Forsvarets forskningsinstitutt.

Gjeseth, Gullow: Generalmajor og direktør for Forsvarets høgskole fra 1994 til 1997. Kom da fra stillingen som kommandør for landstridskreftene i Sør-Norge. Er i dag tilknyttet Institutt for forsvarsstudier.

Hagen, Torgeir: Generalløytnant og sjef for etterretningstjenesten fra 2002 til 2010. Kom fra stillingen som sjef for Forsvarssjefens omstillingsprogram Argus. Er i dag aktuell som et av medlemmene i et utvalg som skal foreslå nytt lovgrunnlag for forebyggende nasjonal sikkerhet. Han er også medlem av regjeringens Afghanistanutvalg. Han har vært medlem av 22. juli-kommisjonen, evalueringen av EOS-utvalgets virksomhet og rammebetingelser/regelverk og han har ledet granskningsgruppen i Statoil etter terroren i In Amenas.